

2. Odsek za izdavanje knjig je imel 7. novembra t. l. sejo, v kateri se je določilo: a) vabilo na naročbo znanstvenega „časopisa Matice Slovenske“ naj se še enkrat razpiše; oglasilo se je do sedaj le 113 naročnikov, člankov mu namenjenih celó ubogo malo. b) Gospá Lujiza Pesjakova naj se povabi, da svoje spise Matici predloži, da jih odsek za izdavanje knjig po pravih pregleda in o natisu razsodi. c) Poslani zbrani spisi Val. Orožna vrnejo se g. Lendovšek.

3. Gosp. prof. Hubad v Ptuji naznanja mnogo zanimivih spisov o bajeslovji Slovanskem za prihodnji „letopis“. — Naznanilo to se izroči vredništvu „letopisa Matičnega“.

4. Gosp. prof. Glowacki v Ptuji stavi na odbor vprašanje: ali ne bi Matica hotela založiti knjigo: „Flora slovenskih dežel“ v slovenskem jeziku. Tvarino za knjigo ima nabrano že od leta 1867., zato bi rokopis bil v enem letu ali še prej gotov. — Važna ta ponudba gosp. profesorja, ki je strokovnjak v botaniki, se izroči v prevdarek in poročanje odseku za izdavanje knjig.

5. Gosp. Božidar Raič nasvetuje a) marsikaj o „časopisu Matičnem“ osobito gledé na vredništvo njegovo, in b) vpraša, kaj je s slovensko-nemškim slovarjem, katerega vredovanje je prof. Pajk popustil. Najbolje bi — pravi — sedaj kazalo, da „Matica“ kot neka namestovalka znanstvene akademije vzame to nalogo v svoje roke in nasvete o tem predlaga občnemu zboru. Lužičanje, katerih je le 150.000, imajo izvršten slovar, a mi poleg toliko nakopičene tvarine ne doživimo ga najbrže! — Odbor je z gosp. Raičem vred obžaloval strašansko zavleko nesrečnega slovarja, al ker nabrano gradivo ni lastnina Matičina, izreka g. predsednik le željo, da bi se tolikrat ponavljani klici po slovarji slišali na dotičnem mestu.

6. Litograf gosp. Köke je z Dunaja poslal nove zemljevide, in sicer: Švico, Spanijo in Portugallijo, Nizozemsko in Belgijo. Pripoznavalo se je enoglasno, da sta si vrednik zemljevida g. Cigale in tudi g. Köke zeló prizadjala, da je „Matica“ dobila krasne zemljevide, s katerimi bodo udje Matični gotovo zadovoljni. Odbor sklene, v posebnem pismu iskreno zahvalo izreči gosp. Cigaletu za veliki 9letni njegov trud in veliko vredno delo.

7. Matičine knjige za 1877. leto so natisnjene, le imenik udov se še tiska in stavi v zadnji pôli, in potem bodejo se zemljevidi in knjigi („Dr. Etb. Costa“ in „Letopis za leto 1877“) nemudoma razpošiljali. — Slavnemu Iv. Koseskemu se soglasno izreka iskrena zakvala, da je 1. del „Nebeške komedije“ (Paklo) in še drugih svojih poezij blagodušno daroval Matici, ter sklene, da se mu to v posebnem pismu naznani.

8. Po Matičinih pravilih (§. 12) izstopi iz odbora vsako leto deset po volitvi najstarejših odbornikov, ki pa se smejo zopet voliti. Ti so: gospodje Jeran Luka, Kozler Peter, Krisper Valentin, Močnik Matej, Vilhar Ivan, dr. Zupanec Jernej, Erjavc France, Majcigar Jan., Parapat Jan. in Žolgar Mih. Izstopili so gospodje Pleteršnik Maks, Wiesthaler Fr., Žakelj Mir., Herman in Gorup Jos. Umrl je prof. Iv. Tušek. Tedaj bode se na novo volilo 16 odbornikov.

Po vsem tem je odbor še sklenil:

1. Konečna določba o izdavanji Matičnega „časnika“ prepušča se občnemu zboru, ki se bode sklical h koncu meseca januarija 1878., dan odločiti se prepušča gosp. predsedniku.

2. K atlantu napravi naj se naslov in kazalo v primernem zavitku.

3. Šoli v Frami na Štajerskem in čitalnici v Mozirji, kakor tudi nekemu udu daruje se nekaj knjig,

ki jih „Matica“ ima po več iztisov v zalogi in jih lahko utрпи.

4. Natiskovanje Matičinih knjig bode se oddalo tisti tiskarni, ki jih bode najceneje prevzela.

5. Ker gospoda Legan in Kogej naznanjata, da ne moreta dalje opravljati poverjeništa, se za Pivko za poverjenika izvoli gosp. A. Drobnič, za Idrijo pa župan g. Treven. Ob enem se v Varaždinu za poverjenika izvoli gosp. prof. Staré.

6. Konečno so se določile nagrade mnogim gosp. pisateljem.

Zgodovinske stvari.

Turki pred Dunajem leta 1529.

Priredil M. Molek. *)

Vsaka božja stvar ima svojo zgodovino, vsaka reč svojo srečo ali nesrečo. Osoda zadeva posameznega človeka in cele narode; posamezna poslopja in cela mesta. Nesreča bere se človeku na obrazu, poteze na njem to očitno pričajo. Narodova žalostna osoda bere se vsemu narodu ne le na obrazu, temveč v vsem narodnem življenji. Tužnega srca popeva žalostne pesmi preteklih časov. Poslopja podrtá, mesta razrušena, — dasiravno mrzla burja brije že leta in leta po razvalinah njihovih in vremen nezgoda izpira in razjeda zidovje — še pričajo, da moč sovražnikova kriva je njihovega padca. Pa ravno to človeka sili, da se zamisli v nekdanje čase ter premišlja, kdo je to storil, kedaj in zakaj se je to godilo? Ni ga pa menda mesta na božji zemlji, ki bi ga bile zadevale več nesreče, kakor je Dunaj.

Dunaj je znamenito mesto že zarad starodavnosti, znamenitnejše še zarad osode, ki ga je zadevala. — Nastal je okoli 13. leta pred Kristusom iz rimskih taborov; štirikrat je razsajala huda kuga po mestu; dvakrat obiskali so ga Francozi; še večkrat pa Turek, a vselej le iz sovražnega namena. Že samo to ti priča, dragi bralec, kolikim nezgodam in spremembam je bilo izpostavljeno to mesto! — Muditi se hočemo le pri dveh viharjih, ki ju je imel Dunaj prestati vsled Turških napadov; in ravno v teh časih se je lepo pokazala hrabrost in navdušenost Dunajčanov in družih kristjanov, da-si so se vojskovali z veliko številnejšim sovražnikom.

Prvi napad na Dunaj.

Sulejman je redil v svojem srcu sovražno misel, Dunaj napasti, kakor hitro bo to mogoče. Premagal je bil že prej, predno je nastopil vladarstvo svojega očeta

*) Narod slovenski od nekdanj jako zanimiva zgodovina Turških vojsk. Pač je žalosten spomin na strašne pretekle čase, ko je divji Turek plenil, ropal, požigal in moril po krščanskih deželah. Koliko je vsled tega trpelo naše cesarstvo, koliko naši slovenski kraji! Že marsikateremu še kot otroku so kazali stariši ali drugi podrtine, kjer je Turek razsajal, kraje, kjer so se ž njim bili naši spredniki za vero, dom in cesarja. Naj ti zato, mili moj narod slovenski, podam natančnejši popis, kako so Turki Dunaj, glavno mesto cesarstva, dvakrat oblegali. Popis je gola zgodovinska resnica; posnet je po najboljši zgodovinski knjižici „Die Türken vor Wien“ von Friedrich Steinbach, 1855. Wien. Pojdi tedaj povestica v hišo Slovencev in uči jih ljubiti sv. vero in domovino še bolj kakor do zdaj; uči jih spoznavati, da v slogi je moč, v neslogi nemoč. In še nekaj se, dragi čitatelj, lahko učiš iz tega popisa, in sicer to, kakošni prijatelji naroda slovenskega so tisti, ki držijo s Turkom.

Pitatelj.

Selima, Perzijane, podjarmil si Sirsko in Egipt; vsled teh zmag zbudila se mu je poprejšnja misel, še Dunaj napasti. Iskra se je raznetila, plamen švignil je kviško, sklenil je podvreči si vso srednjo Evropo.

Delo svoje je pričel 29. dne velikega srpana (avgusta) leta 1521., podvrgel si Beligrad in v daljnem vojskovanji podpiral ga je nezvesti knez Oggerski Zapolija. Ludevik, kralj Oggerski, je nesrečno končal svoje življenje v nekem močvirju v nesrečni bitvi pri Mohaču leta 1526.; kraljevi sedež tedaj bil je izpraznjen in izvoljen je bil Zapolija s pripomočjo svojih privržencev. Kmalu je bil mnogo ljudstva za-se pridobil in udanost odpovedal Ferdinandu, cesarju Avstrijskemu.

Da bi se na svojem prestolu lože ohraniti mogel, prestopil je na sultanovo stran, od njega je pomoči pričakoval zoper Ferdinanda Habsburškega. Sultan je vsled tega imel prosto pot do Bude (Ofen), katerega se je polastil 7. septembra, da bi jo od tukaj mahnil proti Dunaju s 300.000 vojaki in 300 topovi.

O Dunaji govoreči ne smemo si misliti sedanjega mesta; pomisli, dragi bralec, takrat se je pisalo 1529. po Kr. rojstvu.

Da pa vendar nekoliko zvemo, kakošen je bil takrat, pogledati moramo načrt (plan) Hirschvogelov od leta 1547. Obris starega Dunaja je narejen na leseni, z oljnato barvo prevlečeni tabli, ki se hrani v Dunajskem arhivu, zbirki starinskih reči, in je zelo znamenit.

Po tem načrtu je stari Dunaj imel prostor sedanjega; na njem so zaznamovani nekateri znamenitnejši kraji, kakor dvorni (cesarski) pomol (baštijon), „škotska vrata“, „sališka vrata“, „rudeč turn“, „štubenska vrata“ in „koroška vrata“; med temi mestnimi oddelki je bilo še dosti družih, ki pa še niso bili do cela dodelani, večidel so bili še le v delu; za nekatere pa le kraji odločeni.

V notranjem mestu bilo je 153 ulic in družih prostorov; nekaterih imena so se ohranila do današnjega dne. Hiše so bile še večidel z deskami krite in po večem z enim nadstropjem. Prostor krog škotskega samostana bilo je neko pribežališče; kdor je sem pritekkel, ni se mu smelo nič žalega storiti. Sedanja okolica poprejšnjega utečišča se je imenovala „na gnoji“, in po pravici, ker je bila od cesarja Ferdinanda neka postava, da strojarji, kovači in drugi odmečkov in druge nesnage ne smejo drugam spravljati kakor v ta globok jarek ali „graben“. — Res, dobra postava, dobra bi bila še zdaj za mesta in vasi, da neprijeten duh ne bi človeka vedno pod nos dregal, ako se v mesto pride ali pa v kako vas jin morda v „blatne ulice“. — Od tega kraja so se še bližnji imenovali „na gnoji“. „Čez sedem let vse prav pride“, pravi pregovor, in res, bolj ko je Dunaj napredoval, mesto širiti in lepšati se začelo zaradi naraščajočega se prebivalstva, več zakotič se je izpoti spravilo in tudi „gnoj“ je zginil.

Znamenita ulica je bila že takrat „gosposka ulica“; tukaj so bile palače plemenitih družin Lihtenštajnov, Trautmansdorfov, Traunov in še družih; še dandanes imajo ondi svojo palačo že od Friderika IV. tudi Dietrihtajni.

Kar zadeva cesarsko palačo, obstajala je iz štiri voglatega „Švicarskega dvora“; na vsakem voglu je bil en velik, vmes pa je bilo več malih stolpov. Okoli cesarskega grada je bilo več pustotnih zemljišč, ko pa se je jel pozneje grad vtrjevati, se je ta svet zgubil.

Poglavitna poslopja starega grada so se ohranila do sedanjega časa, le vogelnih stolpov ni več. — Vidmarjev stolp pri viteški dvorani in na nekdanji „Španjski bastiji“ se je za časa Marije Terezije l. 1753. od-

pravil; nek drug stolp med poletno jezdarnico in knjižničnim trgom so morali tudi podreti maja meseca leta 1756., ker je žugal porušiti sobe pod seboj. Stolp s številko 3 zraven kapele blizo bastije, ki ga je bil dal sezidati cesar Friderik III. leta 1448., je bil leta 1699. porušen; pravijo, da na podlagi njegovi je zidan en del observatorija ali zvezdarnice. Kedaj se je odpravil še četrti stolp proti državni pisarni, se ne vé. Ta Švicarski oddelek s svojimi jarki in štirimi vogelnimi stolpi se je imenoval „Babenberški četirokot“. — Pod Vidmarjevim stolpom so bila Vidmarjeva mestna vrata in zadnja vrata cesarskega grada so držala proti sedanji obmestni planji (Glacis); obadva izhoda sta imela spodjemni most; kajti okoli grada je bil visok nasip in pa globok jarek. Ko so l. 1853. prenovljali notranji prostor cesarskega grada, so prišli do nekdanjih vrat in do enega dela tega globokega jarka. Kjer je bil po prej „Celjski dvor“ (Cillerhof) ali orožarnica, je zdaj „Amaljin dvor“; notranji prostor cesarskega dvora je bil za polovico manjši od sedanjega; kjer je zdaj krasni „Jožefov trg“, bilo je prej Avguštinsko pokopališče, in na mestu sedanje konjarnice (Stallburg) je bila takrat hiša deželnega maršala Eberstorfa, katero je kupil leta 1522. cesar Ferdinand I., na tem prostoru je svoji soprugi na ljubo dal napraviti lep vrt. —

Ogledali smo tako notranje Dunajskega mesta. — Že iz tega se lahko spozná, da mesto ni bilo tako močno utrjeno, kakor bi si kdo mislil. Sovražnik je imel tedaj lahko delo; to pa bo še bolj očitno, ako si še pred mestja pogledamo.

Hiše so bile nepravilno stavljene, po večem lesene, vtrjenih krajev je bilo le malo. Nekatero hiše so stale tikoma nasipov, teh pa se je sovražnik brez težave polastil. Poprejšnji vladarji so se malo brigali za trdnjave, in vendar je bil Dunaj tako rekoč predzidje zapadne Evrope, bramba kristjanstva.

Vedno so se Dunajčani le posvetovali in zopet posvetovali, kako bi ta ali oni kraj vtrdili; odlašali pa so napravo trdnjav do zadnjega časa, ko je Turek že pred mestom bil. Obzidovje mesta je bilo staro, sem ter tje še celó podrtija, le šest čevljev debelo brez nakopov ali družih branišč, s katerih bi se bilo moglo sovražniku kljubovati; več stolpov na zidovji je bilo podrtih, na kratko rečeno: obkoljeno je bilo mesto tako slabo, da se je po pravici reklo „zaplaunkani Dunaj“.

Strelnega orodja za rabo je bilo le malo in v mestu komaj 2000 vojakov; pomoč od zunaj se je res vedno pričakovala, al Turki so silovito hitro drli proti mestu.

Poglavar Semendrijski (na Srbskem) Mohamed-beg je bil grozen strah Dunajčanom; prišel je najprej deželo ogledat in mesto; med tem pa je ošabni in zmagepijani sultan prekoračil mejo pri Oggerskem Starem trgu 21. septembra leta 1529.

Sultan je Mohamed-bega, pravo človeško zver, naprej poslal za strah in grozo kristijanov povsod, kamor je prišel; delal je na to, da bi jim s svojo nazočnostjo vzel pogum in srčnost, češ, potem bo vse drugo lahko šlo.

30.000 „akindšijev“, to je, požigalcev, je dirjalo okoli po Dunajski okolici pod poveljstvom Mihail Oglu-a. Razmesarjena trupla kmetijskih ljudi in proti nebu valeč se dim bila so znamenja, kje da Turška zverjad hodi; uničili in pokončali so vse gori do Linca (na gornjem Avstrijskem), divjali in plenili celó doli po Štajarskih planinah.

Ko so Dunajčani slišali in videli, kako grozovito sovražnik morí in požiga, osrčili so se ter sklenili, raji preliti kri do zadnje kaplje, raji končati življenje pod razvalinami mesta, kakor pa z lepo se udati in Dunaj prepustiti sovražniku.

Toda prebivalci sami ne bi bili nič opravili zoper Turka, ki ga je bilo kakor listja in trave — 300.000 mož. (Dal. prih.)

Jugoslavensko časništvo.

* „Pučke novine“ — časopis za gospodarstvo, obrt i narod — katerega so „Novice“ toplo priporočale tudi našim Slovencem, ko je lani začel izhajati, je svojo nalogo gledé na trojico, ki jo nosi na čelu, tako lepo izpolnil v preteklem letu, da ga radostni priporočamo tudi zdaj, ko nastopi drugi tečaj. Vrle „Pučke Novine“ so jako dobro sredstvo onim Slovencem, kateri se želijo seznaniti s Hrvaškim jezikom in v obče s Hrvaškim razmerami, katere ta list verno, resnično in redoma objavlja. Cena listu, ki vsak teden po celi pôli izbaja, je nizka; za vse leto po pošti pošiljan je 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr. in na četrt leta pa 1 gld. 15 kr. Naročnina se pošilja knjigarni Mučnjaka in Senftlebrna v Zagrebu. Zato, Slovenci, sezite tudi po „Pučkih Novinah“.

Naši dopisi.

Iz Rusije 23. dec. 7. — Iz začetka Rusko-Turške vojske do današnjega dne se je v Evropi nagovorilo in napisalo toliko nenaravnega, da čitajoč v časopisih sporočila o govorih raznih državnih zborov, o odgovorih raznih ministrov, o govorih raznih diplomatov, o časnikarskih prepirih, o raznih interesih raznih držav in narodov, o tirjativah raznih verskih in kulturonosnih interesov, nehoté sam sebe prašaj: je li vse to plod slavne 19. veka, ki je dosegel na eni strani najviše stopnje verske popolnosti, brez katere so ti nebesa na veke zaprta, v katera so tvoji očetje prišli brez nje, na drugi strani pa najviše stopnje kulture, katera si k zveličanju pomaga brez nebes; ali smo se kar čez noč — mi, ki smo Evropa — vrnili za tisoče let nazaj v drevnost in smo postali Atenski trg, na katerem je modrost in politika jezik, in kjer toliko veljaš, kolikor si v stanu kričati?

Magjari, na primer, in drugi Avstrijski turkofli so vso lansko zimo obdelovali na vse strani tēmo, da Rusija v Evropi se ne more vojevati s Turčijo, ker ne sme čez Prut, kajti to je protivno Avstrijskim interesom; potem so jej zapirali z Avstrijskimi interesi pot čez Aluto in Donavo, nazadnje čez Balkane. Grof Andrassy je takrat trdil, da Avstrijski interesi nikdar ne dopusté, da bi se Srbija vmešala v vojsko; v poslednjih delegacijah, če nam je telegraf resnico sporočil, pa je on spet trdil, da tega nikdar ni rekel, in da je Srbiji le prepovedal v Bosnijo stopiti. Črnogorce je Andrassy res pregnal s svojimi notami iz Hercegovine ter jih zdaj preganja iz Špice in Bara. Vladar Avstrijski je, kar je vsem vam Slovanom v Avstriji gotovo dobro délo, napil zdravico svojemu zavezniku, njegovi Magjarski podložni pa se drznejo bratiti s sovražnikom njegovega zaveznika in noré od veselja nad izmišljenimi Turškimi zmagami!

V Angliji je kipel boj med liberalci in konservativci: konservativci grozé Rusiji z Angležkimi interesi, liberalci pa konservativcem tudi z Angležkimi interesi; ker so interesi te in une stranke Angležki interesi, se Angležkim ministrom ni treba posebno bati svoje opozicije; ti in uni želé doseči enak cilj, razloček med njimi je le večja ali manja zvijača. Mi v Rusiji smo prav zadovoljni s tem, da so v Angliji na krmilu konservativci; oni so Anglijo v Evropi izolirali, najhujši udarec so dali sami sebi takrat, ko so zavrgli Berolinski me-

morandum. Angležki liberalci bi tega ne bili storili, ampak oni bi bili že z Andrassy evim projektom izvili Rusiji iz rok plod dolge diplomacije. Konservativci Angležki jadrajo bolj naravnost v vojsko z Rusijo. Ko je Turčija zgubila v Aziji edino armado, katero je ondi imela, in najsilnejšo trdnjavo, v Evropi pa najumnejšega polkovodjo in najhrabrejšo armado, je Angležki minister oglasil svetu, da Rusija je zadostila svoji vojni časti, mir da se tedaj lahko sklene, tem lože, ker podlaga mirú je že gotova v sklepah Carigraške konferencije! Čez malo dni potem se je Turčija obrnila do velikih Evropejskih vlad z noto, v kateri trdi ravno to, kar Angležki minister, ter povdarja, da jej ni jasno, zakaj da jo je Rusija napadla. Iz vsega je vidno, da Turško noto so v Londonu izmislili in napisali. Anglija tedaj zopet daje Turčiji potuho. Turška prošnja za mir je tako prevzetna in surovo razžaljiva, da, ko bi vojske še ne bilo, bi se je bilo treba bati zavoljo te Turške nesramnosti.

Mirú tedaj še ne bo; treba bo še vzeti Ruščuk, Šumljo, Varno, Adrijanopelj.

Kaj pa potem? težko če ne — Angležka vojska. Anglija po novejših sporočilih se silno oborožuje ter grozi, da, ako Rusija ne pristopi k novi konferenci, bo Anglija varovala svoje interese, to je, ona bo zasedla Carigrad in Egipt. Bo li s tem vojska končana? Ne verjamemo. Pišejo, da se Anglija zopet meni z Avstrijo. Andrassy je delegacijama objavil, da brez Avstrije nikdo ne more rešiti Turškega prašanja, Magjarski delegaciji pa posebej odkril, pravijo, tajno take skrivnosti o svoji politiki, s katerimi so bili Magjari prav zadovoljni. Kdo razume vse to? So se Magjari morda tako spremenili, da hočejo zgrabiti Bosno proti želji Bosnjakov? ali Andrassy za hrbtom svojega vladarja sklepa zvezo z Anglijo? Od druge strani je slišati, da, ko bi se Magjari vzdignili proti Rusiji in Srbiji vzdignili bi se vsi Avstrijski Slovani kot en mož proti Magjarom. Resnica je dandanes to, da Anglija ne more Evropejske koalicije napraviti proti Rusiji tako, kakor pred 23 leti. Ako Anglija zasede Carigrad in Egipt, osnuje se Rusko-nemško-italijanska koalicija proti Angliji. Kakor Rusija ne more Bospora prepustiti Angliji, tako razen drugih Evropejskih držav posebno Francija ne bi mogla mirno gledati, kako Anglija gospodari s Sueškim kanalom in Egiptom. Italija nima več interesa potezati se za Angleške interese, ona je že dosegla, kar jej je manjkalo; a če jej še kaj manjka, tega ona ne more doseči v zvezi z Anglijo, Avstrijo in Francijo, ampak le z Rusijo in Prusijo. Z Rima in Milana je večkrat citati v Ruskih časopisih dopise, v katerih se Laški šovanizem liže Rusiji. Italija, katero je Avstrija vselej in povsod potokla, je dosegla svoj cilj po milosti družih držav; tako po beraški se ni nikdar nobena država osnovala, kakor Italija. In vendar jej še vedno nekaj manjka: v imenovanih dopisih se govori o Nici, o Tridentinu, o Trstu! Pozor, Slovenci! veste majhen narod, vendar menim, da imate tudi svoje interese, Laška politika pa ravno zadeva interese Slovenske. — Lah! govore o Trstu, a oni ne mislijo samo na Trst, do katerega nimajo nikake pravice, ampak oni škilijo po vsem Primorji in celó po kosu Kranjskem: diši jim Postojnska jama in Idriško živo srebro. Oni o teh Slovenskih krajih govore kakor o deželi čisto Laški in motijo s tacimi dopisi Ruski narod tako, da lahko misli, da Lah! imajo res kake narodne pravice do teh krajev. Ruski narod dobro vé, kje živé Bulgari, Srbi, Hrvatje, Čehi, le o Slovencih skoro nič ne vé, razen malih krogov, ki so po naključbi v dotiki s 5 ali 6 tukaj živečimi Slovenci. In kdo je tega kriv? Sami Slovenci. V

več kakor na Pruskem. In vendar zvedenci trdijo, da je politična uprava na Pruskem veliko bolja memo Avstrijske.

Navedli smo v teh vrsticah samo številke po vladinih predlogih. Ker številke same po sebi dosti glasno govorijo, ni nam treba nobenega komentara o sedanjem državnem gospodarstvu memo onega pod ministerstvom Hohenwartovim, katero je, ker je vsem narodom Avstrijskim hotelo pravično biti, bilo liberalcem silen trn v pēti.

„Finanz. Frag.“

Zgodovinske stvari.

Turki pred Dunajem leta 1529.

Priredil M. Molek.

(Dalje.)

Prva pomoč došla je Dunajčanom s Češkega in Moravskega pod načelstvom bogatega mogočnega deželnega glavarja Hans Pernšteinskega.

Tudi zavezne nemške čete so Dunajčanom na pomoč jadrane po Donavi doli pod vodstvom palatinskega grofa Friderika, pa kaj so srečale na poti? — brezštevilne trume zdihajočih in plakajočih beguncev, ki so bežali pred grozovitim Turkom.

Najprej so v varstvo spravili uboge reve, potem še le so planili na Turka in podili ga od desnega brega Donave skoz Dunajski gozd na zahodni strani mesta do Anize, mejne reke (doljne in gornje Avstrije) in celó do severnih Štajarskih planin.

K veliki sreči in v veliko tolažbo Dunajčanom se je bilo vendar še posrečilo hrabremu pl. Hektorju Reižaškemu svojih 3000 pešcev od Fiše spraviti v mesto. Tudi izbrana silna armada je hitela mestu na pomoč z zgornje Ogerske skoz Trnovo in Požun po Marskem polji sem od severovzhoda; vodil jo je hrabri grof Nikolaj Salm. Njemu, branitelju in rešitelju Dunaja, je izročil cesar Ferdinand v tej veliki sili najvišje vojno poveljstvo vseh Avstrijskih dežel. Cesar je Salmu vse zaupal in se umaknil v Linc na Gornje Avstrijsko. Bil je pa tudi možak, stanoviten kakor skala, izvoljen, da reši domovino ljutega sovražnika. Da si star že 71 let, bil je čvrst na duhu in postave krepke. On je bil Dunajski meščan; hiša njegova ni bila daleč od cerkve sv. Doroteje in tū je želel tudi pokopan biti. Poznej se je hiša njegova prezidala v kraljevski samostan in naposled so to poslopje v posest dobili grofi Friziški.

Salmu pomočnik je bil baron Vilj. Rogendorf, posestnik v Hernalsu; njega je Salm vabil kakih 30 let v vojaščini. Tudi palatinski grof Filip je s prvimi nemškimi trumami še o pravem času v mesto prišel. Rad je prepustil stari Salm mlademu gospodu prednost, ki naj bi pri tej priliki pokazal svojo hrabrost in zmožnost ter rešil čast slavne rodovine svoje.

Stari Salm pa je imel še drugo lepo število dobro izurjenih braniteljev krog sebe, med katerimi se je posebno odlikoval Lenart iz Velsa, rodom Tirolec, njegov podpoveljnik zoper nezvestega Zapolija, poznej pa najbistroumnejši voditelj pri prezidovanji in utrjevanji Dunaja.

Isto tako tudi Nikolaj Turn s svojim stricem Jurijem, priča toliko junaških činov proti Tatarom in Poljakom; dalje še Hektor Reižaški in pa naš Hans (Janez) Kacijanar, ki je večkrat že prej Turke nasekal; v bitki pri Bernici (Fernitz) bil je rešitelj Gradca, glavnega mesta Štajarske.

Ta naš slovenski rojāk je Avstrijskemu vladarju Ferdinandu veliko dobrega storil; premagal je bil tistega

Jana Zapolija, ki so si ga bili puntarji Ogerski za kralja izvolili. Kacijanar jo je mahnil na Ogersko in zajel mesto za mestom ter pregnal Zapolija z ravnin, potem podil ga še na planine in pri Košicah popolnoma ga premagal; Zapolija je bil primoran bežati na Poljsko.

Kacijanar je tudi Solimana pri Dunaji zgrabil, — pozneje pa nesrečno končal vsled vojaških homatij, ko je v Bosno šel nad Turka z vojaki zbranimi iz vseh vetrov. Njemu so zarad pomanjkanja živeža vso krivdo nesreče pripisovali, toda po nedolžnem je bil tako hudo sojen. Umoril ga je Hrvat Zrinjski zavratno pri neki gostiji!

Povrnimo se zopet na Dunaj. Deželni glavar je bil takrat Jurij Puchheim, kancelar Nikolaj Rabenhaupt, véliki oskrbovalec živeža Marko Bök iz Leopoldsdorfa.

Junaškim braniteljem so se bili pridružili tudi nekateri Španjolci: Don Luis de Avalos, Angvilena in Vilarvet hud preganjalec Turkov Don Juan de Salamanka.

Naj še opomnimo, da je bilo razen Kacijanarja tudi iz Kranjskega in Koroškega mnogo hrabrih boriteljev na Dunaj prihitelo. Pač res! da Slovenec je bil in je še vedno zvest svojemu vladarju, da „hrast se omaje — Slovenca zvestoba ne gane.“

Preobširno bilo bi imenovati vse možake vnete za vojsko s Turki. Omeniti pa le moramo, da so vrli branitelji mnogih rodovin Dunaju na pomoč prišli, kakor: grofi Auerspergi (Turjaški), Herberšteini, Lichtenšteini, Lambergi, Schwarzenbergi, Trautmandorfi, Zedlici in drugi.

Grozen strah je spreletoval mirne deželane; bogato in revno bežalo je pred Turki v mesto. Dunajčanom na čast bodi rečeno, da so te reve v varnost spravili, potem pa odločno postavili se Turčinu v bran brez strahú za premoženje in življenje svoje. Zbrali so se pri svojih zastavah krog svojih voditeljev, ki so bili: župan Volbenk Treu, Pavel Bernfus, Bošt. Šranc, Volbenk Mangoldin, Boštijan Eiseler. Dva polka (regimenta) samih meščanov sta zasedla Škotska vrata, drugi pa se zbirali na „jambrovcih“ (am Elend) in pri „globokem grabnu“.

Kedar se snujejo znamenite reči, dogodi se večkrat tudi kak poseben junašk čin. Dva mladenča plemenitega rodú, ki sta bila pri vojnih krdelih nemških čet pri Kremsu in Korneuburgu na severo-zahodni strani Dunaja, sta želela v boj iti zoper zakletega sovražnika kristijanstva, in kaj sta storila? Ker je bilo mesto že zaprto, preplavata Donavo in pri „ribških vratih“ so ju čez nasip gori v mesto potegnili. Ta dva mladenča junaka bila sta: grof Volbenk Ottingen in pa grof Rupert Manderscheid.

Tako so v naglici skupaj spravili precejšnjo posadko; znašala je 21.700 mož in 2000 konj; vsaj je pa tudi le tolika moč navdušenih borilcev mogla varovati in braniti mesto le za silo vtrjeno. Posebno hvalo zaslužita Salm in Rogendorf, ker sta v zadnjih trenutkih poravnala, kar je bilo zamujenega poprej. Hiše blizo nasipa sta dala podreti, druge beznice porušiti in strehe lesene odnesti s hiš; preskrbela sta mesto obilno z vodo, tlak zapovedala razdrapati, nastavila sta povsod straže, in, ker je bilo lesá obilo, obkolila sta slabo vtrjene kraje z dvojno celo trojno palisado. Od Štubenskih do Koroških vrat, kakih 20 čevljev za nasipom, izkopal se je še drugi jarek in za njim naredil zopet nasip ter vtrdili se močno še nekateri kraji proti Donavi.

Toliko ljudi hoče pa tudi dosti jesti imeti. Več milij na okrog se je zato pobralo žito, živina, vino, z

eno besedo — vse, kar je bilo vžitnega. Naložil se je tudi davek na osobo. Vsak škof je moral odrajtati po 5 gold., vsak prelat in grof po 4, drugi plemenitaši, župniki, vikarji in premožnejši meščani po 1 goldinar. Kmetje, hlapci in cele družine od vsakega talenta 1 sold, dninarji pa po 10 vinarjev; kdor je k obhajilu šel, odrajtati je moral 1 vinar.

Vojni svet je cesarja Ferdinanda priganjal živeža in denarja skupaj spraviti, kar se le dá, ker ob vojski takih reči skoraj nikoli preveč ni, raje premalo, in nabrlo se je bilo res čuda veliko obojega, živeža in denarja. Vsakega „nebodigatreba“ so iz mesta spravili; kdor za delo ni bil, čemu bi jedel!

Okop, ki je segal od Donave do Donave in obdajal tudi predmestja, popustiti se je moral, ker je bil predač od središča. Kar se je dalo iz predmestij v mesto še odnesti, se je odneslo; kar je ostalo, poplenili so razuzdani vojaki in od 16. do 20. septembra so se predmestja podirala in naposled še požgala. O teh nočeh svetilo se je samega požara kakor po dnevi; domači sami požigali so svoja poslopja zato, da bi sovražniku Turku v roke ne prišla. Marsikater meščan, oprt na vojskino orožje, gledal je tužnega srca z nasipa dol pogorišče svojega poslopja, katerega tudi podrtin morda več videl ne bo, kajti zadeti ga utegne sovražnika pšica. Ból srčna bila je tim večja, ker morda tudi svojih domačih večidel ne bo, vsaj tavajo, Bog vedi, kod po svetu!

To je bil čuden prizor krvave vojske, katere izid vedel je le eden, Bog vsegavedni.

(Dalje prihodnjič.)

Ozir na bojišče.

Sofija, glavno mesto Bolgarije.

Kakor poroča danes telegram, so na sv. treh kraljev dan Rusi vzeli in zasedli Sofijo, zgubivši le 24 mož. Da se spozná važnost tega mesta, treba kratkih pojasnil.

Bolgarska dežela je vsa zeló gorata, zlasti pa vzhodni del njeni, ker se na severni strani po nji vleče najviše gorovje Balkana. Ta dežela ima velike gozde in rodovitne doline, prebivalci njeni so poljedelci, živinorejci, vrtnarji in čebelarji, tudi s svilorejo se jih nekaj ukvarja.

Da je dežela bogata različnih pridelkov, priča tudi to, da je Turek, čeravno jo že čez 400 let molze, ni mogel pokončati. Kaka bi postala pod previdno vlado, ki bi šla kmetovalcem, kupcem in obrtnikom na roko, se po vsem tem lahko dá misliti; gotovo je ena najlepših dežel južne Evrope.

Sofija ali Triadica, kakor jo Bolgari po svojem slovanskem jeziku imenujejo, je glavno mesto te dežele ali Turškega šandeleka, ležeča v rodovitnem logu ob glavni cesti s Carigrada proti Nišu in Srbiji. V njo se steka več cestá iz vseh krajev, zato je tudi jako važno mesto za Ruse, ki se tu lahko združijo s Srbi od Pirota pribajajočimi in imajo potem za vso vojsko glavno zatišje ali naslombo.

Nekdaj je Sofija imela čez 50.000 prebivalcev. Zdaj jih je le še nekaj čez 20.000, ker jih je pregnalo Turško trinoštvo in hudi potresi, kakor sploh pod polomesecem vse gine. Med prebivalci je neprimerno veliko židov (judov), ki so drli posebno kristijane in zdaj zavoljo hude vesti večidel kopita pobrali; kristijanov pa je kakih 6000. Mesto je med vsemi Turškimi najbolj zidano in najpremožnejše, imenitno zarad živahne kupčije, sedež Turškega begler-bega (deželnega poglavarja), Grškega metropolita in katoliškega škofa, ima 23 mošej

(Turških cerkvá), pa tudi Grških in katoliških cerkvá, dva katoliška samostana, raznovrstnih fabrik itd.

Zavoljo tega so Rusi bili pripravljeni na to, da bodo Turki to važno mesto na vso moč branili. Al, kakor se kaže, so Turki po kratkem boji pobegnili menda zato, ker niso hoteli velike armade staviti v nevarnost, kakor Osman-pašino v Plevni. — Danes je tedaj osvobodeno tudi to mesto in pot do Drinopolja nima za Ruse nobenih hudih zadržkov več, ker Filipopelj je na cesti jim le večja postaja, katere Turki gotovo ne bodo branili. Zadržek bo tedaj le zimski čas, ker po mrazu trpé veliko oboji, Rusi in Turki, in je pomikanje naprej jako težavno.

Šolske novice.

* *Ne, ne, da bi ljudska šola se ločila od cerkve* — tako je sklenil deželni zbor Virtemberški na Nemškem. Novošegne želje, da bi se ljudska šola po vse ločila od cerkve, — da bi se namesto duhovnih nadzornikov postavili svetovni, — da bi mežnarstvo se vzelo učiteljem, je — čujte! — zbornica poslancev zavrgla. Celó liberalna stranka je po svojem poslancu objavila, da noče ločitve ljudske šole od cerkve, kajti to bila bi največa politiška pregreha; — da duhovni nadzorujejo ljudsko šolo, je edino naravna osnova pri ljudskih šolah, kajti duhoven je z ljudstvom v najožji zvezi, on mu je svetovalec najbolj v svetovnih in vseh drugih rečeh. Te misli so v Virtembergu katoličani in protestantje, ker vidijo, kako gre ljudskim šolam pod Pruskim „kulturnim bojem“.

* *Tirolska katoliško-politiška ljudska družba* je v zboru, ki je unidan bil v Auer-u, sledečo resolucijo sklenila: „Katoliško-politiška družba obžaluje nove šolske postave, ki jih je sv. Oče papež za pogubne priznal zato, ker je njih namen, ljudske katoliške šole prestrojiti v brezverske, zato naj vsi udje društva po vseh mogočih postavnih potih delajo na to, da katoliško ljudstvo ima katoliško ljudsko šolo“.

* *Na Zagrebško vseučilišče* se po cesarjevem sklepu vprihodnje pripuščajo tudi dijaki realk, ki so z dobrim vspehom prestali maturo in so skozi 3 leta obiskovali vseučilišče kot izvanredni učenci. Takim dijakom je dopuščeno, se podvreči preskušnjam za gimnazijske učitelje o matematičnih in o natoroznanskih predmetih. — Ta cesarski sklep je velike važnosti za dijake, ki so realko dovršili, pa niso potem vedeli, kam bi se obrnili, da bi kako službo dobili. Od konca je sila veliko mladine vrelo v realke, al dandanes pešajo te šole, ker mladina po dovršeni realki ne vé, kje bi kruha iskala. Zdaj pa se bode na Hrvaškem zopet več mladine podalo k študijam realkinim.

Mnogovrstne novice.

* *Rimski kardinali.* — V Italiji in sploh po svetu se pretresajo sedaj pogostoma izgledi konklava, kedar se primeri, da sv. oče papež umrje. Zato utegne zanimivo biti poznati kardinale, ki bodo volili prihodnjega papeža. Vseh skupaj je danes 64 kardinalov, med katerimi je 38 Italijanov, 26 pa drugih. Po Italijanih je največ Francozov, in sicer 9: Donnet iz Bordeauxa, Regnier cambrayski, Guibert pariški, Brossays-Saint-Mare renneski, de Bonechouse rouenski, Caverot lyonski in v Rimu bivajoči kardinali de Falloux, Pitra in Bonoparte. Avstrija je zastopana v svetem kolegiji s 5 kardinali: knez Schwarzenberg v Pragi, Kutschker na Dunaji, Mihalovič v Zagrebu, Simor na Ogerskem in Ti-

skušati hočemo jej poiskati leka. Morebiti bi se zlu najprej prišlo v okom, ako bi se viši oddelek gospodarsko-gozdnarskega učilišča naslanjal na vseučilišče ali vsaj nekako z njim se združil. Tako bi se gotovo doseglo dvoje: z manjšimi troški izvrstnejši učitelji in veče njih število, zatorej ravno to, česar potrebujemo.

Računajmo, da Križevski zavod stane deželo na pr. vsako leto 30.000 gold. Odbijmo od te vsote 10.000 gold. za kmetijsko šolo, ostaje dakle za gospodarsko gozdarski nauk 20.000 gold. Za to vsoto bi se moglo ustanoviti 15 novih učiteljskih služeb (profesur, docentur, prve za glavne predmete, a druge za posamezne oddelke, na pr. sadjerejo, bučelarstvo itd.). S tolikimi stolicami bi se mogel do dobra napolniti na našem vseučilišču matematično prirodoslovni odsek, a ko bi se še iz omenjene vsote osnovala stolica za anatomijo, fizijologijo in farmakognozijo, bilo bi to od ene strani sredstvo za farmacevtski tečaj, in od druge dveletni tečaj za prihodnjo lekarsko fakulteto. Za samo kmetijstvo in gozdarstvo napravile bi se 3—4 stolice, kajti tega, česar se sedaj prva leta uče v Križevskem zavodu, to se vse bolje razlaga v viši realki ali gimnaziji. Kedor dovrši ta zavoda, mogel bi se zatorej neposredno lotiti samega kmetijstva in v dveh letih se naučiti njegovih oddelkov, in za vse to bi našli najboljših moči, katere imamo. A pri tem bi trebalo vzeti prirodopisni nauk v načrt, da bi se ga mogel vsak mlad gospodar ali lekar redno naučiti, kolikor mu treba, a posebnosti naj bi se prepuščale onim, ki se posebe želé posvetiti kateri teh strok. — Za potrebna gospodarska (kmetijska) podučavanja naj bi služila šolska razstava in poskušališče gospodarskega društva, pa tudi Maksimira; za gozdarski poduk pa pa gozdi mesta Zagrebškega.

Sedaj se še vpraša, bi se li s tako uredbo več in bolj širilo gospodarsko izobraženje? — Sedanji učenci kmetijske šole Križevske so največ štipendisti, ti bi zatorej vsi radi šli v Zagreb, posebno, ako se jim pregleda zrelostna preskušnja, kakor na nekaterih nemških vseučiliščih, na priliko, v Halli, Göttingenu itd., in kar velja tudi farmacevtom. — Ta predavanja bi slušali tudi razven tega oni pravniki, kateri imajo kako premoženje, potem oni, ki se želé posvetiti narodnemu gospodarstvu in upravi; dalje isti bogoslovci, kateri mislijo postati župniki in učiteljski pripravniki. Tudi, ako bi imeli izvrstne profesorje, gotovo bi še stareji prijatelji gospodarstva hodili jih poslušat, kajti nauk o gospodarstvu ni samo zeló koristen, temveč tudi jako zanimiv. Se ve, da bi tamkaj vsi vseh strok gospodarskih se ne naučili, ampak samo one, katere jih najbolj zanimajo. A to je tudi res muka na takem zavodu, kakor je Križevski, kjer se je učencem učiti vsega, da-si tega ne bodo nikdar potrebovali.

Mnogi bodo mislili, da je predlagano prestrojenje Križevskega zavoda samo moja domišljava, brez istinite podlage, brez izkušenega potrdila. Ravno nasprotje velja, ravno združenje gospodarskih učilišč z vseučiliščem in tehniko se vse bolje obnaša na Nemškem, tako, da na enako združenih zavodih raste število učencev, a na samostojnih pada. V dokaz temu samo nekoliko primer.

V Giessenu, Lipsiji itd. predavajo posamezni profesorji nauk o gospodarstvu (kmetijstvu) tako, kakor druge znanosti; a na drugih vseučiliščih smatra se gospodarstveni nauk kakor poseben oddelek vseučilišča ali tehnike in se posebe pozivlje. V Braunschweigu in Karlsruhe so združene s politehniko: „Fachschule für Land- und Forstwirtschaft“; profesorji tehnike v Stuttgartu podučujejo tudi na akademiji gospodarski v Hohenheimu. — Poleg vseučilišča v Halli je

„seminar gospodarski“, a Göttingskemu vseučilišču je dodana „gospodarska akademija“. Navedeno učilišče ima posebnega ravnatelja, ki je ob enem tudi profesor gospodarstva. In pri Berolinskem vseučilišču je tudi poseben gospodarski oddelek. Gospodarska akademija v Poppelsdorfu je združena z vseučiliščem v Bonnu. O viši Dunajski šoli gospodarski govori se ravno tako in misli sploh, da se združi z ondašnjo politehniko.

Takega se dogodi še več; a že teh primer je dovolj, ki dokazujejo, da preustrojenje Križevskega gospodarskega učilišča po navedenem predlogu ne bilo bi napačno.

In ako se prerodi Križevsko učilišče, ostajala bode lepa vsota, namenjena njemu. Tako na priliko bi stalo preustrojenje v Križevcu 50.000 gold., kako bi se ta denar koristnejše naložil?

V naši domovini je razen kmetijstva še eden tudi tako imeniten stan, za katerega so do sedaj še prav nič storilo ni. Obrtniški je ta stan, kateri, popolnem razvit je najboljša podloga in podpora gospodarstvu, ker mu daje najizvrstnejših pomočnikov (dobrega orodja in strojev) in najgotovnejših trgovcev. Temu se prišteva še izvanredna sposobnost hrvatskega naroda (osobito v nekaterih krajih, na priliko v Primorju, Zagorju, Požegi itd.) za nekatere stroke obrtstva, ki bi se z malo ukovno podporo lepo razvile in razevele, a sedaj samo po kotih medlevajo. Kako se to doseže? Te dni je načrtal naš slavni mecên v pismu do svojega prijatelja (tiskanem v „Obzoru“) z živimi barvami silno potrebo risalnice (Zeichnungsschule); ta potreba bi se morala dopolniti s predlogom, da se ustanovi obrtniška šola (Gewerbeschule), kakoršnih ima vsaka napredna država, katerim je nalog ne ustanovljanje velikih fabrik, ampak primerno podučevanje manjših obrtnikov, da se mogó skušati z inimi mojstri. Kako bi se uredila taka učilnica, se tu ne more razlagati. Na vsak način bi se moglo z drobtinami, padajočimi od gospodarske mize, priskočiti v pomoč naši zapuščeni obrtnosti. Bog daj, da nam novo leto nakloni takih darov!

Zgodovinske stvari.

Turki pred Dunajem leta 1529.

Priredil M. Molek.

(Dalje.)

21. dne septembra naznanjala je divja prav zverinska druhal Mihala Oglu-a svoj prihod s požiganjem; videle so se pri sv. Marksu, ko so predmestja Dunajska zapaljena po domačinih gorela s svetlim plamenom. Samo velikih hiš brez manjših poslopij bilo je nad 800, med temi: mestna bolnišnica pred „Koroškimi vrati“, hiše gospej pred „cesarskimi vrati“, cerkev in bolnišnica v Fischerdörfel-u in na Alzu, prelepi Klosterneuburški dvor s kapelico. Žalosten pogled, — razvalina povsod in zopet le razvalina!

Strelnega orodja je bilo v mestu le 72 topov, veče in manjše mere, vrh tega še 300 lahkih topov raznega imena in razne vrednosti. Poljske kače (neke baže topovi, ki pa niso več v rabi) pripravile so v stolpe in na druge pripravne kraje velikih hiš in visokih poslopij, nastavili jih pri sv. Jakobu, sv. Klari in pri samostanu dominikanov. Proti Verdu (Verd) in Donavi bil je prostor najmanj utrjen in vhod v veliki daljavi prost.

Še 25. dne septembra prišli ste dve krdeli Nirenberžanov in Augsburganov v mesto, med poslednjimi tudi znani vojskovodja Šmalkaldiške zveze, Boštijan Schertlein; prišli ste z zastavami in godbo na ve-

liko radost Dunajčanom; zato so ji pa tudi sprejeli z nepopisljivim veseljem.

Na poti so srečali med Tulnom in Trasmaurom na severozapadni strani od Dunaja veliko trumo begunov bogatih hiš; peš bilo jih je do 5000, na vodi kakih 3000. Za temi nesrečneži prihruli so drugi dan Turki in Tataři, oropali jih in poklali neusmiljeno! — Reči se sme, da je bil v zadnjih šestih tednih pokončan nad tretji del lepega svetá pod Anizo.

Turški „čajkisti“, po tedajnih zapisnikih zvani „naserci“ ali „nasadisti“ so prebredli Donavo pri Heimbürgu, na vshodni strani Dunaja od Požuna sem, požgali Ort, grajščino starega Salma, ter sklenili, ker jih je bilo grozno število, vreti na obeh stranéh Donave proti Dunaju in zapreti ga od vseh krajev; namerovali so še več: s požiganjem in ropanjem ostrašiti še Čehe in Moravce, da ne bi Dunajčanom prišli na pomoč. Prepozno prišel je junaški Salm rešit svoje imetje, vendar pa je še bil s svojimi zvestimi vojaki za Turke pravi morivni angelj, posekal ali v vodo pometal je vse, kar je bilo Turka čez Donavo prišlo. Turek imel je tako dovolj, vdrugič ni poskušal več čez Donavo priti. Salm je prav s tem pripomogel, da je severna stran še dalje odprta ostala, od kodar so Dunajčanje še vedno pomoči dobivali.

Sovražnikove trume so se že valile proti Dunaju; vse je bilo zdaj na tem, da bi se starodavno zidovje krepko branilo in kako naj bi se razpostavili branitelji.

V cesarskem gradu je zapovedoval Lenart iz Velsa; Salm in Rogendorf odbrala sta si posebno četo, s katero bi na pomoč hitela, kjer bila bi nevarnost največa. Mladi palatinski grof ostal je v Stubenskem oddelku in branil tudi kraje „rdečega turna“ in Štubenskih vrat do Št. Jakobskega trga; najslabeje vtrjeni in zato tudi najhuje napadani kraj „Koroških vrat“ do Avguštincev pa je bil za brambo odločen Hektorju Reischaskemu. Avguštinski samostan branili so Štajarci pod poveljstvom Abelna iz Holeneka, brata Leiserja pa cesarske vrte do „Škotskih vrat“.

Po družih krajih so zapovedovali zopet drugi. Od „Škotskih“ do „Verderških vrat“, pri judovskem stolpu in na „jambrovcih“ (Elend) pa je zapovedoval Rupert iz Ebersdorfa.

Z „rudečega“ in „judovskega stolpa“ so na Turka streljali z velikim topom (imenovali so ga „grof“) ter mu zadosti škode provzročili; streljali so na-nj tudi še z manjšimi topovi.

V Škotskem mestnem oddelku so se bili zbrali tudi meščanje; pri „Verderških“ in „solnih vratih“ Česki pešci pod vodstvom Brandensteina in Wartenberga, pod Hardekom pa nemški konjiki. Ker je bila nevarnost med „Koroškimi vrati“ in Avguštinci čedalje večja, privzel si je Salm še nekoliko Španjolcev, Čehov in Štajarcev iz družih bolj vtrjenih krajev. Konjiki razprostrli so se po prav prostornih mestih.

Stari Salm, bister opazovalec sovražnikovega šotorišča, je letal s stolpa v stolp, hodil celó v visoki zvonik cerkve sv. Štefana, da je Turško vojno natančneje pregledoval; sicer pa je navadno bil pri „poljski kači“ na Koroškem stolpu in pa pri Avguštincih; bil je neutrudljiv, starček sicer, razodeval pa mladeniško gibčnost in kazal junaško hrabrost, zatoraj so ga tudi vsi čislali in ljubili, ter radi storili zavoljo njega, kar in kakor jim je zapovedal.

Mesto še ni bilo od vseh strani obdano, al krvoločni Turek je že vznemiroval s konjiki kraje od Št. Marksa do vélike ceste. Dunajčanom je začelo po glavi vreti in jezdicí so zahtevali, naj iz mesta na sovražnika planejo, — in res! en oddelek je na-nj mahnil, a s sla-

bim vspehom; reveži so preveč v-se zaupali, spodletelo jim je popolnem. Nekoliko so jih Turki pobili, nekoliko pa vjeli; praporšček Sedlic je bil tudi med vjetimi, pa ni mogel bežati; še zastavo so težko rešili.

Turku se je pobitih malo zdelo, — šel je še v bolnišnico pri sv. Marksu in glave sekal bolnikom, da je bilo število obglavljenih več. In kaj je ž njimi storil? Prisilil je vjete kristijanske konjike, da so te odsekane glave sultanu nasproti nesli, ki je ravno od Bruka gori marširal.

Junaški zastavonosel Sedlic, možak lepe postave, pogumen in močan tako, da je bil v stanu v železnem oklepu od zad na konja skočiti, dopadel je Turškemu vélikemu vezirju nepopisljivo; ni se ga mogel nagledati ter ga popraševal za eno in drugo, kako močna je posadka v mestu, zakaj so se predmestja požgala in drugzega več. Hotel je tudi vedeti, kje je cesar Ferdinand. „Najti ga hočem — je rekel — naj bi se bil skrtil tudi v najdaljnši kot nemške dežele!“ — Tako je govoril ošabni véliki vezir, toda naletel ni na moža po svojih mislih. Junaški Sedlic se ga ni bal; trdo je oprl svoje oči v vezirja, resno ga gledal ter mu odgovoril: „Mesto šteje 20.000 borilcev; al vedi, oni veljajo naj ti za 100.000 mož! Neoborožene prebivalce po deželi lahko premagate, hrabrost vaša se bo razbila na starodavnem zidovji Dunaja; vsako srce notri (kaže v mesto) je močna bramba. Znamenje pogumnosti in žrtvovalnosti vam naj bodo požgana predmestja. Ferdinand je v sredi med svojimi, in kdor njega dobiti hoče, misli naj na konec svojega življenja, vrnil se iz mesta več ne bo!“

Tak odgovor ni bil, kar si bodi; bati se je bilo smrtne kazni; toda srčni Sedlic se za to še zmenil ni, vdal se je v osodo popolnem, znal pa je tudi prikrivati notranjo boleost, da ne more k svojim nazaj, česar si je na tihem močno želel. Sultanu se je bil zlo prikupil s svojo neustrašenostjo, dasiravno je težko požiral Sedličev zbudljiv odgovor. Obdržal ga je pri sebi in prisegaje mu pravi: „Sv. Mihela dan opoldne bom kosil že na Dunaji!“

(Dalje prihodnjič.)

Slovensko slovstvo.

* *Jezičnik.* A) Kranjska čbelica s čbeličarji. B) Dr. Jakob Zupan. C) Vladika Matej Ravnikar. D) Dr. Jer. Zupan in dr. Fr. Prešern. Spisal J. Marn. Natisnil in založil R. Milic. V Ljubljani 1877.

Pod tem naslovom je prinesel petnajsti letnik „Jezičnika“ v 9pólni knjigi skupaj, kar je gospod prof. Marn v mnogih odlomkih lansko leto spisal v „Učiteljskem Tovaršu“. V tem tečaju se sučejo razprave okoli „Čbelice“. Nikdo, ki pozná zgodovino slovenskega slovstva, ne more tajiti velike pomembe „Čbelice“ za pesništvo naše; vsaj je res kakor „v Arabije puščavi“ za Vodnikom bilo s poezijo slovensko, dokler ni leta 1830. izhajati jela „Krajnska Čbelica“, s katero se je živahno gibanje začelo na narodnem pesniškem polji, ki pa je z njenim prestankom 1832. leta zopet prestalo, dokler leta 1843. niso „Novice“ prišle na dan. Ne more se tedaj tajiti, da „Čbelica“ in „Novice“ delate dve dôbi za pesništvo slovensko. Ker je po takem velike pomembe „Čbelica“ za slovstvo naše, zato gre topla hvala prof. Marnu, da si je za predmet svojih slovstvenih preiskav izbral „Čbelico“ in pa rodoljube, ki so v njej razglašali pesni svoje, ter temeljite študije svoje na svitlo dal v 15. letniku svojega „Jezičnika“. Po tej knjigi imajo Slovenci sami in

časa. Da vsak lastnik sadnih dreves o tem stori svojo dolžnost in da po takem postave, ki to velevajo, ne ostanejo na papirji, treba je, da župani in okrajne gosposke ostro čujejo nad nemarnimi gospodarji, in — dostavlja „Kärnt. Volksst.“ — treba bilo bi to še bolj kot uno, da se otroci na kmetih silijo celih 8 let v šolo hoditi, kateri so včasih v hiši edini, da pomagajo očetu pri delih njegovih.

Za hišne potrebe kaj.

* Z arabiškim gumijem, navadno samo „gumi“ imenovanim, se daó reči bolje lepiti (popati) kakor z drugim lepilom (pôpom), kajti lepilna moč gumija (Klebkraft) je velika. Al z galúnom (Alaun), to je, surovim galunom (roher Alaun) se lepilna gumijeva moč še zdatno povikša. Prideni prav gostemu, v vodi stopljenemu gumiju še nekoliko vode, v kateri si celó malo galuna raztopil, pa bodeš videl, da s takim gumijem se tako močno sprimejo reči, da moreš les na les pripopati, papir na gladki pleh ali kako drugo kovino, in celó steklo (glaž) na porcelan. Galuna se pa tako malo vzame, da je, na primer, zadosti, ako se na 250 delov gostega gumija pridene 20 delov vode, v kateri sta le 2 dela galuna stopljena.

Zgodovinske stvari.

Turki pred Dunajem leta 1529.

Priredil M. Molek.

(Dalje.)

Predno je sultan Dunaj od vseh strani obdal, poklical je trikrat Dunajčane na boj. Dunajčanje mu na to niso dali odgovora. Zdaj pa pošlje sultan v mesto štiri vjete mestjane obdarjene z denarji in v draga oblačila oblečene s tem-le poročilom: „ako se udaste in mestne ključe izročite sultanu, ni se nikomur bati nič žalega; ne en Turek ne bo stopil v mesto; sultan hoče mimo mesta le iti v nemške dežele. Bruk ob Litavi bode dokaz, kako Turek obljubo spolnuje. Ako se ne zgodi, kakor sultan zahteva, ne bo prizanesel nobeni živi duši, poveljnike pa bo dal grozovito mučiti, mesto razdajati in potresti s solijo in pepelom, da se ne bo znalo, kje je nekdaž Dunaj stal!“

Prevzetni sultan ni poznal ne Dunaja, ne njegovih braniteljev, on ni vedel, kaj je pravo domoljubje, katero premore več nego vsa Turška krutost!

Salm in palatinski grof sta poslala ravno toliko vjetih, lepo oblečenih in obdarjenih v Turški tabor; ošabnemu zmagovalcu v treh delih sveta pa še odgovora nista privoščila.

Že isti dan, 25. septembra, prijadralo je Turško brodovje po Donavi gori. Mitnice in stražnice, pa tudi mostovi bili so kmalu v ognji, veliki most čez Donavo podrt.

26. septembra je dal sultan bojaželjnim Dunajčanom odgovor, da se hoče z njimi poskusiti. Mesto je bilo zdaj zaprto od vseh strani, — čas milosti je minul, odločilna ura je nastopila!

26. septembra se je razprostrla vsa Turška armada, polno šotorov bilo je videti od Donave doli do Donave, od Nusdorfa čez Švehat, pod Dunajem, do Trautmansdorfa na jugozahodu. Nad vse nališpan je bil sultanov šotor: znotraj bilo je vse v zlatu in baržanu ter okinčano z dražimi biseri; divan, na katerem je sultan sedel, kedar je zasliševal paše in poslance, bil je tudi

z zlatom prevlečen, okoli so bile blazinice iz zlate tvarine in polne bliščečih se kamenčkov: rubinov, safrov in hiacintov; tudi tla so bila pregrnjena s potratnimi pogrinjali, tako tudi stene; od zunaj pa je bil šotor z zlatimi gumbami olepšan. Okoli tega šotora bilo je še dosti družih za ministre in sultanove ljubljence.

Okoli sultanovega šotora, ki se je raztezal od Št. Marksa skoz Simering do Ebersdorfa, je stalo 12.000 janičarov. Bliže proti mestu so bili tabori družih poveljnikov ali paš. Pred „Štubenskimi vrati“ proti Donavi je imel svoj tabor paša iz Rumelije, kateremu je bila izročena skrb za vse vojskine potrebe: za velblode, mule, konje. Tabor vélikega vezirja pa se je razprostiral od Simeringa noter do višine, kateri je ime „Spinnerin am Kreuz“ in od tam doli do Vidma in vélike ceste do „Štubenskih“ in „Koroških“ vrat; tam je bil tudi „defterdar“ ali „tapšipaša“, najviši topničarski poveljnik in pa Ogerski izdajalci, prijatelji nezvestega Zapolija.

Proti Dunajici (vodi) je taboril Bosniški paša; pred „cesarskimi vrati“ od sv. Urha in sv. Teobalda proti Pencingu paša iz Romanije, pri katerem je bilo mnogo odpadnikov in bojaznih podkupljenih kristijanov. Za temi kot druga vojna vrsta pa paša iz Skadra in Smedereva od Deblinga do sv. Urha. Mnogi vjeti kristijani so bili v taboru paše Nastarzkija.

Turkom za hrbtom je bil paša iz Beligrada, on je varoval oblegovalno vojno; od Schönbruna doli čez Laxenburg proti jugu in na desno proti Donavi je varoval sultanov šotor paša iz Natolije. Na lokah in otokih od Lobaue na levem bregu Donave do Nusdorfa so bili mornarji ter stražili oboje podonavsko obrežje, da niso kristijani mogli živeža v mesto dobivati.

In taki sili naj bi se Dunaj vstavljal z vspehom?! Toliko časa zanemarjeno zidovje je sovražniku dobro služilo, da je mogel izpodkopavati ga in podkope delati.

Dunaj se je mogel zanašati le na hrabrost kristijanskih svojih prebivalcev in pa na božjo pomoč in — zmagal je!

Turki so gonili janičare dan za dnevom na podrtine požganih predmestij, katere so jim služile za prsobran in zavetje. Kot strelci bodi-si s puško, bodi-si z lokom, bili so spretni kakor vajeni Tirolci po svojih strminah in pečinah; strel njihov je zgrešil le redkokrat. Drugi so začeli razbijati in kopati pri „Koroških vratih“, namerovali so prodreti pod zemljo do stolpa med „Koroškimi“ in „Štubenskimi vrati“; na muho so vzeli najbolj stolp.

Nad trideset jarkov so izkopali v tem kraji, strani obkidali z gnojem, založili z deskami zoper krogle iz mesta. Turki so s tega kraja neprenehoma streljali v mesto z velikimi in majhnimi topovi; postavili so bili posebno dve bateriji, eno z osem velikimi topovi pred novim ali „Laslavim stolpom“, drugo pa pri „špitalskem mlinu“. Najbolj so merili v zvonik sv. Stefana in tudi druga velika poslopja v mestu; puščice so frčale v mesto kakor muhe, nekatere so bile pobarvane, nekatere lepo okinčane z dražimi kamenčki in biseri. Nevarnost je bila silno velika, ni bilo varno hoditi na nakope, pa tudi na „Koroško cesto“ ne. Gorjé mu, kdor se je tu pokazal, zadet je bil in sicer — s strupeno puščico! Sultan je bil zapovedal še vodo, ki je bila v mesto napeljana, ostrupiti.

Topov Turkom ravno ni primanjkovalo, vspeha pravega pa ni bilo zato, ker niso bile težke peze, zraven pa tudi vajenih streljavcev ni bilo. Ker so videli, da s tem nič ne opravijo, šine jim druga muha v glavo; pripravljati so se jeli za vojsko pod zemljo; že nad štirideset takih rovov so bili izkopali. Dunajčanje niso za to nič vedeli, v koliki nevarnosti so že bili! — Res,

sam Bog jih je varoval — vse sovražnikove namere so bile izdane! (Dal. prib.)

Politične stvari.

„Svoji k svojim.“

Črni grob že krije truplo blagega Františka Pa-lackija, a njegovo gêslo kliče in budí Slované, naj ima Slovan srce za Slovana.

Ne bi spregovoril o tem, ker je to že preveč znano in vsakdanje, al sili me to, ker vidim pri nas žalostne izgledе mnogih polovičarskih Slovencev in Slovanov, katerim je le tuje znano in všeč, domače pa ničevó, — ko vidim mnogo tacih, ki se naše svete reči ne zavedajo tako, kakor bilo bi potreba in njih dolžnost. Mnogo vidim tacih, ki goré sicer za narod pri kozarcu vina, a v dejanji so ničlje, ker ne spoznajo narodne važnosti dandanes, ki se sicer tudi štejejo Slovence, al, ko pride čas dejanja, se navadno skrijejo in ni jih. Žalost pač mora oblití vsacega rodoljuba, ko vidi take izgledе, in ako opazi kaj tacega tujec, se mu li ne bode vrinila misel, da je tak narod zrel za pogin, kajti „kdor ne spoštuje se sam, podlaga je tujčevi peti!“

Sicer se dajo navesti nekateri vzroki, zakaj da naš narodni ponos ni tolik, nego pri družih narodih, na pr., da nimamo slayne, na druge narode vplivajoče zgodovine, kakor Čehi, — da nimamo svojega plemstva, velicega bogastva itd. Ali naj pa zarad tega svojo narodnost pozabimo? Ne, nikakor ne! Ne bi bili li potlej enaki spačenemu sinu, ki se sramuje svoje priproste matere? In ako nas to in enako ne zmodruje, učimo se od naših nasprotnikov, ter poglejmo, kaj in kako delajo oni, kogar breme nam vedno bolj nestrpljivo postaja. Le peščica jih je, ali kako se boré oni! Niso li dosegli večine v našem deželnem zboru, ter s tem naredili, da mora nepodučeni svet misliti, da je Kranjska, kjer prebiva $\frac{9}{10}$ Slovencev, kaka pokrajina v nemškem rajhu. Kje so oni slovenski „purgarji“, ktere so obetali pridobiti s svojo liberalno politiko mladostlovinci? Skusiti so morali, da nemčur ostane nemčur in sovraži Slovence, bodi-si liberalen ali kakoršen hoče, kajti njih glavno geslo je: „vse nemško do Adrije“. Obetali so nam blagi sad po novih šolskih postavah, al ponemčili so učiteljstvo (s hvalevrednimi izjemami), pred katerim so se nekđaj ravno tako tresli, kakor se današnji dan še tresejo pred duhovstvom. In vendar so te šolske postave hvalili celó nekateri slovenski listi, ne vidoči nevarnosti, ki nam pretí po njih. Učimo se toraj od svojih nasprotnikov in ne zaupajmo njim, dobro vedé, da nas le bolí, ako se njim podajamo. Ne zaupajmo še tako hinavskim obljubam, da skrbé za naš blagor, ampak prepričani bodimo, da delajo le „ad majorem Germaniae gloriam“ (k večí slavi nemčurstva). In ako delajo tako pri nas nemčurji, kojim gre le za gospodstvo, se li ne bodemo tudi mi borili, kojim gre za sveto zapuščino naše matere — za narodnost!

Da ima pa le Slovan srce za Slovana, pa ne veljá samo za nas, ampak tudi za ves slovanski svet. Namesto mnogih izgledov naj omenim le kaj najnovejšega in bolje znanega.

Ni bilo mirú po liberalnih časnikih, dokler niso pograbili papeževih deželá in rešili (?) zatiranih, ali bolje rečeno nikdar sitih Lahov; ni bilo mirú, dokler niso osvobodili pofrancozenih Alzasov in Lotrinžanov, akoravno so poslednji neradi sprejeli dobljeno svobodo itd. itd. Ali kedo se zmeni za pravice sužnega Slovana? — nihče. Le Slovan ima srce za svojega brata. Slovanski Srbi in Črnogorci so se vzdignili streti

glavo Turškemu gnjusu, slovanska Rusija preliva drago kri za osvobojenje svojih bratov. Ogromna večina neslovenskih časnikov še celó tega početja ne odobruje, vsaj ne vidijo sužnosti, kjer je prava sužnost, vsaj jim je ljubši Turški divjak, nego Slovan. In kdo je imel sočutje do vojujočih Rusov, ko jim je bila vojna sreča obrnila hrbet? Bili so Slovani skoro edini, ki so gledali z žalostjo na jug, ko so drugi narodi želeli in se veselili, da je konec „Moskovitov“. To naj bi si zapomnili Poljaki, da bi spoznali, kam jih bode pripeljala njihova neslovenska politika; zapomnili naj bi si, da njih najboljši zavezniki jih bodo zapustili in zabredli bodo še globokeje, kar nam svedoči tudi njih dozđajšnja zgodovina. Pomislila naj bi pa to tudi ona ruska stranka, koja išče vse Slované zediniti na podlagi Ruskéga jezika in pravoslavne vere, naj bi vedela, da to je le fantazmagorija brez temelja, koja bi napravila celó razpor med lastnimi brati in stvarila še sorodnih sovražnikov, ko ima zunanjih že tako zadosti.

„Vsak je svoje sreče kovač“, pravi pregovor, in to veljá tudi za nas.

Delajmo toraj, bodimo odločni, ne pa mlačni, bodimo značajni, da nas bode spoštoval tudi sovražnik, ne pa se nam škodoželjno smejal svest si svoje moči, moči, ki jo je dosegel vsled naše lastne malomarnosti. Prepričani, da so naši sovražniki mnogoštevilni, družimo se drug k drugemu; vsaj je vsa naša moč le v zajednosti.

„Brat z bratom, rod z rodóm
Ruši svaku nezgodu.“

Mnogovrstne novice.

* *Starost sedanjih vladarjev:* Papež Pij IX. je star 85 let, — Viljem I., cesar nemški, 80 let, — Viljem III., kralj Holandski, 60 let, — Kristijan IX., kralj Danski, 59 let, — Aleksander II., car Ruski, 59 let, — Viktorija, kraljica Angleška, 58 let, — Karol I., kralj Virtemberški, 54 let, — Peter II., cesar Brasiljski 52 let, — Albert, kralj Saksonski, 49 let, — Oskar II., kralj Švedski, 48 let, — Franc Jožef, cesar Avstrijski, 47 let, — Leopold II., kralj Belgijski, 42 let, — Ludovik I., kralj Portugaljski, 39 let, — Abdul Hamid, sultan Turški, 35 let, — Ludevik II., kralj Bavarski, 32 let, — Jurij I., kralj Grški, 32 let, — Alfons XII., kralj Španjski, 20 let, — Humbert, kralj Italijanski, 34 let.

Naši dopisi.

Iz Rusije 13. jan. 7. — Bo li gnjili mir ali bo vojska, dokler se ne doseže njen cilj, trdna podlaga resničnega mirú? To sila važno vprašanje zanimiva zdaj ves Ruski narod. Želečih gnjilega mirú je v Evropi mnogo. To so turkofili vseh barv, črni in beli, ciniki in epikurejci. Želečih vojske, dokler se ne doseže trdna podlaga dobrega in zdravega mirú pa je tudi mnogo. To so vsi tisti, ki bi se radi za vselej znebili Turškega tiranstva, dalje ves Ruski narod — in upati smemo — da vse Slavjanstvo, vsi človekoljubi, vsi tisti, ki pravico in resnično kristjansko omiko stavijo više od samogoltnih interesov. Nam se zdi, da kričanje turkofilov ostane brez vspeha. Vsaj podoba je, da vsa Magjarska surovost in samogoltnost židovsko nemških žurnalstov niso v stanu skloniti Avstrijskega vladarja na Turško stran. V Franciji so se nakane Bonapartistov razbile, in Gambettisti tudi ne morejo do svoje quasi-komune. V Nemčiji ultramontanska „Germanija“ preliva britke solze; ona dokazuje, da položaj Balkanskih kristijanov je treba zboljš-

ležala, da seže po njej, če hoče vedeti, kaj to ali uno pomeni.

Slovarska mrvica.

Prednice: *vz, iz, s, z, s* katerimi se radi sestavljajo glagoli sosebnostno slovenski, često delajo pisateljem veliko preglavico, ker tukaj ni gotovega pravila ter nam umovanje kjekod vso pomoč odreče. Tu velja pogledati v slovarje staroslovenske in druge in po njih ravnati se. Tako bomo našli na pr., da se pravilno piše: izkušati, ne: skušati; tako bomo razumeli, kakor jo največ že res razumemo, razliko med glagoli: *vzhajati, izhajati, shajati (se)*. A če slovanski slovarji ne kažejo edinoglasja, kakor na pr. pri besedi: *spoved, izpoved*, kar je oboje v staroslovenščini, dočim govore Rusi in Srbi: *ispoved*, a Čeh ima: *zповěd (vypověd mu je „Aufkündigung“)* in Poljak: *spowiedz*, treba si je izbirati z razumom, in če se izbiraje zmotiš, imaš lahek izgovor.

Ali v primeru, ki je dal povod tem vrsticam, stvar ni tako temna. V nekaterih novejših knjigah naletiš kjekod na glagol: *izpoznati* (za „*erkennen*“), po starem: *spoznati*.

Ta nova pisava ne more biti pravilna, ker se nikjer ne najde, marveč kažejo slovarji, kateri to besedo poznajo, samo na: = *spoznati*, kakor kateri srbsko-hrvatski in staroslovenski slovarji, (*spoznati Vuk, spoznavati se, starosl. Mikl. sl.*), in ker bi po pojmu predloga: *iz*, glagol: *izpoznati* pomenil samo: „*Jemand aus einer Menge herauskennen*“; Čehi, Poljaki in Rusi nimajo te sestave: *spoznati*, ker jim je: *znati (nedovršnik)* za „*kennen*“, in *poznati (dovršnik)* za „*erkennen*“ dovoljno, ter bi nadaljnje pritikanje predlogov bilo nepotrebno in potratno.

Toliko v dobrohotno opomnjo, ker je glagol: *spoznati* preimeniten in nam pogostoma služi.

Zgodovinske stvari.

Turki pred Dunajem leta 1529.

Priredil M. Molek.

(Dalje.)

Dva v Budapeštu vjeta otroka, neka deklica in nek deček, prišla sta kakor od Boga poslana rešilna angelja nepoškodovana skoz sovražnikove trume do „cesarskih vrat“, potem splezata v mesto, da bi ušla trinogom divjim Turkom. V mestu sta vikšemu poveljniku razodela poglobitnejše in nevarnejše predore, pa tudi število Turka in kje je razpostavljen, natanko ovadita.

Junaški Salm je po vseh kletih in podzemeljskih prostorih straže postavil in poklical Tirolske rudarje (*knape*), da so kopali okrog „Koroškega stolpa“, cesarske palače in še okrog mestnega zidovja, katero je bilo sovražniku najbliže; na strani jarka so pritrdili bobne ali postavili kako posodo z vodo, in slišali so zdaj, od kod prihaja kopanje, od kod udarci pridejo. Naglo so Turku nasprot kopali, vrli in pogumni Dunajčanje so se s „krtom“ Turkom pod zemljo zgrabili, smodnik pa, kakor so ga Turki imeli pod zemljo, vzeli ali spridili.

Čudna tibota kraljevala je po mestu, kakor bi žive duše notri več ne bilo. Od tretjega dne, odkar so začeli Turki mesto oblegati, do konca oblege ustavili so bili vse ure; zvonovi so utihnili, le v zvoniku sv. Štefana so bile četrtinke na zvon, ki je sicer vabil kano-

nike k jutranji skupni molitvi od tistega časa, kar stoji cerkev sv. Štefana.

27. dne septembra pripeljalo se je po Donavi gori od Simeringa 500 „Nasadistov“ do „dolzega“ in „Wolfovega mosta“. Vsled tega so most Taborški zažgali in vzdigljivi most odpravili od tod, da Friderik, vojvoda Bavarski, ki je od Kremsa doli prišel s svojim bratom Volbenkom in kakimi sto konjiki, ni mogel več v mesto priti.

28. dne septembra so zapodili Španjolci Turka iz mesta pri „dolgem mostu“, 29. septembra pa se je zaglal pogumni Hektor iz mesta, da bi sovražnikove nasipe razdejal in topove zabil.

Od tega dne do 3. dne oktobra so Turki neprenehoma streljali v mesto; ne ene ure počitka ni imela Dunajska posadka, ki je z bistrim očesom gledala na vse strani, da se je nastali ogenj hitro pogasil in so se popravili poškodovani nasipi.

Pod zemljo ni šlo sicer vse naglo izpod rok, kazalo je pa vendar, da se bliža huda ura!

Previdno je opazoval vitežki Salm s stolpa sv. Štefana vse premikanje sovražnikovo; zdelo se mu je, da niso bili našli vseh Turških podkopov; videl je, kako razpada „Koroški turn“, zato trdno sklene, vse mogoče storiti, da se odstrani velika nesreča.

Še tisto noč se je sklical vojni svet ter sklenil, da se sovražnik napade z 8000 vojaki. Bojaželjni vojaki so že težko pričakovali prvega svita prihodnjega dne, da bi svoje orožje poskusili s sovražnikovim.

Ko je jutranja zarija razlila svoj svit po Turških šotorih, že so se Dunajčanje, katerih janičari niso bili zapazili, prikazali za baterijami pri „Koroških vratih“ in Avguštinskem branišči. Turki zaženo strašansko bojno krik, rožljajo z orožjem, kakor da bili bi obsedeni, pa planejo na-nje. Prične se krvavo mesarenje s sekirami in sabljami, da je kri tekla v potocih. Le en glas je slišati: „zgubljeni smo! — reši se, kdor se more, sicer smo zajeti vsi!“

Nastala je bila prava babilonska zmešnjava. Pa kdo je bil to provzročil? — Boječe šleve in pa izdajice, kakor se je bilo pozneje zvedelo.

Sultan je bil že konja zajašil — brž ko ne za beg; tolika je bila zmešnjava med Turki. — Pri vsem tem kristjanje niso izgubili več kakor 200 mož; Turška zguba je bila desetkrat večja. Ena zguba pa je Dunajčane bitko zadela; v boji padel je njihov izvrstni stotnik Hager.

Komaj je bil ta napad končan, komaj da so Turki videli kakor snopja na njivi ležati na bojišči trupla svojih mrtvih, že se je maševalni srd digvati jel v prsih njihovih, da bi ta madež oprali v krvi krščanski.

Na mestu nekdanje Albertove in sedaj Karlove palače zapalili so podrove, nasute s smodnikom, in zagnali divji krik, poslušali bobnečemu gromu enak strel in gledali, kako kvišku valita se dim in prah, ki sta za nekaj trenutkov zakrivala blede obličja kristijanov.

Ko se je bil dim razkadil in razgubil prah, videli so dobri vspeh svojega dejanja — nad 30 čevljev bilo je zida razrušenega, naredila se je velika vrzel.

Zdajci pridrvi sovražnik kakor hudournik, mož tik moža je stal in sukal v roki morilno orožje. Že so plezali gori po razvalinah podrtega zidovja in na mah zaukazano je bil napad. A tudi branitelji Dunaja niso počivali; stali so kakor zid v vrzeli, s svojim životom zadelali so predor, stoječ mož pri možu, streljali pogumno na sovražnika, da je bil joj!

Sovražnika trlo se je vse; po svoji slepi veri navdušen za boj in žejin kakor ris kristjanke krvi pritiskal je vedno bolj in bolj in moč Dunajčanov jela je pešati, ker jih je bilo zdatno manj kakor Turka, ki je

bil v znamenje zmage že postavil na zidovji dve zastavi (dva konjska repa). Toda Reischah in Salm zapodila sta ga nazaj in vržeta konjska repa v prah, in vsuje se kakor dežja kamenja na sovražnika, krogle žvižgajo in kakor strele švigajo na Turka pšice. Kristijanje so ga podili v šotor nazaj.

Hektor Reischah je bil v železnem oklepu dobro zavarovan zoper krogle, pšice in udarce, katerih znamenj bilo je na njem videti dovolj. Kaj pa stari Salm? — zasmehovaje gledal je na sovražnika, za strel in udarce se še zmenil ni; ura njegova še ni bila prišla.

(Dalje prihodnjič.)

Zabavno berilo.

Predpustnica. *)

Šaljiv prepir med hčerko in materjo.

Hči: Oj, preljuba mam'ca vi,
Česa mi srcé želí,
Dobro vam je znano,
A trdí ste z mano,
Bog daj, da se omožím,
Potler imam, kar želím.

Mati: Moja hči, nikar takó,
Daj skušnjavam tem slovó.
Ti možá bi rada,
Pa si še premlada,
In ne znaš, kaj govoriš:
Zakon težek ima križ!

Hči: Križa jaz se ne bojím,
Ako le možá dobím.
Kuhati znam, presti,
Hišo vem pomesti,
In potrebnih vseh stvari
Naj še mož me priučí.

Mati: Ljuba hči, pomisli vsaj,
Kakov vživa žena raj,
Ki ima pijanca,
Vseh krčmarjev znanca,
Novcem on vsem veter dá,
Žena joče pa domá.

Hči: Mati, skušajte verjet',
Taki niso vsi na svet',
Vem za gospodarje,
Ki cené denarje.
Njih vesele so žené
In po volji vse jim gré.

Mati: Draga hči, počakaj ti,
Nič se v zakon ne mudí,
Mnogo jih žaluje,
Naglost objokuje,
Ti pa lahko se smejiš,
Kakor tičica živiš.

Hči: Brez možá mi ni živet',
Stara že sem dvajset let,
Druge vidim žéne,
Vse so preskrbljéne,
Zvesti jim možjé stregó,
Slednjo spolnijo željó.

Mati: Oj ti živa moja hči,
Zdaj vidim, da druž'ga ni:
Hočeš se možiti,
Prej te ni vtešiti,
Prosi toraj mi Bogá,
Naj ti v zakon srečo dá!

Hči: Hvala bodi zdaj Bogú,
Zaukala bom: juhú!
Dolgo sem prosila,
Vendar zadobila,
Česar mi želí srcé;
Vsaka glej takó za-sé!

Anton Grabič.

Mnogovrstne novice.

* *Strašne nesreče po plazovinah snega se primerjajo letos. Ena najhujih je tista, ki se je na gornjem Štajarskem primerila 17. dne t. m. blizo Marijancelja, ko je ob 5. uri popoldne več ljudi od nekega pogreba šlo domú. S hriba Göller se vsuje plaz in zagrebe 15 ljudi ter neko kajžo, ki je pod hribom stala, vrže v dolino, ž njo vred pa odtrga 80letni gozd tako, da ni zdaj ne sledú ne tirú, kje je poprej gozd bil. 6 oralov zemlje na dolgo in široko je po plazovini pokrito. Ljudje so hiteli nemudoma na pomoč, razkopavali sneg, da bi nesrečnike smrti rešili; al še le drugi dan (18. dne t. m.) na večer so našli dva mrtva, drugih še ne; večidel hišnih očetov.*

* *Da je žganje strup človeku, priča prav očitno dežela Galicija, kjer so posebno Poljci „šnopsarji“ prve vrste. Po natančnih statističnih izkazkih je bilo leta 1874. v Galiciji 23.269 žganjarij (šnopsarij), tedaj na vsacih 233 ljudi po ena. S številom teh žganjarij se popolnem vjema število mrtvih na leto. V tistih okrajih, kjer je največ žganjarij, je izmed 20 prebivalcev eden umrl. Al ni to strašansko dokaz, da je žganje smrten strup človeku?*

Naši dopisi.

Iz Rusije 20. jan. —η.— „Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus“ bi se lahko reklo ob Angleškem parlamentu, ki so ga poslednji četrtek odprli, cele tri tedne poprej, nego je to navadno. Vladni Angleški listi so trobili po svetu, da ministerstvo ima važne predloge predložiti parlamentu; govorili so o 10 milijonih funtov šterlingov, katere bo ministerstvo tirjalo za priprave na vojsko; celó cesarica-kraljica je začela pisariti vojna pisma in hoditi zajutrkovat k svojim ministrom; zbirali so se razni metingi, ki so ministerstvo izpodbujali z resolucijami, da se postavi krepko na noge na ohrambo Angleško-turških interesov, a tudi vladni protivniki so sklicovali metinge, ki so kovali unim resolucije, Gladston se je oglasil v nekem pismu, da „bo povzdignil svoj glas v parlamentu“; — no! parlament so odprli, in kaj je iz vsega tega? Gladston in Derbi sta drug drugemu povedala, da sta drug z drugim popolnem zadovoljna! Čemu so tedaj Angleži do 17. januarija toliko šumeli? Najbržeje so le hoteli razporežiti muskule svetá k smehu, katerega so hoteli

*) Navadno ne prinašajo „Novice“ pesem več, al to šaljivko so rade vzele poslano jim od gospodarja Antona Grabiča iz Štajarskega, katerega mnogi čitatelji naši še dobro poznajo iz onih „boljih“ časov, ko se je več pelo ko politikovalo. „Predpustnice“ pevec, ki se ni v šoli učil pesmi skladati, ne tekmečuje za pesniško slavo, njegov namen je bralcem našega lista napraviti par veselih hipov, in dvomiti ni, da se vrlemu možu to posreči. Vred.

deklet in žen, katere so zaplenili, je pomnoževalo število njih mater; na milijone zaplenjenih kristijanskih dečkov vseh narodov dajalo je bojnikov za koran in je dalje plodilo Turško pleme. In vendar v kljub vsemu temu, v kakošnjem otožnem stanju je Turški rod!

Navzlic mnogim svojim materam po haremih se ta zárod vedno niči. To najbolj jasno dokazuje, da Turek nima želje po družinski sreči, po svojem domu in da bi se množilo njegovo pleme, ampak vodijo ga edino slepa strast in nebrzdana pohotnost. Kedar je bil Turek stopil na tilnik Magjarom in so stala krdela njegova pred Dunajem, tedaj še ni bilo junakov, kakor so Ignacijev, Menčikov, Gorčakov ali Neselrodov, kateri bi bili — kar se trdi o teh — ovirali Turčijo v svojem državniškem razvoju. Takrat je imela Rusija še mnogo preveč opraviti, da zaceli rane, katere jej je vsékalo gospodarjenje Mongolov. Kje ima zatorej Turčija naprav za vednost, umetelnost in obrtstvo? Kje cest in kanalov za oživljanje občila z drugimi? Za katero splošno koristno knjigo, za katero vsemu človeštvu v prid služečo iznajdbo imamo hvaležni biti Turčiji, a pred vsem, ona sama sebi? Od početka svojega do danes Turek še ni počenjal družega nego bojeval se, plenil, lenobo pasel ter sploh vžival vse sladčice svetá, in za dosego tega je porabil vse prilike in vsa sredstva.

Ni je vere na sveti, v kateri bi bil značaj njenega ustanovitelja tako natanko izražen, kakor v mohamedanstvu.

Prorok Mohamed se v svojem koranu z vsemi svojimi človeškimi slabostmi postavlja svojim vernikom kakor brezumnik v izgled in jim priporoča, naj ga posnemljejo. In res, še dandanes živé Turki natanko po „surah“ (poglavjih) koranovih, tudi po onih, katere govoré o poltnosti Mohamedovi.

Zgodovinska resnica je, da je Mohameda lomila božjast. Sledovi o tem se nahajajo v njegovem zamaknenstvu, v njegovem popotovanju v sedma nebesa in v popisu njih veličastva. Potem se ga je lotila bojaželjnost, katera mu je pretresala že tako oslabéle živce, in naposled pohlep, nenasitnost in brezmernost v slastnem vživanju. Kakošnjega blagoslova se je bilo tedaj nadejati vernikom prihodnjih rodov, združenim v državo iz takih ljudi, katerim je verski in svetni zakonik knjiga, imajoča na čelu pečat blazenstva (norosti)? Človek ne vé, bi se li bolj čudil cinizmu, nahajajočemu se v „surah“ korana, ali temu, da se „sure“ enakega obsega, namreč v obziru zakonskega življenja, druga drugo pobijajoča ali bistveno prenahejajoča, da se — pravimo — še dandanes te „sure“, ki so nastale v raznih dobah in okolnostih, vse obdržavajo v koranu, in da je iz njih moči spoznati, kako je rastla prorokova pohotnost.

Dokler je bil Mohamed ubog in neoženjen, je živel dovolj počeno. Našel je bogato vdovo Kadišo in jo je vzel za ženo. Bogastvo mu je pridobilo moči in privrženecv. Tedaj je nastala „sura“, da ima mož imeti eno ženo. Iz tega se razvidi, da je gospá Kadiša umela nositi hlače v pravem pomenu besede. Ko mu umrè, vzame vdovo Saudo in s hčerjo Abu Bekra Aiša se je pričelo mnogoženstvo. Njegovi privrženeci, spoznavši slabo stran prorokovo, so mu pošiljali od vseh krajev daril. In tako so nastajale „sura“ za „suro“, po katerih sme mož imeti po dve, tri a tudi štiri postavno dovoljene žene. A kedar so se ustavili darovi, rodila se je četrta „sura“, vsled katere se sicer pristujejo Turku štiri žene, vendar pa sme po zakonsko imeti kakor gospodar v svoji hiši tudi robkinje, kolikor mu drago.

Ta nebrzdana strast Mahomedova je postala vsem vernikom verski in državni zakon, a praktično veljavo

ima le za bogatine in mogotce. Ubogo ljudstvo (fukhara), katero je imelo komaj vsakdanjega kruha, je moralo zadovoljno biti z eno ženo, dokler ni prva vojska ali plenjenje deklet pri Raji prineslo novih žen v harem, prvo plenjenje in pustošenje pa zakladov v omare. Ako je Turek umrl pri tem početju, umrl je za koran, in zato se je imel nadejati veselja z 2000 huriskami, kajti Turški raj ima v izobilju vsega, česar želi strasten človek.

Vojska zatorej z vsemi svojimi doslednostmi, največi napor fanatizma in junaštva se tirja od Turka, in to vse spolnuje, da ima ali tû na zemlji mnogobrojen harem, ali, ako umrè v boji, na onem sveti ga čaka zopet 2000 žen!!!

Po tej „suri“ mnogoženstva se je napovedala večna vojska vsem možem med seboj, ali, ker je Turku vsled uka koranovega edino le Turek bližnjik, zato vojska tudi vsem možem onih narodov in držav, katerim ni Islam svét, zatorej tudi kristijanom.

Iz vsega tega je očitno, da iz Turka se ne dá stvariti omikan človek, dokler mu je koran „knjiga vseh knjig“.

Zgodovinske stvari.

Turki pred Dunajem leta 1529.

Priredil M. Molek.

(Dalje.)

Sovražnik je navlekel in navalil vejevja, lesá in druge šare, da bi jarke napolnil; 7. dne oktobra videl se je hipoma v ognju ves tabor sovražnikov, kakor da bi gorel kak gozd.

Salm, Rogendorf in palatinski grof dali so bobnati na boj. Hitel je vsak na svoje mesto, kajti vojni red bil je strog in natančen, komur se mudilo ni in je bil zasačen v kleti pri kupici dobrega vina, veljal je za izdajalca ter prišel pred vojno sodbo.

Kakor rajni Radecki, tako ljubil je že pred njim stari Salm svoje vojake, ki so bili mnogo že skusili po Laškem in Ogerskem. Zdaj jim vleva: „Za boj ne bo treba bobnati več brez potrebe; že same naše straže so dovolj močne, da vržejo sovražnika nazaj, ko bi ga tudi na tisoče čez prekope pridrlo. Da bi porušil zidovje, nima težkega orodja, — da bi splezal na-nj, nima lestev, in kakor je včeraj pokazal, tudi poguma ne. Kralj Ferdinand in palatinski grof Friderik sta obljubila poslati rešilno pomoč vsaj v osmih dneh. Zdaj ni čas žalovati, ampak veseliti se. Krog in krog nasipov naj to naznanja strel iz 100 topov prevzetnemu sovražniku na ušesa!“

In to se je tudi zgodilo in sovražnika tako oplášilo, da je opustil naskok. Nastala je kmalu tēma v taborišči njegovem in to noč je bilo vse tiho in mirno. Al 8. dan oktobra bil je eden najhujših in nevarnejših dni izmed vseh dni celega obleganja.

Turek je bil z neprestanim streljanjem vžgal leseno branišče pri „Koroških vratih“ in zidovje zraven njega je žugalo vsaki hip razpasti. Zatoraj so ga podpirali z debelimi bruni, naj bi padlo, ako že pade, vsaj na vzunaj proti sovražniku.

Kakor na mah Mozesove palice zrastle je drugo novo branišče pri „Koroških vratih“, še neko drugo pa pri „Škotskih“, s katerega se je neprestano streljalo na sovražnikov tabor pri Döblingu.

Drugi dan zjutraj, 9. dne otabra, pokazala se je vsa Turška vojna pripravljena za boj; gledali in čakali so, kako se bo smodnik pod zemljo vžgal in razrušil

kos zidovja kakor poprej enkrat, in če se to zgodi, planili bodo z vso močjo v mesto. Nasproti samostanu sv. Klare se je podrlo nekoliko sežnjev zidovja in Turki so bili že le-sem pridrli, — al Salm in naš Kacijanar sta jih vrgla nazaj, mnogo jih pobila, kdor pa je še zdrav ostal, tekel je, da ga peté niso dohajale. Razsip so kmalu proč spravili, kar pa se je dalo, so ga zopet skupaj strnili in podprli z močnimi tramovi; prsobran so napolnili z lesom in zemljo, iz razvalin podrtih hiš so pa nov zid potegnili za predorom.

Živeža je bilo še dovolj; da se je pogum budil, svirala je vojaška godba na več krajih; vsak odbit napad sovražnika naznanil se je kristjanom s trobentami in pavkami s stolpa sv. Štefana.

11. dne oktobra zjutraj ob osmih so pričeli Turki grozovito hudo naskakovati mesto pri „Štubenskih vratih“, med temi in „Koroškimi vrati“ se je bil naredil velik predor; sovražnik je prilomastil noter kakor pod obokom, pa tudi ta napad so Dunajčanje junaško odbili ne boječ se smrti. In evo! v pol tretji uri ležalo je sovražnika 1200 eden vrh družega! — Turek ni pridobil tudi pedi zemlje ne; sultan je sikal in pihal kot gad, togotil se in vedno nove čete noter podil kakor v mesnico. Al obleženci kristijanje so morali tudi pomoči dobiti; poklicali so sém še brambovcev na pomoč zoper Turške navale.

Ker je bilo zidovje od Avgušincev noter do „Štubenskih vrat“ podrto, poskusili so Turki še enkrat mesto napasti in sicer 12. dne oktobra ob eni, ob dveh popoldne in še ob sedmih zvečer. Zagnali so se noter vsi srditi — al le s takim vspehom kakor poprej — opravili niso nič.

Čuden strah jih navdaja, obupnost se jih loteva; prej vajeni le zmagovati, zdaj pa tako grdo pobitim biti razsrdilo jih je strašno. Celi oddelki so pokoršino odpovedali sultanu ter pobegnili na bližnje griče in vinske gorice. Častniki so hiteli za njimi, prosili jih z lepo, žugali jim, z biči jih tirali v nesrečno zidovje, a vse nič pomagalo ni. — Tako se v vojski godí, kedar vojake zapušča srčnost in pogum.

Deževalo je prej celi božji dan, zdaj pa se je lepo izvedrilo, polna luna prikukala je radovedna izza oblakov. Še enkrat pozno v noč nastane ruš in truš, naskok je bil na vse odprte kraje. Toda vojaki starega Salma, mnogoposkušeni že prej na Laškem pri Bikoki, Paviji zoper nepremagljive Švicarske pešce in Francoske orožnike (žandarme) in na Ogorskem zoper nezvestega Zapolija lahke konjike odbili so srečno še ta zadnji napad in sicer z majhnim trudom.

13. dne oktobra je bilo v sovražnikovem taboru vse tiho; to je bila sumljiva tihota kakor pred hudo uro. Dunajčanje so čutili, da bo jutri ali pojutrašnjim zopet soparen dan.

Sultan je razlil ves svoj srd; besen pokliče skupaj vse paše, tudi ago janičarov in vse imenitnejše vojaške uradnike v svoj šotor; očita jim boječnost, obljubuje denar, časti pa tudi osodepolno „svilnato vrstico“ — te se je bilo bati! — (ali so ga ž njo obesli ali pa zadušili; taka navada je pri Turkih še zdaj). Zdaj vsi prisežejo pri „bradi prerokovi“ — da se hočejo vredne skazati mahomedanske vojskine slave.

Turški stan je bil v mestu dobro znan in stari Salm pravi s svojega pozorišča na stolpu sv. Štefana: „Otroci moji (ljubi moji!) jutri bo zadnja, držite se hrabro kakor poprej in zmaga bo naša!“ — Te besede so šle od ust do ust in osrčile marsikaterega, naj pripomore k zmagi po svoji moči; in res: vsak moški bodi-si svetnega ali duhovskega stanu, je bil pripravljen za boj; starčki, žene in otroci delali so, kar so mogli

in kjer se je dalo, vse je bilo na nogah, „kar leze in kar gré.“ (Dal. prih.)

Politične stvari.

Dualizem v številkah.

Gospodje, ki v državnem zboru Dunajskem in Peštanskem zadnjih 10 let na prve gosli godejo, imajo navado, pri vsaki priliki s številkami dokazovati velike vspehe na finančnem polji Avstrijske monarhije. Liberalna stranka si pripisuje velike zasluge o tem, da se po davkih zdaj veliko več dohodkov steka v državno blagajnico, kakor pred liberalno dōbo, in s tem mislijo dokazati, kako dobro se godí ljudstvom Avstrijskim.

In zopet pred nami leži tak izkaz s številkami, namreč centralni računski sklep za l. 1876., v katerem se nahaja pregled dohodkov po direktnih in indirektnih davkih od leta 1868. do 1876. Ta pregled kaže bralcu, da so dohodki direktnih davkov (zemljiških, hišnih in dohodninskih) od leta 1868. do leta 1876. se res od 74 milijonov gold. pomnožili na 90 milijonov. Res, velik povišek! Ali je pa to pomnoženje davkovskih dohodkov vesela novica onim, ki davke plačujejo, to prepuščamo razsodbi tistim, ki uživajo to „liberalno dobroto“.

Namen tega članka je le, tem pomnoženim dohodkom tudi po številkah nasproti staviti stroške državne preteklih 10 let. Ta bilanca bode kazala, koliko pravice ima dandanes gospodujoča liberalna stranka ponašati se z gospodarstvom državnih financ.

V navedenem vladnem izkazu računskega sklepa beremo, da so državni stroški leta 1868. znašali 181 milijonov goldinarjev, al leto za letom potem so se množili stroški tako, da lansko leto (1877.) so znesli že 234 milijonov gold.

Skupna bilanca Avstrije in Ogorske po takem zadnjih 10 let kaže, da se je veliko veliko več potrosilo v tem času, kar liberalna stranka gospoduje, namreč, da po pobotanju dohodkov s stroški znaša primanjka 25 odstotkov.

Ker navadno veljá pregovor, da „številke same po sebi govorijo“, tū pač prav na glas vpijejo, kolikošna dobrota o denarnih zadevah je tudi dualizem Avstriji in Ogorski!

Književne stvari.

Dve nemški knjigi z ozirom svojim na slovanstvo.

„Dioscuren. Literarisches Jahrbuch“ — je ime znanstvenemu letopisu, katerega je na Dunaji osnoval in ga v jako patriotičnem smislu vreduje c. k. dvorni svétnik baron Falke-Lilienstein. Ta s sodelovanjem znanega pesnika Kajetana Čerri-a izhajajoči znanstveni almanah se odlikuje posebno s tem, da vsem Avstrijskim narodom radostno odpira svoje liste za spise njihove. In res nahajamo v letošnjem (sedmem) tečaju med mnogo drugo lepo tvarino več spisov slovanskih pisateljev, na priliko, grofa K. Zaluskija, Henrika Blumenstoka s člankom o „Dziady i“ Mickievicsa, Marije pl. Najmajerove, V. Milovana, Sojka, in — kar nas Jugoslovane še posebno zanima, izvrstno pisani životopis slavnega Hrvatskega pesnika P. pl. Preradovića od J. T. Z ozirom na vse to utegne pač opravičena biti želja, da bi ta letopis, ki

Da je že celó na kantu, pričajo pogoji premirja, o katerih se zdaj za gotovo vé, da so sledeči: „zapór luk ob Črnem morji je nehal, trgovini je pot zopet odprta. Turki popusté Sulino, Ruščuk, Silistrijo in Vidin, Rusi pa odpró Donavo trgovstvu. Ruskim četam se izročé sledeči morski obali: ob Črnem morji od Ruske meje do Balčika, od Misivre do Derkiöja; Rusi zasejejo luke Bolgarske in Midijske. Ob Marmarskem morji dobé Rusi obali od Bujuk-Čekmedže do Čarkiöja, v Archipelu pa od Urše do Makija. Turške železnice se odpró trgovini.“ Iz tega se razvidi, da Rusija pri sklepanji premirja ni gledala samo na se, ampak se ozirala tudi na druge države.

Kaj pa z Avstrijo? Bo li ona zopet le gledala in slednjíč pobirala, kar bo pri splošni delitvi Turčije vsem drugim ostalo? Skoro le en glas je, da je svojo nalogo na izhodu že precej zgrešila, vsaj ona je bila v prvi vrsti poklicana rešiti Turške Slované, ki so njo prvič na pomoč klicali. Če bi bil Andrassy bolj Avstrijan, kakor je Magjar, bi bila naša vojna gotovo davno že stala v Hercegovini in Bosni in tako bi tudi Avstrija imela pravico odločne besede v Evropski konferenci zaradi Turčije. Po raznih turkoljubnih burkah Magjarov in nemških turkoflov se sicer ni razrušilo prijateljstvo med našim in Ruskim carom, vendar pa se je gotovo skisalo v Petrogradu zaupanje do Avstrijske vlade. Ker je pa med državami, ki so o Parižkem miru dale poročstvo za celoto Turčije, tudi Avstrija, zato jej pristojna še odločna beseda pri konferenci. Da bi le tu ne bil grof Andrassy zopet bolj Magjar, kakor Avstrijan in tako ne delal nepotrebnih sitnosti na ljubo svojim Magjarom, ki že zopet s sabljami rožljajo in celó zdravnike najemajo za svojo Honvedsko vojno!

Berolinski časniki poročajo o velikem razločku iztočne politike kneza Bismarka in pa Andrassy-a, češ, da Nemčija in Rusija pridete na kongres z mislijo, da se Turčija prepusti razpadu, Avstrija in Anglija pa želite rešiti in učvrstiti carstvo Turško ter zatega del se ne more od konference pričakovati kak gotov vspeh. Ko smo ta članek poslali tiskarni, počil je nenadoma glas po časnikih, da ste Rusija in Turčija sklenili med seboj zvezo za obrambo in upor, in da zveza nikakor ni na poti, da se Turčija razcepi na kose. Če je to resnica, ne more se povedati, kako se izmota iztočno vprašanje.

Skrajni čas je tedaj, da bi na Dunaji prodrlo prepričanje, da tudi Avstrija mora varovati svoj prid in se ustaviti na drugačno stališče. Pripoveduje se, da je bilo zadnje dni poklicanih več viših častnikov, med njimi tudi načelnik generalnega staba, obrist Popp iz Hrvaškega na Dunaj. Vrh tega je slišati, da se naša vojna pripravlja za neko akcijo. Kam li bo šla, če ne v Bosno in Hercegovino, da tako Avstrija varuje tudi svoj prid in zadobi za svoje tirjatve pri konferenci trdno stalo! Morda bo vendar v Avstriji konečno zmogla misel interesov Avstrijskih in ne Magjarskih. Res, enajsta ura bíje!

Zgodovinske stvari.

Turki pred Dunajem leta 1529.

Priredil M. Molek.

(Dalje.)

14. oktobra zjutraj ob 8. uri bližajo se paši z najhrabrejšimi janičari, za njimi pa konjiki, nadjaje se z naskokom prodreti.

Kristijanje so jih še gorkeje sprejeli kakor poprej. Zdaj se niso več bili, ampak klali so se.

Pri tej priložnosti se je nekaj posebnega prigodilo, kar kaže hrabrost Homerovih junakov.

Gori na razvalinah, kjer je hotel Turek v mesto prodreti, bila sta v dvoboji nek Nemec in nek Portugalec, prepiraje se, kateri teh dveh narodov prednost zasluži. Ko Turki naskočijo, odjenjata, in Nemec telebne v prepad janičara, ki je bil konjski rep že na ozidje postavil; za njim pošlje še precej drugih dušmaninov. Naposled tudi Nemca mahne nekdo tako zeló, da mu padeta na tla škit in roka. Portugalec, ko to vidi, hití mu pomagat, al pšica zadene tudi njega v desno ramo, meč pade mu z roke; zgubljen bi bil, ako bi ne bil Nemec z uno še zdravo roko mahnil janičara in ga pobil na tla. Z razbitim orožjem in pohabljenimi udi borila sta se s sovražnikom še naprej. Po mnogih ranah oslabiljena se še objemata, pa junaško končata! — Lep izgled, kako sila združuje prijatelja in neprijatelja!

Ob dveh še enkrat in zadnjikrat Turki naskočijo mesto z veliko silo, pa s slabim vspehom kakor poprej, dasiravno se je bil tudi zdaj porušil kos zida pri „Koroških vratih“. Že čisto obupani so se Turki zagnali še zdaj in streljali na vse pretege.

Nesreča vendar nikdar ne praznuje. Ravno pri zadnjem napadu zdrobila je šibra, ki je od zida priletela, slavnemu Salmu stegno; rana je bila smrtno-nevarna; dobil jo je v najimenitnejšem trenutku svojega življenja 14. oktobra 1529. leta. Eno uro pozneje je sultan že zapovedal svoji armadi, popustiti obleganje in podati se domú. Zmagovalec v tolikih bitvah bil si je glavo razbil nad Dunajskim zidovjem. Koliko ponižanje za-nj!

Al človek, ko ga divja strast prevzame pa se maščevati ne more nad močnimi, maščuje se nad slabimi, nedolžnimi. Sultan se ni mogel ločiti od Dunaja brez žalostnega sledú svoje krutosti.

Ob 11. uri zvečer prestraši mesto s silnim hrupom; pomoriti je dal vse vjete kristijane, kolikor jih je v taboru imel; prizanesel ni ne starcem, ne ženam, dojenčke pa so natikali na kole. Jok in stok bil je strašansk, morija bila je grozna. Tabor svoj so zažgali, zapalili še ostale dele predmestij; po vinogradih trte poruvali in drevje posekali.

Požigal in moril je, ko je na Dunaj prihajal, in enako je delal, ko je odhajal. Turek ostane Turek, kakor ga obrneš: dandanes je tak, kakor je bil pred 300 ali 400 leti; njemu je napredek: požigati pa moriti.

Od Dunaja so se Turki le počasi pomikali proti višinam Dunajskega hriba. Veliki vezir je zadej ostal ter polagoma korakal za drugimi. Veselje v mestu bilo je nepopisljivo! Pravi domovinski čut Dunajčanov razodeval se je celi čas obleganja, hvaležnost do Boga pokazala se je tudi zdaj prav očitno. Vse je vrelo v cerkev sv. Štefana Boga zahvalit za prečudno rešitev. Po odpeti zahvalni pesmi pa so se sešli k veseli pojedini in na večer so veselja zagromeli vsi topovi na nasipih.

Ko je Sulejman streljanje topov slišal kot znamenje slavne zmage, odzdravil je tudi on s topovi. Da se je še bolj smešnega storil, poslal je v mesto nazaj vjete in sporočil posebno po Zedlicu, ki je bil sultanu vrlo priljubljen, da „sultanov namen ni bil kaj posebno hudega početi proti Dunaju, le prisilil bi bil rad Ferdinanda, naj se osoda Ogrov z vojsko reši.“

Dragi čitatelj, kaj ne: „izgovor je dober, če ga pes na repu prinese.“

Pri vsej tej Turški smešnosti, ko bi res le smešnost bila, izgubil je sultan 40.000 mož; 20.000 za kugo, 20.000 pa vsled deževnega jesenskega vremena. In kako hudo je bilo sultanu, ker je bil nad 20.000 izgu-

bil le samih janičarov, najboljših vojakov, v devetnajstih večih in manjših napadih. Izguba kristijanov ni bila tolika; posadka izgubila je čez 1500 mož in meščanje imeli so mrtvih čez 700.

V vojski na prostem si Turek časti ni mogel rešiti in nabrati lavorjevih vencev; véliki vezir, ki je od zadej bil ostal, poskusil je zasluge pridobiti si na drug način in veliko ceneje.

Nekoliko zvitih in prekanjenih svojih ljudi je bil skupaj sklical, dal jim denarja, obljubil jim še večer plačilo, ako izvršijo mu naklep. Te nezvestice bili so za vse pripravljeni; pridružili so se drugemu kristijanom, ki so bili v mesto poslani, in ako jih kdo popraša, kdo so? naj porekó: tudi mi smo kristijanje, in da izpeljejo njegov zlobni namen, porabijo naj v to silni vihar, ki je takrat divjal ter naj mesto zapalijo.

Pa kaj se je zgodilo? V kletih vina napivši se so se izdali z neprevidnim govorjenjem nehoté in ti vsi bili so razčveterjeni, razkosani na štiri dele. Prav se jim je zgodilo! Dunaj je bil še enkrat s Turško krvjo pomočen in žalostnega prizora bilo je konec.

Razsrdeni véliki vezir je zdaj za sultanom tako naglo jo mahal, da je bil deveti dan že v Budapeštu, kamor je bil pred njim sultan prišel.

Smrtno ranjeni Salm je bil po svoji navadi tudi še zdaj Turkom eno zasolil. Med tem, ko so Kacijanar, Veichselberg in hrabri Servijer, Pavel Bakič Turka doli čez Laksenburg (na južni strani od Dunaja) podili, veliko pobili ga in mnogo vjetih kristijanov rešili, šel je Salm s konjiki in lahko oboroženimi vojaki čez Donavo pri Lobau-i in stopil na Marsko polje. On prav za prav ni šel, ampak nesti se je dal v naslanjači (za to pripravljenem stolu) zanašaje se na njihovo moč in zdatno podporo vrlega Volf Ederja, poveljnika v Požunu; hitel je proti Ostrogonu in ko bi bilo mogoče še pred sovražnikom priti v Budapešt. Ker je bila bolečina na nogi huda, neprenesljiva in nevarnost velika, hiteli so ž njim, da so še živega prinesli v njegovo grajščino Marhek.

Tukaj v Marheku, kjer se je bila zmaga Rudolfa nad Otokarjem odločila in katerega farna cerkev je na mestu, kjer je bil Rudolf po velikánu Herbotu v smrtno nevarnost prišel, našel je mnogozaslužni in velikoskušeni Salm miren kraj počitka. „Salmov dvor“ je še dandanes dober spominek svojemu vrlemu gospodarju in hrabremu junaku. Živel je še pol leta, ker je bil trdne in močne postave in boril se z bolečino in slabostjo. 4. maja leta 1530. je svoje življenje slavno končal — končal zadnjo vojsko s smrtjo; saj je pa tudi celo njegovo življenje bila neprestana vojska.

Truplo njegovo so prepeljali bili na Dunaj; cesarja Karol V. in Ferdinand I. postavila sta mu v križanski kapelici sv. Doroteje krasen spominek s podobo njegovo, njegovih knezov in v vojski padlih vojakov in s podobo njegovih slavnih dejanj.

Ko je leta 1783. cerkev sv. Doroteje prejenjala ter bila združena s Klosterneuburgom, prenesel se je ta krasen in veličasten spominek na Salmova posestva na Moravsko; najprej v Opalovico, potem v Rajc, katerega je bila po posebni sreči edina hči hiše Rogendorfske kot dedšino Salmu pridobila l. 1743.

Ni ravno lepo, da se je s tem spominkom tako ravnalo. Res čudno, da v tedajnem času olike in omike nihče na to mislil ni, kam bi se bil imel postaviti! Tam je bil kraj za nj, kjer se je za srečno zmago nad zakletim sovražnikom krščanstva najprej Bogu čast in hvala dajala — v stolnici sv. Štefana.

Salm in junaki njegovi niso rešili le Dunaja, oteli so celo Avstrijo!

(Dal. prih.)

Národno blagó.

Prislovice in reki iz Istre.

Zapisal J. V.

Ako je i bogat, ma ni Bogu brat. (Bogatini naj se ne uzvišuje.)

Za smehom pride plač.

Bog ima vsake masti i za vsakega. (More pomagati i razmagati).

Ta ima grablje, a ne vile (jemlje, pa ne daje).

Joh ti kući, kade su podbodice (kjer ptuji podbadajo).

Poštenje svét uživa.

Pusti otroka, neka plače, će bolje kantat (bolje pel).

Ki s kim spi, ta s tim drži.

Kratka loza duga trgatba.

Dobra leta su šla za dobrimi ljudi.

Ni pas onaj, ki gleda, nego onaj, ki ji (a ne ponudi).

Nedaj mi Bog od sitosti puknut, ni od glada umreti.

Ako je na tri kralje lepo vreme, volari treba, da spravljaju ogrizke (ostroške séna).

Plitak je još kmet (siromak).

Ni vsaka ura jednaka.

Nemišljenica će ga dopasti (zlo, ko nemisli).

Pravni običaj v Istri. Ako si sini v Istri po očetovi smrti razdelé njegovo kučo, najmlaji dobi vavjek staro ognjišče.

Naj Vam omenim, da sem našel nek glagolitsk napis, ki se mi zdi zanimiv zato, ker je glagolitsčina mešana z latinščino. Da je glagolitsko zgoraj, zdola pa latinščina, to se mnogokrat nahaja, — mešanice, kakor sem rekel, nisem še našel kot na tem napisu, ki je na cerkvi sv. Trojice v Cerovlju v Istri iz l. 1588.

Književstvo slovensko.

* *Mali šopek domoljubnih cvetlic* — se zove zbirka pesmic, ki jih je ravnokar v lični obliki na svitlo dal Radoslav Silvester, trgovski pomočnik v Vipavi. Čitateljem „Danice“ vže davno dobro znanega pesnika, dušo čitalničnega gibanja v Vipavi, neumorno delavnega rodoljuba pri vsakoršnih volitvah gnalo je srce pesmice svoje izročiti slovenskemu svetu s tem-le besedicami:

Iz venca, v zgodnji vitega pomladi

Odbral za narod šopek sem cvetlic;

Pošiljam med slovenski svet v nadi

Vedriti srca bratov in sestic;

Sprejmite ga, — sodite — prosim, milo,

Priprostega to pevca je darilo!

Vse pesmice od konca do kraja dihajo živo ljubezen do naroda in našim očetom sv. vere; krepka osveta v „Vili odpadniku“ je temu sijajna priča. Vrlo dobro šiba mladi pesnik tudi „veterojake“ v pesmici „Pete-lini“. V obče rečeno: „Mali šopek“ izpolnil bo skromni namen pesnikov: vedriti srca bratov in sestic. Dobiva se knjižica po 25 kr. v Ljubljani pri bukvarju Gerberju, v Novomestu pri Tandlerji.

Narodni trgovski pomočniki mile naše domovine ne bi lepše mogli častí skazati svojemu tovaršu-pesniku, nego s tem, da vsak izmed vas kupi si „šopek“ njegovih cvetlic v spomin.

* Lepoznanskega lista „Zvon“ 4. letošnji tečaj odlikuje se s slikami, ki jih risa cenjeni naš umetnik Jurij Šubic h krasni zgodovinski pesmi „Raja“. Do-

lovili, podtikovaje narodnim in „klerikalnem“ poslan-
cem zapravljalivost in sto drugih vragov.

Treba tedaj, da se volilci na Štajerskem, Koroškem itd. ozrejo na preteklih 6 let, ko je, na priliko, „liberalna“ nemčurska stranka gospodarila na Štajerskem in Koroškem, in da presodijo, ali je laž ali resnica, kar čenčajo liberalci.

„Slov. Gosp.“ je že po številkah svetu pokazal „dobrote“ liberalnega gospodarstva v deželnem zboru Štajarskem; nadejamo se, da njegove besede niso padle v Savino, ampak jim v spominu ostale, da vedó ljuliko ločiti od pšenice, ko pride čas volitve.

V „Kärnt. Volksst.“ pa je te dni visokospoštovani rodoljub A. E. svojim rojakom na Koroškem tudi v številkah pred oči postavil gospodarstvo „liberalcev“ v deželnem zboru na Koroškem. Naj iz nemškega sestavka našim Slovencem poslovenimo nekoliko vrstic.

Na vprašanje: kaj je sad novošegnega liberalnega gospodarstva pri nas na Koroškem, odgovarja „Kärnt. Volksst.“ s sklepi deželnega zbora Celovškega, v katerem ogromno večino imajo liberalni nemčurji, in pride po nadrobnem naštevanju deželnih stroškov do sledečega poročila:

„Konečna pesem denarstvenega gospodarstva liberalnega deželnega zbora se glasi tako-le: Leta 1863 se je za vse deželne potrebščine potrosilo 298.709 goldinarjev, — doklade so znašale 48 gold. na 100 gold. davka. Za letošnje leto so deželne potrebščine preračunane na 564.787 gold., — doklade pa znašajo 78 gold. na 100 gold. davka. Po takem so se tedaj pod gospodarstvom liberalne zborove večine na Koroškem deželni stroški pomnožili za 95, deželne priklade pa za 63 odstotkov. Vrh tega pa je ta liberalna večina na Koroškem brez vsega upora, marveč še z veliko radostjo ustavno pravico, iz deželnega zbora voliti državne poslance, žrtvovala gospodujoči Dunajski nemški stranki!“ —

Namesti družih podukov slovenskim volilcem, kako naj se vedejo pri prihodnjih volitvah za deželni zbor, jim na srce poklada dogodbo rajncega kneza Kur-Hessenskega, kakor jo popisujejo „Neue Weckstimmen.“ Rajski knez — pišejo — je bil mož malo besedi, pa, kar je kdo drug rekel s tremi besedami, je on rekel z eno. Dogodba je bila ta-le: Nekega dne so prišli poslanci njegovega ljudstva k njemu, potožit mu, kako župan njih ž njimi strašno grdo ravna, našteli so mu vsa njegova početja. Knez je možé mirno poslušal, potem pa je svojemu služabniku ukazal, naj jih pelje v profozovo sobo, pa vsacemu 10 gorkih palic na guzico namaže. Možje, to slišati, ostrmijo, češ, kako da bodo oni tepeni, ki so le prišli pomoči iskat zoper silovitega župana? „Da, da! — odgovori jim dobrovoljni knez — Vi zaslužite tepeni biti, ker ste že dvakrat si prostovoljno tega župana volili.“ In služabnik knezov jih je peljal v odločeno sobo, pa vsacem po povelji knezovem 10 odmeril, kajti „kdor si sam iz lastne volje nakoplje težavo, ne sme se pritožiti, ampak pomagati si mora sam in težav si ne kopati na glavo.“

Volilci! — tako sklepa „Kärnt. Volksst.“ svoj članek — če letos zopet volite poprejšnje liberalne poslance, spomnite se kneza Kurhesenskega in njegovih podložnikov!

Mnogovrstne novice.

* Kaj so si Rusi v celi vojski od Turkov privojskovali. — Po vladnih poročilih so jim vzeli v Aziji 662 topov (kanon), 16.000 šotorov in 42.000 pušek z ogromnimi zakladi provijanta in streljiva; konj so dobili 18.000. V to pa niso všteti jatagani, samokresi in

puške, pa še drugo orožje, katero so vzeli nerednim Turškim četam. Število najdenih bolnikov in ranjencev znaša 12.000. V Evropi je Donavska Ruska armada iz začetka vojske noter do podpisa premirja Turkom vzela 15 paš, 113.000 vojakov, 606 večih in manjših topov, 9600 šotorov in nič manj kakor 140.200 pušek Angleške sisteme in 24.000 kónj. Nerednim Turškim četam vzete puške, samokresi in jatagani znašajo 200.000, Čerkesom so vzeli 13.000 sulic in bodal. Število privojskovanih zastav je tudi silno veliko. Kakor v Aziji, tako tudi v Evropi ob Donavi so Rusi našli velike zaklade soli, kruha in rajza. Streljiva so Turki imeli povsod neizmerno veliko nakupičenega in med tem sila veliko smodnika in pa nad 500 milijonov patron, kajti pri vsakem vjetem Turku so našli okoli 70 patron.

* Kolera se je — kakor se glasijo poročila iz Kaire (v Afriki) — pričela med Turki, ki potujejo v Meko na grob preroka Mohameda.

* Angležki študentje v Londonu so, kakor Magjarske softe, začeli rogoviliti s klicem: na boj zoper Rusa! 7. dne t. m. se je po ulicah Londonskih zbralo kakih 3000 študentov in razsajalo s krikom, naj Anglija napove vojsko Rusom.

Zgodovinske stvari.

Turki pred Dunajem leta 1529.

Priredil M. Molek.

(Dalje.)

Tako, ljubi čitatelji, smo s prvo oblego Dunaja po Turkih pri kraji. Naj poročamo zdaj o drugi leta 1683.

Turki vdrugič pri Dunaji. (1683.)

V teku časa — v kakih 149 letih — se je na Dunaji mnogo spremenilo. Mesto se je po večem popravilo ter poprejšnjo podobo zelo zgubilo; potrebna vtrdba se je dovršila in mesto na okrog se razširilo.

Dosti, res dosti resnih in žalostnih let je minulo, pa ni ga bilo hujega kakor ravno leto 149. po prvem obleganju.

Prišel je v mesto še veliko nevarnejši sovražnik, kakor je bil Turek, — morilka kuga namreč.

Peró se brani zapisati vse žalostne prizore in neizrekljivo trpljenje — nesreče bilo je brez konca in kraja. Celó cesar Leopold je bežal iz Dunaja v Prago na Česko z vsem cesarskim osebdom, ž njim pa je šlo tako rekoč zadnje upanje Dunajčanov.

Neusmiljena kužna pošast podavila je po Dunaji in v predmestjih nad 122.849 ljudi; divjala in razsajala je pa tudi od januarija do novembra meseca. V spomin rešitve te hude šibe postavljeno je znamenje sv. Trojice na „Grabnu“.

Omeniti moramo, da je bil v tem žalostnem času edini angelj varuh za Dunajčane knez Ferdinand Viljem Evzebij Schwarzenberg. Vse je bežalo; le on je ostal, vzdrževal red, preškrbljeval reveže; bil je pravi usmiljeni samarijan. On je bil tisti dobrotni knez, ki je 5 let pozneje pri drugem Turškem obleganju s svojim zlatom toliko koristil Dunajčanom, kolikor Štaremberg z mečem.

Dunaj pa je bil komaj rešen hude morilke kuge, in že ga je jela stiskati druga nesreča.

Nazadovoljnost Ogrov, katero so menili zadušiti s tem, da se le vélike puntarske glave kaznujejo, povzročil je véliki nemški križanik (poglarvar nemškega reda) Janez Gašper z Ampingena s prenarodbami,

s katerimi oni niso bili zadovoljni in so zato pričeli upor.

Načelnik Ogerskih puntarjev je bil Emerih Tekelyi, ki je kmalu s svojimi privrženci si bil velik del dežele prisvojil. Zdaj se je ponudil Turškemu sultanu za podložnika ali vazala, ako mu pripomore, da bo Ogerska popolnoma njegova. Magjari so že od nekdaj za Avatrijo velika nesreča; oni so kakor srboriti otroci kakega očeta, ki ga hočejo iz hiše suniti, da bi sami gospodarili.

Tudi Ludevik XIV., kralj Francoski, držeč se starega načela svoje vladarske hiše, da „Avstrija se mora slabiti“ — podpiral je Tekelyia in nabral si je na Poljskem oddelek prostovoljcev pod Francoskimi poveljniki.

Cesar Leopold je iskal zaveznikov; nemške dežele so mu obljubile tudi res zdatno pomoč. Za polajšanje vojskinih stroškov poslal mu je bil tudi papež po svojem kardinalu Cibo tu menjico, vredno 1 milijon in 200.000 kron. Tudi po deželi so se delale silne priprave za brambo Dunaja. Plemenitaši in duhovniki po vsem cesarstvu morali so stoterni del svojih prihodkov odrajtovati kot vojni davek.

Véliki vezir Kara Mustafa je med tem že odrinil proti Avstriji s silno armado, z 275.000 vojaki in z vso vojno pripravo; kot napovedovalce boja poslal je naprej predrzne Tatarske čete, ki so morale in požigale, koder koli so hodile. Kolik je bil strah na Dunaji, popisati se ne dá!

Ko se je od daleč videl plamen požganih hiš in še gorečih vasí, ko so nebrojni pribežniki preplašeni pripovedovali, — da Turek nikomur ne prizanese, ne starčekom, ne ženam, tudi otrokom ne, in da so jih na tisoče že v sužnost odpeljali — le kdor je Tekelyiu pokoren, je varen — sklical je cesar tajni svét, izvolil grofa Ernest Rudiger Štaremberga za poveljnika na Dunaji; za pomoč mu je dal še nekoliko izvedenih mož v tajni vojskini svét.

Plamteči ogenj je kazal, da ni je več rešitve, ne proti Štajarski meji, ne ob desnem bregu Donave. Sklenilo se je tedaj: cesar naj beži čez most proti Kremsu in Lincu.

Mestni zbor se je bil sklical na 7. dan julija meseca popoldne v cesarski grad. Tu je priporočal cesar prav prirčno županu Liebenbergu in mestnemu sodniku Schusterju, naj se Turku v bran postavijo vsi, kolikor le morejo; zagotovil ju je, da hoče pomoči kmalu poslati. In cesarica vsa objokana pokaže meščanom petletnega cesarjeviča Jožefa ter jih milo prosi, naj se ustavijo sovražniku pogumno, kar le morejo. In meščanje globoko ginjeni prisežejo, da so pripravljene prelitati kri do zadnje kaplje za slavno cesarsko hišo in blagor kristijanov.

Po tem pride ob osmih zvečer na tistem mestna straža, kakih 200 mož, ki so cesarjevo rodovino spremili čez most in jo spremljali proti severo-zahodu v Kornneuburg, kjer so za slavno gospôdo komaj nekoliko jajic dobili in jo hude lakote rešili.

Temna in soparna poletna noč se je čudno rudedila od plamena, ki se je Kamaldulenškemu samostanu nasproti na Kahlenbergu vzdigoval v zrak proti nebu. Še nad Linc (na gornjem Avstrijskem) so Tatarske čete, gotovo najete in podšuntane od nezvestega Tekelyia — podile cesarsko rodovino, toda brez škode!

Dokler je bil še cesar v mestu, bilo je zarad njega še dovolj srčnosti videti; al up in tolažba sta upadala Dunajčanom, ko so zvedeli, da tudi on odrine za svojo družino.

Zdaj je želel vsakdo ulti, in res je bežalo sem iz mesta v pol dnevu čez 60.000 ljudi. Plemenitaši vpregli

so naglo konje in se iz mesta odpeljali pustivši vse imetje. Bogate in premožne Dunajčanke so silno veliko blaga naložile na vozove in konje presilile, da so onemagali in na tla popadali; zgubljeno je bilo vse, prišle so sovražniku v roke one, njihovi otroci in vse blago.

Šest celih ur je šel voz za vozom iz Dunaja; prej si nihče še misliti ni mogel, da se v mestu toliko konj dobi! Meščanje so iz mesta odhajali, kmetiško ljudstvo pa notri prihajalo zavetja iskat.

Véliki poveljnik (v mestu) v silnem strahu za živž, kako bi preživel v mestu ostale, pa je ubranil dohod ljudi iz dežele, dal je 9. julija mostove podreti in mestna vrata zapahnuti.

8. julija začeli so Dunajčanje nekoliko lože dibati, ko je vojvoda Lotrinški z 11.000 hrabrimi vojaki od Sent-Marksa z godbo in bobni pri „Štubenskih vratih“ v mesto prišel, pri „Škotskih“ pa zopet odšel in se naselil na Taborški loki, da bi se združil z drugimi 12.000 pešci, ki so po Moravskem polji sem šli.

(Dalje prihodnjič.)

Naši dopisi.

Iz Rusije 11. febr. — 7. — Nazadnje tedaj skozi mračne oblake, ki so nam skrivali sedajnost in prihodnost, je zasijalo solnce radostne nade. „Praviteljstvenni Vestnik“ nam je prinesel pogoje ne samo miru, ki se bo sklepal v Evropskem kongresu, ampak tudi pogoje premirja, ki je delo Rusije in Turčije brez Evrope. Ti pogoji presežajo vse naše nade, katere smo mogli imeti s teh por, ko so se začeli o njem pogajati. Kaj Rusi mislijo o današnjem položaji, kakor se je zdaj objasnilo, bodo čitatelji „Novic“ najlože sodili po vvodnem članku poslednjega lista „Moskovskih Vedomosti“.

One govore tako-le: „Sklenjeno premirje je vredno zimskega, v zgodovini brezprimerne prehoda naših armad čez Balkane. Težkih žrtev je stal ta prehod, vendar — blagoslovite spomin padlih junakov! — oni so odkupili še večje žrtve, ki bi bile sicer potrebne. S temi udarci, ki so sledili drug za drugim z neverjetno hitrostjo, je kampanija resnično končana. Naš protivnik se je zgrudil v onemoglosti. On se je udal vsem pogojem, ki so ga popolnoma dali v našo vlast. Samo premirje je nekrvava skromno objavljena, pa zato sijajnejša zmaga. Pri prvem sporočilu o premirji, kdo je mogel ceniti njegov pomen? Turki popuščajo pridonavske trdnjave, sovražno delo prenehuje, prej kakor je sklenjen mir, o katerega pogojih čujejo se razne govorce, druga drugi navskriž. Al Rusija ni bila zavezana, kakor so si domišljavali Angleški ministri, vsemu svetu razodevati nadrobnosti svojega pogajevanja s Turčijo. Turki tudi so si šteli za svojo dolžnost biti pohlevni. Mi smo privolili v to, da bomo sklepali mir v konferenciji držav; al nikdo ni mogel tirjati, da bi mi sklepali premirje po ukazu družih držav ali pa po želji Anglije. Turčija, ki je obupala nad svojimi prijatelji, se je popolnoma udala v roke zmagovalca; ona je položila svoje orožje k njegovim nogam in mu je vročila vse ključe svojih tdnjav. Lahko je razumeti neizmerno britkost, s katero so Angleški ministri pričakovali nadrobnih sporočil o premirji; lahko je razumeti ropot in šum v Angleškem parlamentu, o katerem pripovedujejo današnji telegrami. Oni so prejeli sporočilo, da premirje je sklenjeno, a med tem jim njihov Carigraški poslanec Lejard s strašnim trepetom čez Bombej in Indijo pošilja sporočila, da Rusi se vendar pomikajo naprej in se približujejo Carigradu. Rusi so se primaknili k Carigradu skoraj le na

vladarskem dvoru ne manjka, pod krinko domoljubja in konservatizma nadlegovale ga, premotile dobro srce njegovo in njegovega živahnega duha strašile z raznimi pošastmi. Ta prokletstva vredna svojat je bila kriva, da se je vravnanje in zboljšanje državnih razmer hipoma ustavilo in se je cesarja res lotila neka nezaupljivost, ki ga je stala marsikako nemirno noč in mnogo britkih solz.

A hipoma, kakor po nevidni roki, po viši previdnosti, ki vodi narode, se je pretrgala ograja, — hudobna svojat, ki se je vrinila med cara in narod, je bila vržena in prišla ob ves vpljiv in car Aleksander spolnuje dandanes zvesto veliko besedo, ki jo je izrekel pred vojsko: „Jaz bom zadnji, ki bom privolil v vojsko, a bom potem, ko bode vojska, tudi zadnji, ki bom meč vtaknil v nožnico.“

Ruski car sam je bil sila razkačen zaradi brezvestnosti Angleške politike, ki je v to, da Rusi zasedejo Carigrad, privolila le zato, da je Angleška vlada parlament prisilila do privolitve posojila za vojne potrebščine. Blagi duh njegov se blišči v teh-le njegovih besedah, ki so vredne, da se z zlatimi črkami zapišejo v zgodovino slovanstva: „Kot političen faktor utegnem pasti v kako zmoto ali celó grešiti, a kot Rus ne bom nikdar dopustil ali odpustil razžaljenja vsega naroda.“ — Po tej carjevi besedi smejo prijatelji Rusije in slovanske ideje mirno čakati prihodnosti.

Z isto odločnostjo, s katero se je Ruski car postavil narodnemu gibanju na čelo, je neki tudi pripravljen, ravnati se po drugih željah naroda svojega; tedaj je tudi gotovo, da se bo pričelo vnovič notranje vravnanje Ruske države. Za to je porok druga beseda carjeva. O zadnji pravdi „nihilistov“, v katero je bilo zapletenih v prvi vrsti veliko žensk, je car rekel, da bo pač pustil pravici prosto pot, a volja ga je tudi ne omejiti svoje pravice o pomiloščenju. „Ženske Ruske“ — rekel je car — „sem spoznal še le v sedanji vojski po vsi njihovi vrednosti; občudoval sem jih kot usmiljene samaritanke, in nisem se obotavljal, tem angeljem poljubovati rok. Da! skoro bi bil zgolj spoštovanja in hvaležnosti pred njimi poklekoval. Zavoljo njih bodi tudi zapeljanim milost“.

Kaj bi pristavili temu? Takemu vzvišenemu duhu ni treba ne povečevanja po pesnikih, ne pripoznanja po politikarjih. Blagor cesarstvu, v katerem sta narod in vladar v najlepšem sporazumljenju, drug ves za drugega!

Zgodovinske stvari.

Turki pred Dunajem.

Priredil M. Molek.

Turki vdrugeč pri Dunaji. (1683.)

(Dalje.)

Kakor pri prvem obleganju tako je bilo tudi še zdaj mesto slabo utrjeno. Od onega časa, ko sta bila Adolf Schwarzenberg in Nikolaj Palfi mesto Gjur (Raab) na Ogorskem zopet nazaj dobila, se je bila neka škodljiva vnemarnost in grešna brezozirnost Dunajčanov poprijela. Čem več se je govorilo, čem več se je pisarilo, kako naj se mesto zavaruje, tem manj se je storilo. Še prvega obleganja niso bili pozabili, kako hudo se je takrat njihovim prednikom godilo, al malomarnost bila je kriva, da še potrebnih krajev zadostno

obkolili niso bili, malo košev pripravili, ki so jih pri napadih zelo potrebovali in le 10 topov na bastijone (sprednje utrjene kraje prave trdnjave) postavili, jarkov z vodo še ne napolnili, ladje in družega lesa na kupe prepustili so sovražniku. Vsa posadka obstala je iz mestne straže in kakih 1000 mož polka Keiseršteinovega. Vojvoda Lotrinški je bil še le od 9. do 11. julija več družih čet noter pripravil.

Ernest Rüdiger Staremberg je bil zdaj star kakih 48 let, rojen v Gradcu. Še le 13 let star vdeležil se je že tridesetletne vojske proti koncu (trajala je od 1618—48), bojeval se zoper Švedijane in „koruze“ na Ogorskem, pa tudi zoper Turke in Francoze. Mojsterski razumnik v zboljšanju strelnega orodja je naglo napredoval od stopinje do stopinje ter postal maršal.

Kakor se pa zlato čisti v hudem ognju, tako mora poskusiti se dobro imé med svetom; a ni je prednosti in čednosti, da ne bi imela sovražnikov.

Tudi vrlega Rüdigerja so zavidali, ker je tako hitro napredoval; še v spisih so ga hudo napadali, obrekovali in obsojevali, češ, da ne zasluži biti poveljnik Dunajčanom. Tako delajo vselej hudobni ljudje. Dobrega nočejo pripoznati, boljšega pa ne morejo najti in storiti! Čast vendar le ostane možu, katero zasluži.

Rüdiger je svojo opazovalnico imel na cerkvi sv. Štefana, kjer se še zdaj z velikim spoštovanjem kaže kamen, na katerem je sedel viteški mož ter gledal, kaj se na okrog godí.

Temu junaku, izvedenemu in utrjenemu v vojaškem orožju, stal je na strani drug mož, čegar ljubeznjivost in miroljubnost bili ste v obče znani: duhovnik grof Leopold Kolonič.

Pogumnost duhovitega škofa, njegovo slavno imé in njegov krepak glas navduševal je boreče, osrčeval in malomarne priganjal na odkazane jim prostore; ranjene je obiskoval in tolažil umirajoče; vodil gasilno stražo in odvrčal draginjo in pomanjkanje; tudi smrti se ni prav nič bal. Posebno pri srcu pa so mu bile z ranjenimi napolnjene bolnišnice; ukazoval je ženam in starčkom, naj napravljajo srajce, obuvalo za vojake; porabil je vse za taka dela, kateri za drugo niso bili.

Kakor ob dnevih Ferdinanda, ko sta Thurn in Bethlen Gabor Dunaju pretila, so se izvrstno obnašali tudi zdaj študentje in postavili se na najnevarnejše kraje: na Škotski, Lebeljski, Cesarski in Koroški pomol trdnjav. Voditelj njihov pa je bil učeni in pogumni Pavel Sorbait z Nizozemskega, zdravnik Eleonore cesarice vdove.

Sedemdesetletni državni računar Volbenk Reischel pa je zbral dvorne služabnike v štiri krdela po 1000 mož. Maks Trautmansdorf je bil izvoljen za njihovega polkovnika. In Ambrož Frank, ud vnajnega sveta, pa je zbral krčmarje v kompanijo prostovoljcev, ki so tudi dobro došli.

Enako so se zbrali v svoje oddelke mesarji, pivarji, peki, čevljarji in neoženjeni rokodelski fantje; po njihovem zgledu tudi prodajalci in založniki raznovrstnih reči, kramarji in ves obrtniški stan.

Že samih meščanov je bilo osem kompanij pod vodstvom župana Ivana Andreja Liebenberga; Daniel Foki, viši mestni ključar, je bil podpolkovnik; mestni sodnik Simon Štefan Šuštar, major in viši nadzornik in še nekoliko mestnih svetovalcev so postavili za poveljnike.

Redna vojna je znašala 13.866 mož; meščanov je bilo 2382, od družeb s trgovci vred 4012, dijakov 700, dvornih služabnikov 1000, vseh skupaj 21.960 mož za boj ugodnih.

Občudovanja vredna je bila posebno skrb v zdrav-

stvenem oziru. Strogo se je pazilo nad snažnostjo ulic in družih prostorov; v mestni hiši je bil mlin na konje z dvema tečajema; na dvorišči mestne orožnice pa 20 ročnih in 6 mlinov na konje; potem so pregledali še kleti ter našli in popisali 170.000 veder vina; precenili so tudi še drugi živež.

Po naznanilu mestnega zapisnikarja Nikol. Hoke-a je vagala zemlja za 1 krajcar 8 lotov in še nekaj čez; funt govedine je veljal 6 krajc., teletine pa 9 kr. hleb kruha 3 funte težak pa 4 do 6 kr.

Pogodeb Turki nikoli niso držali. Soseska v Bertoldsdorfu se je v cerkvi in na pokopališču junaško branila; toda vsled pomanjkanja živeža in streljiva je bila primorana podati se sovražniku. Turki so jim obljubili vse; al Turška obljuba je goljufija; pomorili so do 3500 ljudi po svoji zverinski navadi: može, žene in otroke. Ta strašanska dogodba je še zdaj naslikana na podobi mestne hiše.

13. dne julija zgodaj zjutraj so „spahi“ (turški konjiki) vlačiti se začeli po polokrožnem pogorju do Donave od „predice pri križi“ do Schönbrunn, od Hernalsa in Döblinga do Nusdorfa. Proti poldnevu privreli so z veliko močjo od Šent Marksa in „Pasjega turna“ noter do predmestij. Staremburg jih je dal s topovi zapoditi in zdaj, ko je skrajni čas nastopil, še predmestja zažgati. V malo trenutkih je bila v plamenu konjska loka, Alzerjeva ulica, Šent-Urh, in „Hrvaška vas — Kroatendörfel (Spitelberg)“, Šent Diepold, Gumpendorf, Videm, dirjalnica, vélika cesta z vsemi cerkvami, samostani in palačami. Kolika škoda! — uničene so bile dragocene reči, nedomestljivo bogastvo učenosti in umetnij, uničen trud in delo toliko pridnih in delavnih rok!

Ogenj bi bil segel kmalu vsled silnega viharja do lesa nakopičenega pri okolih ali palisadah, le malo je še manjkalo, da ni celo mesto pogorelo; k sreči ste to silno nevarnost odvrnili pozornost Staremburgova in pa skrb mestnih očetov.

Skoraj neverjetno je, kar je storil Staremburg v zadnjih šestih dneh, to je, od 7. do 13. julija!

Zginila je med meščani vsa grda sebičnost, ravno tako tudi bojazen; vsi so bili kakor otroci ene družine, enega srca in enega duha pripravljeni prestati neznano veliko nevarnost, trpeti pomanjkanje, pripravljene tudi umreti. (Dal. prih.)

Mnogovrstne novice.

* *Od kod in od kedar izrek „non possumus“* ranjkega papeža Pija IX.? — Nekdo v „Vossische Zeitg.“ izvir tega izreka, ki je znan celemu svetu, pripoveduje tako-le: „Bilo je 7. svečana leta 1848., ko so Rimljani, vzburjeni po imenovanju nekega ministra nazadnjaka, prihruli pred Kvirinal, v katerem so sv. oče stanovali. Zbralo se je ljudstva na tisoče s kričem: „Proč s farji, mi nočemo farškega ministerstva“. O tem hrupu se hipoma odpró vrata na balkonu in sv. oče z nekaterimi kardinali se pokažejo ljudstvu. Zdajci kričači omolknejo, sv. oče pa začnó tako-le govoriti: „Če hočete, da blagoslov Božji pride čez državo cerkve in Italijo vso, ne zahtevajte ničesa, kar se ne sklada z dostojnostjo prestola sv. Petra. Slišal sem ravnokar nekatere klice, ki gotovo ne izhajajo iz srca mojega ljudstva, zato jih ne morem, jih ne smem, jih nočem slišati („non posso, non debbo, non voglio“). — Od tega dneva, to je, 7. februarija 1848. počenši si je svet zapomnil častitljive besede „non posso“, „non possumus“ papeževe.

* *Fonograf ali glasopis* — se imenuje zopet nova iznajdba, katero je iznašel Amerikanski tehnik Edison

Atlanta. S to iznajdbo — kakor pravijo — se dadó po telefonu izgovorjene besede tudi brž napisati. Prav lahko je neki se tega vsakemu naučiti.

* *O sežiganji mrličev* so bili lani in predlanskem mnogi listi polni, češ, da se mrličji namesti navadnega pokopanja v peči zato nalašč narejeni sežgó. Te dni je v Milanu umrl nek bogatin, ki je pred smrtjo naročil svojim ljudém, da se ima njegovo truplo sežgati. Rodbina njegova je spolnila mu to željo in ga dala sežgati, kakor to znanstveni propisi velevajo. Bilo je pa jako gujusno gledati to sežiganje, katero je trajalo od sobote zvečer do nedelje zjutraj, pa mrlič še ni bil popolnem sežgan.

Naši dopisi.

Z Dunaja 23. sveč. — Ne morem si kaj, da ne bi tudi jaz spregovoril o eni jako veseli, o drugi pa jako žalostni dogodbi, obojni velikovažni dandanes. Da imamo na Dunaji pravih in krščenih judov kakor listja in trave, to je bralcem „Novic“ znano; oni pa tudi vedó, da največ Turčiji prijaznih, Rusiji pa Slovanom v občé sovražnih kričačev se nahaja v tej nemčurski gardi. Vsi ti so pričakovali, da njim na ljubo bode Bismark na interpelacijo o Rusko-turškem boji v državnem zboru Nemškem tako odgovoril, da tista politika, ki jo grof Andrassy v magjarskem srcu goji, pride konečno vendar na vrhunec. Al kako so se zmotili, kazali so dolgi obrazi tistih tukajšnjih ljudi, kateri poklicani ali nepoklicani „die öffentliche Meinung machen“ (javno mnenje kujejo). Kakor s kropom poparjene so jih videli po mestu se plaziti 20. in 21. dne t. m., kajti slišali so iz jasnega in odločnega govora Bismarkovega 19. dne t. m., da Turčije, kakor je dozdej bila, ni več, — da Nemčija ne bode stoletnega izkušenega prijateljstva z Rusijo žrtvovala na ljubo drugemu prijatelju (Avstriji ali Angliji), s katerim Nemčija nima direktnih interesov, — in da zarad razpada Turčije ni se bati kake velike Evropejske vojske. — To vse so pač jasne besede mogočnega Nemškega državnega kancelarja, ki nikakor noče dopuščati, da bi se kdo vtikal v blagonosno delo, s katerim Rusija hoče nesrečne Slovane na iztoku rešiti jarma Turškega. To pač je jasen odgovor na vprašanje, a ne tako meglén, kakor so odgovori, ki jih grof Andrassy še zmirom daje po svojih organih — Auerspergu in Tiszi — v zbornici Dunajski in Peštanski. Pa vsaj tudi ne more drugač biti, dokler politika Avstrijska — kakor je zadnji „Brencelj“ jo dobro ilustriral — „le slepe miši lovi“. Po odgovoru Bismarkovem ni tedaj trdni zvezi Nemčije z Rusijo nobena moč na zemlji nevarna, po takem je največa in najmogočnejša Nemška država pomočnica Rusiji, da dovrši veliko človekoljubno svoje delo na Balkanu in Slovane osvobodí tiranstva. Ni li to neizmerna sramota nemčurjem Avstrijskim in magjaronom Ogerskim, da si na vse kriplje prizadevajo, ovreči in prestriči blage namene Rusije in Nemčije — le zato, ker gre za osvobodjenje narodov, ki so Slovani, katere strupeno sovražijo. — Slovanom sovražni tukajšnji listi so jezé kar razkože. „Tagblatt“ imenuje Bismarka mešetarja (Mäkler) in je radoveden, kako plačo (mezdo) bo za to dobil. Še huje pa divjá „Morgenpost“ nad njim v članku „Bismark spricht russisch“ in se posmehuje Andrassy rekoč: „to je tedaj plačilo sedemletne zvestobe do Prusije, katero je posnemal Andrassy v vsem, celó v kulturnem boji!“ Primerja ga celó z očakom Jakobom, ki je sedem let služil za lepo Rahel, nazadnje pa dobil le njeno brljavo sestro. Tedaj bo moral še Andrassy, da si pridobi Bismarkovo prijateljstvo, še

Politične stvari.

Izgledi Avstrijsko-Ruske vojske.

Pod tem naslovom (Die Chancen eines österreichisch russischen Krieges) je prinesel Dunajski vojaški časnik „Wehrzeitung“ v 15. listu članek, ki ima toliko neresničnega, da se je velecenjenemu časniku „Politische Fragmente“ potrebno zdelo, na temelji resnice pretresti oni članek in kazati, kaj je pravo in kaj ne. Naj „Novice“ svojim bralcem podadó posnetek tega zanimivega spisa.

Prva pomota pisatelja v „Wehrzeitung“ je, da napačne številke Avstrijske armade nasproti stavi Ruski armadi v tem-le popisu: Avstrijsko-ogerska armada — piše „Wehrzeitung“ — šteje v vojski 40 divizij pešpolkov po 15.010 mož z 11.407 puškami, 473 konjiki in 24 topovi, — skupaj 600.400 vojakov s 456.280 puškami, 18.920 konjiki in 960 topovi; zraven tega 5 divizij konjikov z 20.950 možmi in 60 topovi, konečno 65 rezervnih baterij, to je, 620 topov. Vsemu temu pa prišteva še Avstrijske brambovce z 80.357 puškami, 4396 konjiki, poleg teh Ogerski honvedi z 107.360 puškami in 6759 konjiki. Skupna Avstrijsko-Ogerska armada bi tedaj po „Wehrzeitung-i“ v vojski z Rusom znašala 643.997 pušek, 51.025 konjikov in 1540 topov.

K tej Avstrijsko ogerski armadi pa dodaja „Wehrzeitung“ še Angleško armado, ker pisatelju navedena članka že po glavi roji zveza Avstrije z Anglijo. Po tej zvezi bi pridobila naša armada 50.000 Angleških vojakov različnih vrst in bi po takem skupno število združenih teh armad bilo: 680.000 pušek, 60.000 konjikov in 1700 topov.

Moč Ruske armade pa „Wehrzeitung“ popisuje tako le:

Vsa Ruska vojna moč na suhem znaša: 47 divizij pešcev po 11.880 mož, skupaj 558.360 pušek, 8 brigad strelcev po 3168 mož, skupaj 25.344, po takem vseh skupaj 583.704 pušek. Zraven tega 10 divizij konjikov z 59 polki po 633 konj, skupaj 37.347 konj, potem 800 sotnij kozakov s 120.000 konjiki; po takem skupaj 157.347 konjikov; vrh tega šteje topništvo 169 baterij s 1352 topovi. Rusija bi tedaj v boj z Avstro-Ogersko postavila 583.704 pušek, 157.000 konjikov in 1352 topov. Iz vojno-političnega ozira prišteva „Wehrzeitung“ k navedenemu številu Ruske armade še 100.000 Turkov, ker je tudi Avstrijski armadi prištela 50.000 Angležev. Nasproti pa „Wehrzeitung“ misli, da Rusija ne more vse te armade na bojišče vreči, in sicer zato ne, ker najmanj 150.000 vojakov v Aziji potrebuje za brambo ondašnjih svojih dežel.

To je statistični material nekega vojaškega poročevalca „Wehrzeitunge“, ki je deloma neresničen, deloma pa enostransko zasukan. Mi nočemo preiskavati, ali je ta material nalašč napačno sestavljen ali da izvira iz krivih virov, ali pa je nasledek navadnega Avstrijskega šlendrijana. Poglavitna starodavna pregreha Avstrijskih vojskovodij je ta, da moč sovražnika zmirrom nižje cenijo, kakor je v resnici. O sedanjem slučaju upamo, da se ravno rečena pregreha nahaja le v „Wehrzeitung-i“. Al vprašati moramo, zakaj je pisatelj v „Wehrzeitung-i“ Avstrijske brambovce in Ogerske honvede privzel aktivni (dejanski) armadi, nasproti pa je pri Ruski armadi prezrl brambovce, ki 13 divizij pešcev z 144.400 puškami in nad 40.000 mož družih krdel štejejo? Zakaj pisatelj računa število Ruskih konjikov na 157.347 mož, ko je pri primerjanju obojnih vojnih moči naštel le 50.000 Ruskih konjikov? Naj „Wehrzeitung“ razjasni to stvar! Ali pa morebiti „Wehr-

zeitung“ misli, da bode Rusija iz vljudnosti do Avstrije le 50.000 konjikov na bojišče poslala in ostalih 107.000 konj ob Prutu pasti pustila zato, ker jih Avstrija ima samo 40.000?

Kar pisatelj „Wehrzeitung-e“ o Rumuniji, Srbiji in Črnogori trdi, je prav nepremišljeno rečeno. Avstrijsko-ogerski brambovci bi morali nemudoma — pravi pisatelj — marširati v te dežele. Po občni vojni postavi pa so brambovci namenjeni domá ostati in domačo deželo braniti; če bi se unela Avstrijsko-Ruska vojska, bi naši brambovci in Ogerski honvedi gotovo imeli domá obilo posla. Rumunija, Srbija in Črnagora bi pa gotovo kot zaveznice Rusije stopile na bojišče in najmanj 175.000 vojakov dale Rusiji na pomoč in sicer: Rumunija 85.000, Srbija 60.000 in Črnagora 30.000 mož. S tem razpadejo gori navedene trditve „Wehrzeitung-e“ popolnoma v nič, in bojišče bi dobilo ves drug obraz:

Rusija, po odšteti 13 divizijah, katere ostanejo domá, postavi na bojišče: 47 divizij pešcev skupaj s 558.360 možmi, 8 brigad strelcev skupaj s 25.344 možmi, 10 divizij konjikov in 800 sotnij kozakov skupaj s 157.000 možmi. — Vseh skupaj tedaj 740.704. Zraven pride 85.000 Rumunov, 60.000 Srbov in 30.000 Črnogorcev. Skupno število Rusov in njih zaveznikov bi znašalo tedaj 915.704 vojakov z najmanj 2000 topovi.

Tej armadi nasproti bi stalo 600.000 vojakov in 1700 topov Avstrijskih v zvezi z Angleškimi. Rusija bi po takem imela 300.000 vojakov in 300 topov več kakor Avstrija in Anglija.

Kakor s številkami armade igra pisatelj „Wehrzeitung-e“, tako izdeluje tudi načrt boja, ki je tako smešen, da se je čuditi, kako si upa kaj tacega razglasiti časnik, ki ga vojaki pišejo, ali bi ga vsaj imeli pisati zato, ker mu je „Wehrzeitung“ imé. Celi ta vojni načrt ni družega kot promenada Avstrijske armade v Carigrad, da ondi Ruse zgrabijo in potolčejo. Le čuda je še to, da „Wehrzeitung“ ne vidi, kako že bežijo v Azijo Rusi in Turki, ko bi Avstrija Rusom vojsko napovedala.

Strokovnjak v „Politische Fragm.“ še na dalje pobija sanjarski vojni načrt „Wehrzeitung-e“ ter končá tehtni svoj članek s temi-le besedami: Naj „Wehrzeitung“ v današnjih okoliščinah lahkomišljeno ne igra z ognjem in tudi takrat ne, če za ognjem stoji armada 600.000 junakov, kajti tû ne gre le za to, da se samo tje strelja, ampak armada mora biti pripravljena tudi na to, da se va-njo nazaj strelja.

Zgodovinske stvari.

Turki pred Dunajem.

Priredil M. Molek.

Turki vdrugič pri Dunaji. (1683.)

(Dalje.)

Jutranje solnce 14. dne julija je obsijalo Dunajska predmestja. Strašansko je bilo število Turških šotorov, dalo je predmestjem podobo lesenega mesta (z nakopov so jih Dunajčanje naštel do 25.000); videli so pa tudi veliko množico ljudi in konj, velblodov, mul in klavnega blaga je vse mrgolelo. Na mestu, od kodar je pred 64 leti strel predrznega Thurna dosegel cesarski grad in ga vpepelil, pri sv. Urhu se je ošabno vzdigoval šotor vélikega vezirja Kara Mustafa v zelenih barvah — kot znamenje gotove Turške zmage nad kristijani. Bahal se je v zlatu in srebru, katerega so bili naropali po mestih in selih, ki so se jim bila udala.

Tla in stene njegovega šotora bile so preprežene s krasnimi pregrinjali; šotor sam pa je bil razdeljen v več prostorov, kamor je zahajal vojni svet na razgovore in k molitvi. Cenili so vrednost njegovo nad milijon. V notranjem prostoru so imeli tudi prerokovo zastavo, kajti ta cunja jim je čez vse sveta.

Vsa vojna moč je znašala 216.000 mož.

Grozna nesreča je mestu žugala že 13. julija, ko so predmestja gorela; drugi dan — prvi dan oblege — bil bi pa kmalu prvi in zadnji vse nesreče. Silni vihar, ki je razsajal, zanesel je ogenj z goreče „konjske loke“ v „Škotsko poslopje“, katero je pogorelo, pa vnelo še cerkev in samostan; požar je vpepelil tudi palače znanih Traunov, Auerspergov in Palfijev; uničil bi bil kmalu orožnico in shrambe za smodnik. Prvi, ki je le-sem prihitel, bil je stričnik in pobočnik poveljnika, 26letni stotnik grof Gvido Staremburg, pozneje toliko slavni vojskovodja in premagovalec Ogerskih puntarjev.

Gvido je stal čisto sam na tem mestu, zraven njega pa je bilo 1800 sodov smodnika. Le kakih 40 korakov od tod je že tlel in gorel od solnčne vročine zelo posušeni leseni mostovž (hodnik) in iskre so švigale in frčali so na okrog goreči ogorki — vročina bila je neprenesljiva.

Gvidu se je bilo posrečilo, da je bil s pomočjo Kumperta, častnika topničarstva, vendar toliko poškopil smodnika polne sode z vodo, da je bila grozna nevarnost vsaj za nekoliko trenutkov odstranjena. Zdajci sta pa bila le-sem tudi prihitela še Liebenberg in Foki, za blagor Dunaja res vneta moža. Že goreči mostovž so podrli in ogenj zadušili. Liebenberg je z mečem v roki priganjal delavce v to, da zazidajo že gorela okna, kjer je bil smodnik. Le taka srčnost je odvrnila pretečo strašansko nevarnost.

Veselje v Turškem taboru je zato trajalo le malo časa, Dunajčanje so ogenj hitro pogasili. Al pogum Turčinom ni upal; pripravljali so se za krtovo delo pod zemljo. Že prvo moč so pričeli bližavnice kopati pri „Hrvaški vasi“ ali „Špitelbergu“, potem še nad „rudečim dvorom“ — poznejšim „Jožefovim predmestjem“ (Josefstadt) — proti lebeljskim in cesarskim šancam. Tukaj so jeli pa zato kopati, ker je bila zemlja prav pripravna; pri sv. Urhu bi bili na primerno višino prišli. Najslabeje vtrjene strani proti Donavi od „novih vrat“ do „ribiških“, od „rudečega stolpa“ do „Štubenskih vrat“ se pa veliki vezir zato ni precej lotil, ker je te kraje vojvoda Lotrinški močno branil.

Toda že 17. julija so Turki napadli generala Schulca v Leopoldovem predmestju, pregnali ga in Dunaj popolnem zaprli. Nemudoma so postavili baterije pri samostanu usmiljenih bratov in z bombami grdo obdelovali Št. Lorenški samostan in stari mesarski trg. Lepe cerkve in krasne palače v Leopoldovem predmestju so do tal podrli in cesarski vrt do cela uničili.

Al neka čudna, viša moč — tako se je sploh mislilo — storila je njihove bombe neškodljive. Prva je padla v cerkev sv. Mihaela in ugasnil jo je nek trileten deček; druga, ki je ravno med pridigo padla v cerkev sv. Štefana, poškodovala je neko gospó le nekoliko; una pa, ki je v orožarnico prodrla in bi bila lahko prouzročila grozovito nesrečo, ugasnila je v pesku. Res čudno! ena je priletela v možnar na cesarski trdnjavi, zapalila ga in sprožila proti Turkom, ki so bili v približevalnih rovih. Ostanke prve, ki se je bila razletela, so pobrali na „grabnu“, nabasali jih in Turku nazaj poslali.

Turki niso bili mojstri v streljanju, tudi niso razumeli, kako se mesto nad zemljo oblega; tiči pa so bili v podzemeljskem vojskovanju; v tem je bila

ravno njihova moč. *) Dunajčanje pa niso imeli mojstrov v tej stroki bojevanja, pričakovali so jih sicer, so res tudi prišli, a le do Dunaja; v mesto niso več mogli, ker jim je bil Kara Mustafa že pot zaprl. Dasi ravno pravih delavcev za to delo notri ni bilo, imeli so pa v mestu možá, ki jih je učil, kako naj se mine (podzemeljski rovi) delajo; ta mož je bil baron Kilmansek. Za to delo sta se prec ponudila dva tujca, ki sta ga bila dobro vajena: nek Nizozemec in nek Lotrinžan.

V občje Turške bombe niso imele velikega vspeha, še manj pa pšice, da-si z netljivo robo ovite. Na muho so bili vzeli zlasti cesarski grad, stolp cerkve sv. Štefana in pa hiše od Koroških vrat do Škotske predtrdnjave. Na prostorih sedanjega ljudskega vrta in Tezovega tempeljna, pa tudi na prostoru bližnjih hiš dovršil se je marsikater junaški čin zdaj pri drugem, kakor tudi že poprej l. 1529. pri prvem obleganju.

(Dalje prihodnjič.)

Zabavno berilo.

Iz sodnijskega življenja.

Po spominu starega skušenega pravnika.

Spisuje Jakob Aléšovec.

Iz globočine morjá.

Sreča je človeku v njegovem življenju važna reč. Komur ona ni mila, britko mu je življenje, ker z vsem svojim prizadevanjem, z najboljšo voljo in največo zmožnostjo doseže le malo ali nič. Zato je že starim narodom veljala Fortuna za mogočno boginjo.

To tudi sem jaz skusil pri svojih sodnijskih opravilih premnogokrat. Po čemur sem z vso bistroumnostjo in skušenostjo, katero sem si bil pridobil v svojem službovanju, zastonj hrepenel, to mi je večkrat sreča v naročje vrgla, ko sem se tega najmanj nadjal. Vendar jaz ne morem tožiti sreče, da mi poprek ni bila mila, zato sem se skoro povsod in vselej kolikor toliko zanašal na-njo in zaupanje moje do nje bilo je le redkokrat osramoteno. — To tu omenim, ker pri dogodbi, katero bom popisal, je imela sreča velik del zasluga in je prav ona zaslužila pohvalo, katero sem si pri tej priliki naklonil. —

Bil sem že par let preiskovalni sodnik v P., in ker sem imel po mestu in okolici pogostoma sodnijske opravke, sem se v tem primeroma kratkem času seznanil precej dobro z ljudmi, mestom in njegovo okolico. Tega mi je bilo pač res tudi treba, ker se je vedno kaj pripetilo, kar spada pod kazensko postavo. Zavoljo tega se pa tudi skladovnica preiskovalnih pisem pred mano vkljub pridnosti moji ni hotela nič kaj ponižati.

Ko nekega jutra tako zdelan za akti sedim, vstopi znan menjevalec, povsod po svetu sloveč za nenavadno premožnega moža, skoz čegar roke gre po več milijonov na leto. Tu naj mu bo ime Ripar. Ljubo mi ravno ni bilo, da me je motil v poročilu, katero sem, prebravši veliko obširnih zapiskov, ravno sestavljati jel; zato mu tudi nisem posebno veselega obraza pokazal. To je moral on zapaziti, kajti ko mu molče pokažem stol, naj bi sedel, odloži klobuk in palico in pravi resnega, zelo prestrašenega obraza:

„Dobro vem in tudi po skladovnici sodnijskih pisem

*) Da Turki ta način vojskovanja ljubijo in dobro razumejo, videli smo nad Plevno v Bulgariji. Pis.

naj bi s tajnikom vred vredoval knjižnico. — Za pregledovalca računov izvoljen je dr. Zupanec, za ključarja pa gospoda Fr. Souvan in K. Klun. — Za tajnika ostane odbornik Praprotnik, ki pa pravi, da hoče ta posel še to leto opravljati, da bodo stvari vredjene, potem pa tajništvo radovoljno prepušča komu drugemu v odboru. Dr. Zupanec nasvetuje, naj se tajniku za mnoga njegova opravila nagrada zvikša. Gosp. Močnik ta predlog toplo podpira. Dr. Poklukar pa nasvetuje, naj se razpošiljanje knjig in enaka čisto mehanična opravila izročé komu drugemu, da se tajnik oprosti tacega posla. Po daljšem razgovoru se sklene, naj gospodarski odsek to stvar pretrese in odboru nasvetuje, koliko nagrade bi se dalo tajniku in koliko knjižničarju.

V odsek za izdavanje knjig se izvolijo gospodje: dr. Jan. Bleiweis (načelnik), Klun, Marn, Močnik, Parapat, dr. Strbenec, Fel. Stegnar, Tomšič, Urbas, Vavrú, Praprotnik, Zupančič, Hubad, Šuklje in Kržič. — V gospodarski odsek izvolijo se gospodje Souvan (načelnik), Klun, Tomšič, Vilhar, dr. Zupanec in Robič. — Dr. Poklukar nasvetuje, naj se naprosi gosp. Robič, da pomaga tajniku in knjižničarju pri vredovanju knjig, — g. Stegnar pa temu nasvetu pristavlja, da zlasti tudi še pri vredovanju zapisnikov. Gosp. Robič svojo pripomoč radovoljno obljubi.

O „Letopisu“ za 1878. po predlogu predsednikovem se ukrene, da ga izide vsake tri mesece po 5 tiskanih pól, zadnji snopič pa zaradi kazala, imenika itd. naj bode še nekoliko obširniši. Za vrednika se naprosi predsednik dr. Bleiweis. Poročila o odborovem delovanju in o odborovih skupščinah bodo se po nasvetu gosp. Kluna objavljala v „letopisu“ samo zapisniškarsko po zgledu poročil deželnega odbora in razglašala v „Novicah“.

Za posebni tisek za letošnje leto je pripravljen rokopis: „Pot okolu sveta“. — Sklep o „Flori slovenskih dežel“, katero za „Matico“ spisati je volja prof. Glowackega, in o „slovensko-hrvatski slovnici“, katero izdeluje prof. Fr. Marn v Zagrebu, pripušča se odseku za izdavanje knjig z željo, da o obojem kmalu poroča odboru.

Prof. Marn razjasnuje, zakaj da pri zadnjem občnem zboru o slovensko-hrvatski slovnici ni nič ugovarjal. Odsek za izdavanje knjig je bil že l. 1868. sklenil tako slovnico na svitlo dati, ter je to leta 1870. naznanil občnemu zboru, kjer nihče proti temu ni oporekal. Najprej se je ponudil g. Žepič, da bi jo bil spisal, ker se je pa on lotil latinske, dovršil je to g. Franjo Marn, profesor v Zagrebu. Gospoda Cigale in Žakelj sta jo pregledala in pohvalila; nasvetovala sta le nekatere premembe, ki jih pisatelj tudi izvršuje. Slovensko-česka slovnica, katera se je pri občnem zboru grajala, „Matici“ tudi ni bila na kvar; ona jo je založila, pa dobí za njo izdani denar nazaj in ga je dobila že menda večidel, pisatelj pa ni nič dobil, in bode imel le one zvezke, ki bodo ostali, kedar bodo „Matici“ poplačani vsi stroški. Slovnica pa je bila koristna, mnogo mladeničev se je po njej naučilo českega jezika, in prav enako bo tudi s hrvatsko-slovensko novo slovnico. — Odbor je vzel to zgodovinsko razjasnilo na znanje.

Gosp. Križman naznanja, da spisuje slovensko-italijansko slovnico, da bi mogli Slovenci s pomočjo domačega jezika seznaniti se z jezikom in slovom svojih sosedov Italijanov. Ponudba se je izročila odseku za izdavanje knjig, kateri naj odboru pred vsem o principu poroča: ali bi utegnila ta slovnica spadati v

vrsto onih knjig, ki jih Matica sama izdaje ali njeno izdanje podpira.

Prof. Hubadu se za spise „letopisu“ namenjene dá na račun sto gold. nagrade.

Na vrsto pride potem razprava, kateri tiskarni naj se tisek Matičinih knjig izroči letošnje leto? Tajnik odpečati ponudbi, ki ste ji poslali Blaznikova in narodna tiskarna.

Blaznikova tiskarna zahteva za tisek ene pôle sedanjega formata Matičinih knjig v 2500 iztisih 26 gld. 50 kr. in za papir za ravno toliko iztisov 19 gld., tedaj vkup 45 gold. 50 kr.

Narodna tiskarna pa zahteva za tisek ene pôle 26 gold., za papir 20 gold., tedaj vskup 46 gold.

Sprejme se cenejša ponudba Blaznikove tiskarne.

Akademičnemu društvu „Hrvat“ v Pragi podaré se letošnje Matičine knjige.

Gosp. Köke u se dá nekaj denarja za zemljevide lanskega leta.

Gosp. dr. pl. Premerstein, c. kr. bilježnik v Tominu, sprejme se za poverjenika za Tominski okraj.

Za ude se sprejmó gospodje: Dečko, Rajakovič, Balič, Solkanski Andrej, Haubenreich, Karba, Žitnik, Kurent, Kokalj, Kavčič in Kraigher.

Zgodovinske stvari.

Turki pred Dunajem.

Priredil M. Molek.

Turki vdrugeč pri Dunaji. (1683.)

(Dalje.)

Staremburg je bil neutrudljiv; obhodil je mesto vsak dan okrog in krog po dnevi trikrat, po noči pa enkrat; ogledal podkope, nasipe in založnice (magazine). Ker se je sovražnikovemu ognju le preveč izpostavljaj, bil je po krogli ranjen, k sreči ne nevarno. Nestrpljivo je pričakoval, kak vspeh bodo podkopi imeli, ki jih je dal naravnost nasproti Turškim izkopati. Prav blizo je stal, in ko se je kater unel, zemljo potresel in kolikor toliko Turčinov kvišku vrgel, gledal je pozorno, in vesel je bil, kedar je kakih sto Turčinov proti nebu k Mohamedu „v nebesa“ sfrčalo; svoje dobre in prebrisane delavce pa je objemal samega veselja in jim daroval denarja in podelil častnih znamenj.

Kakor je Staremburg junaško branil Dunaj, tako strogo je gledal tudi na notranji red in mir svojih ljudi. Nek stotnik, ki je le par trenutkov zabranil udariti na sovražnika, bil je v verige ukovan in pred mestno sodnijo peljan, da se opraviči za upor svoj. Ravno tako hudo se je godilo nekemu častniku, ki je dopustil, da so se Turki čez noč pred Lebeljskimi nasipi v zemljo zakopali; Staremburg mu je dal za to na izbero vislice ali pa samo s 24 vojaki iz mesta iti Turška dela pokončavati. Z nezadovoljnimi vojaki se ni celó nič šalil; smrtna kazen je bila koj pri rokah. Tudi dva dečka, ki sta Turkom pot kazala, zadela je smrtna kazen, dasiravno sta bila stara še le kakih 10–15 let.

Zvonovi po vseh Danajskih cerkvah so omolknili; le edini Šentštefanski so s svojim slovesnim in resnodonečim glasom naznanjali boj in ogenj. Kedar so ti zvonovi se oglasili, hiteti je moralo, kar je bilo za orožje sposobnega, na „novi trg“, na „cesarski dvor“ i. t. d., žene pa so morale vodo pripravljeno imeti.

Po svojem načinu in po svojih mislih delal je tudi Turški poveljnik; ogledoval je, kako delo napreduje; po težavnejših in nevarnejših krajih dal se je nesti v

naslonjači, podobnem kakemu tronu okovanemu z železom; pri tej priliki obdaroval je delavne, nemarne in neubogljive pa kaznoval. Tem bolj srdit pa je izvrševal svoje oglede še zato, ker mu je sultan po poslancu sporočil, da obleganje prepočasno napreduje.

Staremburgu se je njega dni očitalo, da je toliko čvrstih mož pri naskokih zgubil, češ, da jih je gonil kakor živino v mesnico. Al v takih slučajih skoraj drugače biti ne more; treba je bilo sovražnikovo delo pokončevati, treba pokazati mu, kolika je moč in hrabrost posadke v mestu. In res, le na taki način so se godila tukaj čudovita dela hrabrosti, ki so z neizbrisljivimi črkami zapisana v zgodovini, kako oblegajo naj se mesta. Vsaka ped zemlje bila je drago plačana — s kupom mrličev; vse podzemeljsko bojevanje pridobilo je le nekoliko lopat zemlje. Zgodovina ne našteva ravno preveč takih izgledov, kakor so se tukaj pokazali. Kako je Staremburgov polk v kljub štirikratnemu naskoku „cesarski grad“ branil; kako vojvoda Virtemberški sovražnika v jarku zgrabil; kako stotnik Hafner na okopu in pri jarku Lebeljske trdnjave le s 50 možmi goreče palisade (obkole) pogasil in na tisoče pridrljih janičarov nazaj vrgel, — to vse so dela nenavadne hrabrosti.

Srčnost v mestu je bila velika, ker so za poveljnike imeli toliko hrabrih mož; rado se tedaj zgodilo: „kakoršen učenik, tak učenec.“ Še priprosti vojaki so doprinašali junaška dejanja. — Nek kirasir (jezdec v oklepu) Götzovega polka preplaval je široko Donavo ter srečno čez nasipe noter v mesto prišel s pismom na vratu, z voskom dobro zapečatenim in zavarovanim; izročil mu ga je bil vojvoda Lotrinški. Vrnivšega se vjeli so Turki in peljali ga k velikemu vezirju. Življenje otel si je pa le s tem, da je pretirano pripovedoval, to je, v sili se lagal, koliko je pomanjkanje v mestu in kako obupni so že vsi. S tem se je bil Turkom tako prikupil, da so ga izpustili. To Turkom veselo poročilo se je po vsem taboru razglasilo, pismo pa pisano ne s črkami, ampak s številkami, so v mesto poslali (vstrelili) s pristavkom: „Nepotreben trud, da s številkami pišete! Vaš obupen stan je že tako celemu svetu znan. To je pravična kazen nebes, ker ste dražili srd sinov preroka Mohameda“.

Med hrabrimi bojniki zaslovélo je Kolšickijevo ime in nepozabljeno ostalo. V priznanje njegovih zaslug dobil je pravico, da je napravil prvo kavarno na Dunaji pri „Štefanskem“ pokopališču v „ključarskih ulicah“. „Brat srček“ imenoval je on vsakega, tako zvali so ga tudi drugi. In še zdaj brani prvi kavarnar „podobno, brata srčka“.

(Dal. prih.)

Politične stvari.

Avstrija in slavjanski jug.

Najvažnejša dogodba zadnjih dni je nagli prevrat Avstrijske politike gledé dogodeb na jugu. Komaj pred mesecem dni niso hoteli na Dunaji in v Peštu nič slišati o tem, da bi Avstrija zasedla Bosno in Hercegovino, danes pa je to že gotova reč; priprave se vršé kar mogoče naglo, da maršira najmanj 60.000 mož v omenjeni deželi.*) Kar je pa še važneje, je to: Zdaj naša vojna ne gre — kakor skonca, če bi se bilo to zgodilo — dol z nalogo žandarja, tedaj le

*) Ta novica že danes ni več resnica. Politika Andrasyeva je pravi unieum na svetu, podobna onemu aprilskemu vremenu, ki je vsak dan devetkrat drugače.

Vred.

mir delat, zdaj pomeni zasedenje (okupacija) že menda tudi prisvojitvev (aneksijo) teh dežel.

Pri tem se nam vriva vprašanje: kako je to prišlo, da Avstrija stegne svojo roko zdaj po deželah, katerih se je prej z vso svojo močjo branila? Je li temu vzrok notranji, to je, boljše prepričanje, ali pa kak pritisek od zunaj?

Ker dandanes vlada še samonemška in magjarska politika v Avstriji, je za prvi del vprašanja težko najti dovolj tehtnih razlogov; prej jih je iskati zunaj Avstrije, prevagal je morda strah, kajti če bi o razpadu Turčije teh dežel ne hotela Avstrija, bi se našel kdo drug, ki bi ju vzela, in to gotovo prej v škodo, kakor na korist Avstrije.

Morda sta oba ta razloga odločila na Dunaji in v Pešti.

Se vé, da po tem odločnem koraku nastane povsod zopet vprašanje, kaj se ima zgoditi s pridobljenima deželama, komú pripadete: Avstriji ali Ogerski, ali obema skup ali pa morda vsaki ena?

Magjari so se sila dolgo upirali prisvojenju teh dežel in zato navajali mnogoterih vzrokov. Glavnega vzroka: da se namreč bojé prevelike množine Slovanov, niso stavili prvega, ker so se nadjali, da s pridobljenjem bogatih „begov“ na svojo stran bodo lahko brzdali slovanski element. Bolj so se opirali na to, da pridobitev Bosne bila bi Avstriji le na škodo, ker bi jej nikdar nič ne nesla, ampak jo še veliko stala. Ta razlog je prazen; res je, da po slabem Turškem gospodarstvu je dežela razdjana, kakor kaka kmetija, ki je prišla na boben; al Bosna ima v sebi sila veliko zakladov; naj se le po cestah, železnicah, rudokopih, umnem gospodarstvu itd. odpré pot do njih, potem postane ena najbogatejših dežel na jugu. To so zdaj tudi v Pešti spoznali, zato zahtevajo Bosno in tudi Hercegovino za krono Ogersko, češ, da imajo do teh dežel zgodovinske pravice.

Al če se že govori o zgodovinskih pravicah, jih do Bosne ima le Hrvatska; da je Hrvatska zdaj zedinjena z Ogersko, to tu nič ne velja. Tudi jih ne bo zasedla Ogerska sama, ampak Avstro Ogerska; obojna armada gre dol, stroške bo plačala obojna državna blagajnica. Na ta način bi se spodobilo, da bi pripadli obema. To pa bi oviralo pogodbo med njima, ker v tej pogodbi ni za to nobene točke.

Najnaravneje in najkoristneje bilo bi za Avstrijo, ako se Bosna in Hercegovina pripnete Dalmaciji, ker ste jej tako že naravna naslomba. Cislajtanija nima prave pravice do Dalmacije, pač pa pripada po zgodovinskem pravu Dalmacija k Hrvatski in Slavoniji. Tukaj se zgodovinsko pravo stika popolnoma z materialnimi zadevami. Dozdaj je bila Dalmacija odtrgana od dežel svoje naslombe, in če ostane združena z Avstrijo, s katero jo ne veže niti zgodovina, niti materialni blagor, nima nobene prave prihodnosti. Če se pa z Bosno in Hercegovino vred Dalmacija združi zopet s Hrvaško do „trojedinega kraljestva“, bo kot pomorje zopet ena najvažnejših dežel našega cesarstva se mogočno povzdignila. Tudi za Granico je potrebna kolikor mogoče kratka zveza z Bosno, ker ves Bosniški promet ima svojo pot proti Granici.

Se ve, da ta načrt Magjarom ne bo prav po volji. Ustavljali se bodo na vso moč združenju Bosne in Hercegovine z Dalmacijo, še huje pa zvezi teh s Hrvatsko in „trojedinemu kraljestvu“. Če se ta zveza izvrši, je to kraljestvo moč, katere bi ne mogli, kakor zdaj, Magjari imeti v vojnicah. Zavaljo tega pa ni treba, da bi se Hrvatska popolnoma odtrgala od Ogerskega; bilo bi treba le nekaterih prememb, po katerih

več in boljšega mleka, in potem takem tudi več surovega masla (putra) in sira.

Sinclair, kateremu je kmetijstvo za toliko koristnih podukov posebno hvalo dolžno, se je prepričal, da, če se po navadi ovcam soli daje, dobivajo veliko več in boljše volne, kar se vjema z Boussingaultovo skušnjo, katero je pri bikih storil. Sinclair gré pa še dalje, in pravi, da sol je tudi prešičem koristna, in trdi, da so na Irskem tisti prešiči najbolj pitani, katerim se krma nekoliko tudi soli.

Veliko Angleških kmetovalcev trdi po gotovih skušnjah, da živina, če se jej po redu soli daje, raje je, po redu prebavlja, kri se jej množi in zdrava ostane, dlaka pri goveji živini, pri drobnici pa volna se zboljšuje, živina se vrlo spita. Zato so se pa tudi umni živinorejci v poslednjih letih soli tako zelo poprijeli.

Koliko pa naj se daje soli živini, da se jej ne dá preveč?

Na Angleškem v najboljih kmetijah se suče mera soli tako le: Teletu pol leta staremu dajo unčo soli vsak dan; junčku ali pa telici leta starim po 3 unče; pitavnemu volu po 6 unč, molzni kravi pa po 4 unče.*

V Belgiji imajo postavno mero za živinsko sol, za katero gospodarjem tudi ni treba davka odrajtovati, kateri se odrajtuje za sol, ki se rabi za druge namene; postava Belgiška odločuje, da se volu daje na dan po 1½ do 2 unči soli. Belgiška vlada dá sol, ki jo prodaja brez davka kmetijam, pomešati z mavcem (gipsom) ali apnom, da se za nič drugega ne porabi kakor za kmetijske potrebe.

Angleži in Amerikanci klajo konjem, oslom in mezgom mešajo s soljo. Daje se doraslemu konju srednje velikosti blizo 2 unči na dan. Belgiško vladarstvo odmerja vsacemu doraslemu konju nekoliko čez unčo soli na dan.

Ovcam se daje na Angleškem in Nemškem, če so dorasle in so navadne velikosti, le po pol unče. Obilne skušnje so razodele, da je sol ovcam bolj koristna, kakor vsaki drugi živini.

Pri prešičih je pa menda najboljša razmera, če se soli doraslemu živinčetu tudi pol unče na dan dá.

Opomniti je še, da preveč soli dajati je škodljivo. Presoljena krma vname živinčetu žlemlne kože in napravi razne bolezni, posebno ovcam. Konji dobijo po preobili soli drisko, voli pa razne krvine bolezni. Goveji živini se ne sme nikdar soli dati, ako ni dobila poprej krme.

Za zdravilo se soli živini, da se izčisti, po ti meri daje: Konjem po 8 do 10 unč, volom pa 10 do 16 unč; ovcam po 2 do 3 unče; prešičem tudi po 2 do 3 unče; psom pa po 1 do 2 unč. — Strup pa jej bo, če se daje konjem po 2 funta; volom po 3 funte; ovcam po 6 do 8 unč; prešičem pa po 4 do 8 unč. Sploh pa se kuhinjska ali pa tako imenovana živinska sol ne daje živini za dristilo, ker zato je boljša grenka sol ali pa dvojna sol.

Gospodarske skušnje.

* Kako se drevesa, ki nočejo roditi, rodovitna napravijo. — Francozi mladike lomijo drevesom, katera nočejo sadu roditi ali pa ga rodijo premalo, zlasti pritlikovcem, ki prosto stojijo in ne pri zidu; pa tudi visokemu drevju se s tem pomaga. Čeravno to tudi breskvam in marelicam dobro pomaga, se je ven-

dar pri hruškah in jabelkih to najbolje skazalo. Lomijo se mladike takemu drevju meseca rožnika in julija (malega srpana); lomijo se pa tako, da, kakor je drevo bolj ali manj košato, bolj ali manj nerodovitno, se mu polomi več poletinskih mladik ali pa vse, 2 do 3 palce od tistega mesta, od kodar mladika poganja. Al mladika naj se ne odtrga ali odreže, ampak le vlomi naj se, da les počí, mladika pa vendar še na koži obvisí in more naprej rasti. Ako se tako le nakrehne veja, se s tem zadržuje, da drevo presilno ne poganja mladik ali brstja; ako se pa odreže, potem še bolj poganja. Spodnja očesa se sicer s tem vlomom poživijo, al da bi brsti bolje poganjali, tega pa ne; le les za sadni zarod bolje začne rasti.

Zgodovinske stvari.

Turki pred Dunajem.

Priredil M. Molek.

Turki vdrugič pri Dunaji. (1683.)

(Dalje.)

23., 24. in 25. dne avgusta so Turki zopet hudo naskočili mesto, toda brez vspeha. Težkega srca pa so kristijani pričakovali noči od 29.—30. avgusta, ki je Turkom veljal za srečonosen dan, kajti ta dan se je Sulejmanu udal otok Rod, Beligrad, Budim in pri Mohaču Ogerski kralj Ludevik s prvimi plemenitaši. Vendar oni dan ni bilo nobene sile, le nekoliko podkopov so bili Turki zapalili, mesto pa le malo napadali.

3. dne septembra se je pa vendar moral „začarani kup“ (tako je Kara Mustafa zval vnanji nasip na lebeljskem branišči) popustiti, in vsled tega se je delo v mestu podvojilo: vsakih deset korakov je bil kak jarek, ali kak nasip ali pa prsobran; službovajočim vojakom pa je bilo pod smrtno kaznijo prepovedano spat.

4. dne septembra je sovražnik zapalil enega najpomembnejših podkopov pri „cesarski trdnjavi“, ki je zidovje grdo razkopal. Poveljnik je naglo pritekel z drugo posadko, pa že so zagnali Turčini silni krik: „allah, allah!“ in veliki vezir jih je na vse to še s silo noter podil čez nasipe in razvaline. Turki so ves ta čas strahovito streljali, da se je vse treslo; kakor strele švigale so krogle druga za drugo. Kristijanje so že obupovali, češ, da človeška moč se ne more več vstavljati taki sili; al vendar so Turke, ki so bili že dva konjska repa (konjski rep je Turkom znamenje odlike) na nasipih postavili, srečno premagali in jih v njihova šotorišča nazaj zapodili.

6., 7. in 8. septembra so Turki zapalili še druge podkope pri „cesarski“ in „lebeljski“ trdnjavi; izkopali so bili celó pod cerkev samostana minoritov in zunaj še huje streljali kakor poprej ter divji kakor obnoreli napadali mesto tako, da konečno bi se kristjanje bili morali vendar vdati, ako bi pomoč še ob pravem času ne bila prišla.

28. aprila malega travna leta 1683. je grof Waldsteinski sklenil s Poljskim kraljem Ivanom Sobieskijem zvezo na brambo in upor. Ogromna nevarnost je zmodrila možake tudi po nemških deželah, da treba opustiti zdaj vse medsobno mrzenje, vse sovraštvo, vso nevošljivost; ako se zdaj ne pomaga, je Dunaj zgubljen, in Bog ga vedi, kaj za tem še pride!

Grofa Kaunic in Berka sta z vlado Bavarsko, Saksonsko in Braniborsko še trdnejšo zvezo za bran sklenila; grof Martinic pa je prinesel iz Rima denarja in pisem od papeža, in grof Mansfeld ravno tako denarja iz Madrida na Španjskem.

*) Ker niso naši ljudje še vajeni nove mere in vage, zato ostanemo pri stari, da ne napravimo pomot. Unča ima 2 lota.

25. dne avgusta je prišel Poljski kralj Sobieski s svojimi prednjimi četami do Olomuca (na Moravskem) in še le 4. septembra do mosta čez Donavo pri Tulnu (na severozahodu) še zadosti srečno, dasiravno so ga nadlegovali Tekelijevi Ogerski puntarji, ki so prav po azijsko ropali, kamor so segli.

6. septembra je do Donave prišel tudi kraljev poveljnik Jablanovski z veliko močjo, pred njim pa več naglo oboroženih Avstrijskih polkov iz Češkega, potem pa še Saksonci in Franki. Lepi Bavarski vojaki so od Pasave doli po Donavi priplavali. Prebivalci ponosnega Mülka, katerega je branil opat Müller, Klosterneuburg pa brat Markelin Ortner in Lilienfeld Matej Kohlweis so jih slovesno sprejeli, pozdravili s streljanjem, s trobentami in pavkami.

7. septembra so se v Kremsu zbrali; 8. je šla vsa vojna pri Tulnu čez Donavo; 9. in 10. so marširali v Klosterneuburg in na goro Kahlenberg.

Avstrijancev je bilo 27.100 Poljakov 26.000, Saksoncev 11.400, Bavarcev 11.300, iz Frankovskega in Švabskega okraja 8400, skupaj 84.800 mož, namreč: 38.700 mož pešcev, konjikov pa 46.100 s 186 topovi.

Ko je veliki vezir zvedel, da gredo Dunaju na pomoč, pregledal je 7. septembra vojno svojo in še naštel 168.000 mož. Od 12. julija do 7. septembra zgubili so Turki pri Dunaji 48.344 vojakov. V Holabrunu, na severni strani od Tulna, sta bila kralj in vojvoda sklenila po krajši, če tudi težavnejši poti čez goro Kahlenberg mahnuti jo do Dunaja, ker skoz Požun (Pressburg) bilo bi predaleč.

Ivan, Poljski kralj, že deset let sèm naslednik slabotnega kralja Mihaela, bil je plemenite krvi Sobieskijeve rodovine in zdaj 46 let star. Kot zmagovalec pri Kozimu 11. novembra 1673. leta postal je ljubljenec svojega naroda, bil ponos krščanstva, a vseh lastnosti viteških vendar le ni imel. Kdo pod solncem pa je popolnoma? Zarad presilne gizdavosti in nekake nevošljivosti ga lastni narod ni več tako čislal.

Na dan rešitve od obleganja so bili zbrani pri svojem kralji: dostojniki in viši častniki, prvaki poljskega plemstva: Jablanovski, Lubomirski, Potocki, Sapieha, Zamojski, Rzevuski, Lesinski, Sierakovski in še drugi, — volilna kneza z Bavarskega in Saksonskega, vojvodi Saksen-Lauenburški, iz Eisenaha in Weissenfelsa, iz Braunšveiga Lineburga, potem še Virtemberški in Holšteinski; — slavni princ Evgen Savojski, še le 19 let star in že je bil polkovnik; zraven teh še mnogo družih veljakov. Res lepa pomoč, al tudi osodepoln in odločilen dan! — Vseh skupaj je bilo 54 batalijonov, 123 divizij s 186 topovi.

16. dne septembra so prišli Poljaki in Bavarci s strelnim orodjem skoz Königsteten, Šent-Ander, Hagenthal in Kirling v Klosterneuburg, kjer so se proti večeru združili s cesarskimi in Saksonci, ki so poleg Donave skoz Predvor šli.

11. septembra so dospeli na Kahlenberg, silno utrujeni in izdelani razpostavili so se po varnih krajih v gozdu: levo krilo je bilo na Leopoldsbergu, središče vojne na Handels in Langerbergu, desno krilo pa na Hermanovem vrhu pri Weidlingu in Saubergu.

Kralj in vojvoda sta stopila vrh hriba ter slišala silno stresujoče streljanje od Turške strani. Mesto je bilo kakor pod morjem silnih valov; prah, ogenj in dim valil se je iz njega proti nebu kvišku; še zdaj v odločilnem trenutku bati se je bilo veliko hudega!! Porušeno in razdejano „cesarsko“ in „lebeljsko“ branišče je ukazal Staremburg v naglici zopet popraviti, jarek

za jarkom kopati; iz brunov in tramov podrtih hiš obkole (palisade) postaviti; ulice, nevarnosti najbolj izpostavljene, dal je z verigami zapreti in zagraditi z nasipi; na ulice so še nametali vsakoršne šare, še železnega omrežja z oken itd.

Ravno, ko se je noč delati jela, priplaval je nek jezdic čez Donavo ter prinesel vojvodi pismo, katero mu je bil izročil Staremburg; glasilo se je: „Časa nič več ne zgubljevati!“ In precej so Dunajčanje izpustili s stolpa sv. Štefana raketov, proti nebu za znamenje, da je nevarnost velika! Na to so tudi pomočne čete zažgale cel šop raketov in jih v zrak izpustile na Hermanovem vrhu in trikrat s topovi vstrelile. Na to so jim tudi meščanje odgovorili s topovi.

(Dalje prihodnjič.)

Zabavno berilo.

Iz sodnijskega življenja.

Po spominu starega skušenega pravnika.

Spisuje Jakob Aléšovec.

Iz globočine morjá.

(Dalje.)

Drugo važno delo mi je zvedeti, kako so pisma z nakaznicama do bank prišla Spitlarju v roke. Podam se na pošto in si dam izročiti prijemnice od rekomandiranih pisem. Ob enem pokličem k sebi pismonošo, da bi mi povedal, komú je pisma izročil. Mož se mi zdi nekako preplašen in ker se v svojih govorih nekako lovi, ga dam natihem opazovati. Toda naj tù že naprej povem, da po njem po dolgi preiskavi ni prišlo nič družega na dan, ko da je po svoji navadi pustil ta pisma z drugimi vred na trgovčevi mizi in prišel čez kake pol ure nazaj po prijemnico. Ko se je prepričal, da so vse podpisane s trgovčevim imenom, jih je vzel ter na pošti zopet oddal.

S temi prijemnicami se podam k trgovcu Riparju ter mu jih pokažem. Dolgo jih gleda, a slednjič pravi: „Podpis ni moj, a tako dobro je ponarejen, da se komaj dá od mojega pravega razločiti. Brez natančnega preiskovanja bi ga tudi jaz za pravega imel.“

Tedaj je bil podpis Riparjev na prejemnicah ponarejen. To zvedivši se podam v svojo pisarno, vkrenit še, kar se mi je potrebno zdelo. Po telegrafu sem bil razposlal naročila že na vse strani, tedaj mi je bilo le še po mestu pozvedati po osebah, s katerimi je bil znan, in če mogoče, izprašati, kdaj in na kateri kraj se je odpeljal.

Preobširno pa bi bilo popisovati vse, kar sem vkrenil in kaj dosegel z vsem svojim trudom, z vso trumo ljudi, kar sem jih bil na noge spravil. Naj toraj le ob kratkem povem, da sem bil po preteku štirinajstih dni skoro tam, kjer tisti dan, ko je trgovec Ripar prišel mi naznanit hudodelstvo. Le toliko je bilo jasno, da je Spitler skrivaj vzel pisma z nakaznicami, pisma trgovcev, proseča za podaljšanje obroka za plačo, sam pisal in podpisal, posnemajoč podpis dotičnih trgovcev, pisma svojega gospoda, ki so dovolila naprošene obroke, pa sam pridržal. Po vsem tem je bilo skoro gotovo, da je Spitlar delal brez sokrivcev; vsaj so se moji pozveduhi vsi vrnili, a ne da bi bili zvedeli najmanjšo reč. Tudi poročila iz tistih krajev, kamor sem bil poslal telegrafična naznanila, niso ničesa odkrila. Še toliko nisem mogel zvedeti za gotovo, na katero stran je Spitler bežal z denarjem.

Vse to me je zelo bodlo, ker sem že par tisočev

za vsak sprejeti članek, ki ga pisatelj izrekoma ne daruje Matici.

Dr. Jan. Bleiweis,
Matičin predsednik.

Zgodovinske stvari.

Turki pred Dunajem.

Priredil M. Molek.

Turki vdrugič pri Dunaji. (1683.)

(Dalje.)

Ko je bil 40. dan obleganja preteklo, hoteli so janičari po svoji stari pravici odriniti v svoj kraj. Nevolja med Turki je bila od dne do dne večja; razsajala je kuga in lakota morila, ker so bile Tatarske, roparske čete vse na okrog pojedle, požgale ali kako drugače pokončale. Turki so več vzili lakote in draginje, kakor kristijanje v mestu. Le veliki vezir, paši, age in beie so še vsega dovelj imeli in se dobro maštali s plenom kristijanov.

Lepa reč Turških poveljnikov! Vojak prostak naj strada, da ima le njegov gospod poln želodec. Ti Turški požerubi so bili za-se v svoje šotore, v kleti in druge luknje podrtih predmestij toliko živeža navlekli, da je vsak lahko mislil: Turki so oblegani, pa ne kristijanje.

Turki so hoteli s kristijani pogajati se za mir, toda Staremburg jim je s topovi odgovarjal; še toliko jim ni dal oddihljeja, da bi bili pokopali svoje mrtve, ki jih je ležalo na tisoče; kakor hitro so se tega dela lotili, razpodil jih je s streljanjem.

Ker so Turki slutili, da bo Dunajčanom pomoč došla od zahodnje strani, od Dunajskega gozda, zato je veliki vezir ukazal, naj se že 9. dne septembra zjutraj vse trume čez strugo iz Leopoldstadta nazaj podajo; za-se pa je odbral najboljše vojake za telesno stražo. Na tisoče šotorov so narazen vzeli, videti je bilo, kakor da bila bi kaka vas vse strehe zgubila; na tisoče velblodov (kamel) in mul so dobro otovorili ter ž njimi odrinili proti Dunajskemu hribu po cesti proti Laksenburgu in Novomestu. Svoj gizdavi šotor dal je postaviti „pri predici na križi“; al skesal se je še tisto noč, da je to storil; spremenil je svoje misli ter zopet začel mesto stiskati z vso močjo; velik oddelek svoje vojne je poslal proti Kahlenbergu in razpostavil jo po višinah Grincinga. Na to je poklical v svoj šotor na vojskino posvèt nezadovoljne in pokarane, če ne tudi z batino kaznovane paše, age in beie. Al pri taki priloznosti se le prerado zgodi: „kolikor glav, toliko misli“; sporazumeti se kar niso mogli. Eni so hoteli, naj se obleganje kar popusti; drugi, naj se vsi gozdi na okrog posekajo, na pripravnih krajih baterije postavijo in tukaj naj se z veliko armado čaka na sovražnika. Veliki vezir s tem ni bil zadovoljen ter odgovoril: „Dunajski poveljnik je s svojo hrabro vojsko zadosti očitno pokazal, da plane za nami, ako obleganje popustimo.“

Turki bi bili z velikim trudom pravo mešanico skupaj spravili vsake baže vojakov; ti bi se nikakor meriti ne bili mogli s krščanskimi izurjenimi vojaki. Poglavitni vzrok za to je bil: sultan mu je dal polno oblast čez življenje in smrt, za boj in mir. Jezno potegne „hati-šerif“ (sultanovo pismo), pokaže ga zbranim pašem ter jih izpusti. Al prevelika nada gotove zmage ga je goljufala.

Ko se je 12. dne septembra (bila je nedelja) o solnčnem vzhodu na Kahlenbergu vse živahno gibati začelo, lesketalo se orožje v jutranjem solnčnem blišču,

razlegal se daleč na okrog vojni krik, upadati je jel prevzetnemu Turčinu pogum. Kara Mustafa se vrže na tla, puli si brado, ruje si lase in preklinja dan svojega rojstva. Pašema z Diarbekira in Budima je ta komedija predolgo trajala; zoper prepoved šla sta v njegov šotor in ga prisilila, naj prevzame poveljstvo janičarov.

Ker svoje togote nad drugim pokazati ni mogel, razlil je svoj žolč nad nedolžnimi. Divji in krvoločni ris je dal poklati vse vjete kristijane, ki so bili v njegovem taboru, žene, otroke in starčke; bilo je pomorjenih vseh skupaj do 30.000. Grozna morija; v potocih je tekla kri kristijanska! Ko si je z nečloveškim klanjem nekoliko jezo ohladil, vzel je prerokovo zastavo (Mohamedovo cunjo), paši Osmanu Oglu-u pa izročil desno krilo od Hernalsa do Dornbacha. On pa je ostal v sredi. Grozovito pokanje se je začelo pod zemljo in nad zemljo; al, hvala Bogu, brez vspeha.

Kristijanom na pomoč došli vojaki so željno pričakovali prvih žarkov jutranjega solnca in pazljivo poslušali, kedaj bo zagromel prvi top. Predno se je daniti začelo, pristopil je k altarju v Št. Leopoldski kapeli Marka Avijon, kapucin, duhovnik zelo spoštovan zaradi pobožnega življenja; pri tej priliki obhajal je vse zbrane kneze. Pri sv. maši stregel mu je kralj Poljski Sobieski. Potem P. Marka še blagoslovi kristijansko vojno ter jo zagotovi zmage.

Boj se je naznanil s 5 strelji iz topov na Kahlenbergu, v istem trenutku jelo se je že streljati z malim orožjem pri Kahlenberški vasi proti Nusdorfu na levem krilu. Turki so soteske in ozka pota pri Nusbergu trdovratno branili z neverljivo vstrajnostjo. Osman Oglu paša je petkrat zaporedoma naskočil nek vtrjen kraj, ki so si ga bili Avstrijanci korak za korakom pridobili. Avstrijanci niso mogli naprej; proti njim so bili Turki nastavili veliko baterijo na gričih pri Döblingu; še le, ko so jim Saksonski pešci na pomoč prišli in Turka od strani prijeli, so se po sedemurnem hudem boji nekoliko oddahnili. Do dveh po poludne središče in desno krilo še nista bila v ogenj prišla. Ravno to uro planejo Poljaki iz gozda pri Dornbachu ter skočijo srditi kakor oroslani (levi) nad Turka, zgrabivši ga v središču in na levem krilu, toda sovražnikovih silnih trum niso mogli prodreti. (Dal. prih.)

Zabavno berilo.

Iz sodnijskega življenja.

Po spominu starega skušenega pravnika.

Spisuje Jakob Aléšovec.

Iz globočine morjá.

(Dalje.)

Resnoba mladenča me stori radovednega. Zato mu pokažem stol pri mizi in ko sedeva, prične: „Najprej prosim dovoljenja, da s svojo povestjo nekoliko v preteklost sežem.“

Jaz prikimam in potem mi bolj obširno pripoveduje to, kar jaz tu v kratkih besedah podam: Dolar je bil sin še dokaj premožnih starišev, ki so mu pa potem, ko so po nesreči prišli ob vse premoženje, pomrli, zapustivši mu še toliko, da je komaj komaj dovršil svoje študije. Kot praktikant je imel toliko plače, da ni glada umrl, zati si je moral iskati postranskega zaslužka s podučevanjem v francosčini in angleščini; oba jezika je dobro znal, zlasti francoski mu je bil gladak. V tem jeziku je podučeval tudi Emo, hči tr-

„Kaj vé otrok! Ko sem jaz oral, vrt gleštal, sejal in sadil, kje je še bil!“ — Se vé, od takih ljudi odleti vsak poduk, zato jim snedajo gosenice vrte in zelnike, zato je žito redko, čeravno polje mastno, rodovitno, zato oboža hiša za hišo — posebno pri sedanjem hudem davku.

Ozrem se nazaj in zagledam vas Repnje; nekdam se ni videla tako dobro, zakrival jo je gozd. A ta je zginil, mesto visokih smrek, lepib borovcev, zelenih bukev in košatih hrastov seže tvoje oko čez nizko grmovje, ješevje in trnje. Kdaj bo iz tega zopet gozd! Res, da kmetič, kedar letine ni, za davek in svoje potrebe ne dobí denarja, kakor iz hleva in gozda, a kaj bo, če se bodo gozdi tako brili, kakor je to v Vraščici in Repenjskem hribu! Že se delajo plazi, kepa zemlje gre za kepo navzdol, kažejo se gola rebra, katerih se ne prime več drevesno seme; Kras se tudi že na Gorenjsko pomika. Sedanji prebivalci imajo še drv, lesa in stelje, a kaj bodo imeli sinovi, vnuki? Drevje ne raste tako obilno, kakor ljudje.

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovinske stvari.

Turki pred Dunajem.

Priredil M. Molek.

*Turki vdrugeč pri Dunaji. (1683.)**

(Dalje.)

Bitva, jako krvava bitva še ni bila odločena, zmaga je omahovala — Kara Mustafa vendar mislil se je zmagovalca. Vojvoda Lotrinški, prepričan, da zdaj veljá ali nikdar — zapové z vso silo napasti desno Turško krilo ter vzame glasovito veliko baterijo pri Döblingu. Še celó velika reduta (vtrjeni nakop), zavarovana z desetero topov (imenujejo se še zdaj „turške šance“), se zmagovalcem ni mogla ustaviti. Poljaki pričeli so lože dihati in lotila se jih je neizrekljiva želja nad Turkom maščevati se. Kralj njihov je z lastno roko posekal več Turkov in eno turško zastavo vplenil. Mejni grof Badenski je prodril z nekaterimi trumami dragonov do nakopov pri „Škotskih vratih“; pogum so si dajali s trobentami in pavkami. Stahremberg mu pride iz mesta naproti in mu obljubi, da hoče Turške nasipe s silo napasti.

Prvemu naskoku iz mesta so se Turki hudo ustavili, obrnili nekoliko topov še proti pomočni kristijanski armadi. Al strmite! Turkov se nagloma polasti neka čudna bojazen; zastonj se trudi véliki vezir vstaviti jih pri Šent-Urhu le za kake pol ure. Vse križem beži, kodar in kamor kdo more, nered bil je velikansk. Bežali so čez Dunajske gore, da so jih komaj peté dohajale; pobrisali so jo bili blizo do mesta Gjurovega (Raab) na Ogerskem.

Napad Lotrinžanov je bil odločilen. To se je godilo ob pol petih zvečer; ob 6. je bila bitva že popolno odločena. Prav za prav je v štirih urah bilo vse pri kraji, ker se je splošni boj začel ob dveh in je trajal do šestih. Avstrijanci in Saksonci pa so se s Turkom ves dopoldan in pa popoldne bili na levem krilu. Turka je padlo kakih 25.000 pod kristijanskim mečem; kar je še živega ostalo, podila sta ga dva Avstrijska polka dragonov do Fiše; trudnost in tema ste tudi temu konec storili.

Vojvoda Lotrinški je s svojimi še celo noč na nogah bil; pobočnika (adjutanta) svojega grofa Auer-

sperga pa poslal k cesarju v Dürnstein pri Kremsu z veselim poročilom sijajne zmage. Plen, ki so ga kristjanje dobili, je bil silen; dobili so 370 topov, véliko zastavo prerokovo, več družih manjših zastav in konjskih repov in pa 15.000 šotorov, v nekaterih so našli še jedila na mizi in kruh v peči.

Najboljši plen pa, to je, Kara Mustafov šotor, vreden do dva milijona, dobil je Poljski kralj Sobieski. Šotor je bil krasno olepšan z zlatom in srebrom pa z dražimi kamni; vrh tega je dobil še lepo vojno orožje njegovo, drago opravljenega konja, skrivno pisarno in v njej pisma zeló važna, iz katerih je bila razvidna Magjarska nepoštenost pa tudi Francoska umazana politika do Avstrije. Ko je bil Ludevik XIV., kralj Francoski, zvedel, da je Dunaj rešen, se je silno prestrašil; — prekanjenec je upal, da bodo Nemci njega pomoči prosili, ako Dunaj pade; potem bo napal Turka in nastopil cesarski prestol kot rešitelj Nemčije!

Celih 12 tednov zaprti Dunajčanje so se 13. dne septembra, ko se je jelo daniti, zopet enkrat iz mesta podali v sovražnikov tabor. Ker so bila mestna vrata še zapahnjena, skakali so čez podrtine; vse je iz mesta vrelo, kar je le moglo, nadjaje se silnega plena, in res motili se niso. Toliko je bilo nakopičenega vsakovrstnega blagá, da so vojaki, ko jim je bilo dovoljeno pleniti, le gotov denar in druge dragocenosti pobirali, vse drugo pa Dunajčanom pustili.

Zdaj se je še le prav očitno pokazalo, kako so Turški častniki za-se skrbeli, ubogi prostak pa je moral stradati.

Dobili so do 20.000 bivolov, volov, velbludov in mul; do 10.000 ovác; 100.000 maltrov rži (en malter 192 vaganov), polne zaloge kave, sladkorja, medú, olja, riža, zabele, pavole, usnja in kožuhovine; zraven še neizmerno veliko orožja in druge priprave za vojsko.

Ko so hišni gospodarji iz mesta na razvaline prišli, marsikdo ni vedel, kje je njegova hiša stala; marsikdo pa v svojih kletih in shrambah je toliko blaga našel, da si je veliko lepšo hišo sezidal, kakor jo je poprej imel. Nekateri so prav obogateli s tem blagom. Prebivalstvo se je zeló zmanjšalo, kajti vojska in kuga je vzela kakih 44 viših častnikov in družih do 20.000.

Pričelo se je bilo po dolgem in britkem obleganji čisto novo življenje.

Ko je vse iz mesta šlo pobirat, kar je bil Turek pustil, šel je na plen tudi škof Kolonič. Čuden zaklad je našel — do 500 zapuščenih krščanskih otrok sirot, katerih stariše je bil dal pomoriti neusmiljeni véliki vezir še pred vojsko. Škof je postal pravi oče tem sirotam. Pa še nek drug plen je našel — ranjene in nalašč neusmiljeno poškodovane vojake. Tudi te je tolažil in jim pomoči oskrbel.

13. septembra zjutraj so se Štubenska vrata najprej odprla. Stahremberg in drugi generali so jezdili v sovražnikov tabor, v šotor vélikega vezirja h kralju. Sobieski mu pride naproti, objame ga pri srčno, poljubi in pozdravi kot „viteza junaka in brata“; potem sta skupaj ogledovala strašanske nasipe in podkope, ki jih je bil Turek napravil. Stahremberg se ni mogel načuditi, ko je videl, kako junaško ste se branili trdnjavi cesarska in lebeljska, — kako so znamenitnejše ulice bile vse prekopane, zadelane in z verigami preprežene, poprejšnjim prav nič podobne. Vrla junaka sta jokala, ko sta videla podrte najkrasnejše palače, razrušene lepe hiše meščanov, — ko sta videla, koliko je trpel cesarski grad, koliko častitljiva cerkev sv. Štefana — priča dosti veselih, še več pa žalostnih dni, — kako so mrtva trupla sèm ter tjà ležala, ker ni bilo mogoče vseh pokopati.

*) Nadaljevanje članka v 13. listu „Novic“.

Šla sta potem viteza branitelj in rešitelj mesta od Škotskih vrat v Turške približevalne rove do Štubenskih vrat. Kamen v jarku med cesarskimi in Škotskimi vrati kazal je kraj, kjer je počival trudni in zdelani kralj. Ta sam na sebi malo vredni spominek, za Dunajčane pa velike zgodovinske važnosti, je izginil, ž njim tudi marsikaj družega, ko je Napoleon I. že po sklenjenem miru meseca oktobra in novembra leta 1809. vse naredbe od Koroških, Štubenskih vrat noter do trdnjave na „Elendu“ odpraviti dal.

(Konec prihodnjič.)

Ozir po svetu.

Hiša za slepe v Lincu.

Naša Avstrija ima prav malo tacihi humaniternih zavodov, v katerih se izreja nesrečna mladina, ki je slepa ali mutasta. In vsi taki zavodi, kakor na primer, hiša za gluhoneme (mutce) v Gorici, hiša za slepe v Lincu, niso državne naprave ali javne dežele, ampak stvar so najbolj dobrotljivih ljudi.

Ker za slepe otroke ima Kranjska dežela nekoliko štipendij, s katerimi se pošiljajo v Linc (gornjo Avstrijo), zato vstrežemo morebiti nekaterim bralcem „Novic“, ako nekoliko opišemo Linški inštitut za slepe.

Ta zavod je privaten, se vzdržuje po dobrotnikih in pa po plačah, ki jih odrajtujejo v ta zavod sprejeti slepi. Vodjo, ki je zmirom duhovnik, izvoli Linško škofijstvo, potrditi pa ga ima c. k. deželna vlada.

Redna učitelja sta 2, učiteljice so 3, poleg teh so pa tudi izredni učitelji za petje, orglje, citre, pletenje jerbesev itd. Nauki v 3 razredih so: krščanski nauk, branje, pisanje, slovnica (se ve da nemška), računanje, spisje, zemljepisje, prirodopisje, fizika, geometrija, petje, ročna dela (dekliška in deška) in telovadba.

Slepih moškega spôla je zdaj v tem zavodu 24, ženskega 18, skupaj 42; med njimi 7 do 14 let starih 24, 14 do 18 let starih 11, vsi drugi so stareji, eden je blizo 50 let star; — 24 je zakonskih otrok, 18 pa najdencev, — 31 jih je iz gornje Avstrije, 5 iz Kranjskega, 2 iz Koroškega, 2 iz Salcburškega, 1 iz Štajarskega in 1 iz Tirolskega, — vsi so katoličani.

Hrano imajo dobro, naprav za razveseljevanje tudi ne pogrešajo.

Kdor hoče v ta zavod sprejet biti, mora najmanj 6 let star biti, čez 14 let starega ne vzamejo nobenega, sicer mora biti zdrav in poduka zmožen. Vodstvo v Lincu jih sprejema. Letna plača za slepega znaša 105 gold. Obdržijo se 8 let, potem morajo domú.

Vreme in življenje v Kalabriji na Laškem.

Pismo Kranjca Kranjcu. *)

Predragi prijatelj! Jez vzamem peró v svojo desno roko, da Ti dam vedeti, kako se tukaj v Kalabriji godí. Želim, da Te zdravega in veselega dobi to moje pisanje, kakor sem jez zdrav, hvala bodi Bogu!

Vročina se je začela grozno huda, letina kaže lepo, pšenica je že pred enim mesecem bila v klasji, drevje pa je ocvelo že prve dni sušeca. Meseca avgusta pa ne bode ne enega lista zelenega od same vročine, ki je taka tukaj, da prav tla gorijo in jo ólovek komaj strpi.

*) To pismo je, kakor je omenil dopisnik „iz zgornjega Zemona“ v zadnjih „Novicah“, došlo mu od prijatelja iz Moplunga v Kalabriji, kjer delajo železnico. Kalabrija je najjužnejši konec Italije, sila vroč. Pismo prostega delavca je zanimivo, zato naj gré po svetu. Vred.

Pa bi še vse prestal, ko ne bi imeli tako slabe vode in slabega zraka. Mislim, da zapustimo kmalu to železnico, pa jo odrinemo proti naši zdravi deželi domú. Mašina je že začela šuto na linijo vozit, tako, da do septembra ali pa oktobra meseca bode železnica gotova. Pasalo je že eno leto, kar smo proč od naše domovine, pa nisem še slišal maše brati in ne zvona k maši zvoniti. Dela se tukaj vsak dan, naj je praznik ali nedelja; tudi tukajšnji kmetje ne poznajo nobenega praznika, na dan sv. Telesa in vse praznike kopljejo in orjejo. Samo na dan sv. Katarine nobeden ne dela; to jim je velik praznik, ta dan si opanke sušijo, nosijo se sicer tako, da bi Fatur va-nje strelil, ker bi mislil, da so kosmat medved, kajti hlače in lajbelc imajo iz ovčjih kož, katerih dlaka je ven obrnjena; klobuk je en pošet visok; opanke imajo iz surove kože, pa tako, da le na prstih imajo malo kože, na peti nič.

Moplungo 6. maja 1878.

Kratkočasnica.

Jezikoslovka.

(Vsakemu svoje.)

Madjarski jezikoslovec: „Beseda ‚bolha‘ v našem jeziku ni naša domača, nego slovanska; tedaj smo dobili Madjarji bolhe od Slovanov.“

Slovanski jezikoslovec: „Istina; ali óno živalico, ki ima šest nóg, a lazi vendar po glavi,* imenujete s pravo madjarsko besedo tetii; — take živalice ste prinesli tedaj vi iz Azije sabo.“ —r—

Naši dopisi.

V Gorici 2. junija. — V mnogih vaséh po Lahih in Brdih so bile te dni posebne cerkveno-patriotične svečanosti o priliki, ko se je prebral cesarjev odgovor na znano vdanostno adreso. Odlično sijajna je bila ta slavnost pretekli četrtek (na vnebohod) v bližnji Podgori, ki je že nekako predmestje Gorisko. V Podgori stanujeta eminentno avstrijski grajščak grof Iv. Lud. Attems in lastnik sloveče ondašnje papirnice, g. baron Ritter; v ostalem pa je Podgora zadnja slovenska vas proti Furlaniji. Že v sredo večer so pokali možnarji in se je odmeval njih grom celó po Gorici, koder je bilo tiho. Drugi dan so bili zvonik, trg pred crkvijo in papirnica okinčani z zastavami cesarskimi, avstrijskimi in slovenskimi. Slovesne maše, pri kateri so bili za častno stražo uniformirani gasilci Ritterjevi, udeležili so se občinsko starešinstvo, bar. Ritterjeva — dasi protestantovska — družina, — in vsi fabriški uradniki iz Stračic in Podgore. Po maši je prebral deželni poslanec in Podgorski starešina gosp. Andr. Kocijančič (grof Attems-ov oskrbnik) javno na trgu cesarjev odgovor z dotičnim pismom Primorskega c. kr. namestnika. Potem je bila svečana starešinstvena seja, v kateri se je vse to sprejelo v zapisnik. Poveličevala je slavnost muzična kapela Tržiška (Monfalkonska), ker Goriške ni bilo mogoče dobiti. Od vsega tega naša dva dnevnikarja „L' Isonzo“ in „Goriziano“ prav nič ne vesta. Kdo vé, ali jim je pa znana današnja proti-demonstracija?! Pravijo namreč, da je danes zjutraj „pri sa. križih“, vrh Podgorskega hriba, od koder je najlepši razgled na Gorico, vihrala velika — italijanska zastava s primernim velikoizdajnim napisom. Dvanajst let smo imeli v tem oziru mir — zdaj so začeli spet vganjati stare nor-

*) Pa ne po svoji.

Stavec.

vasjo je lepo rodovitno polje, po vasi veliko sadja, vse v najlepšem cvetu.

Toda naprej proti „Šinkovemu turnu“. Pot gre po polji, kolovozna pot, na vseh krajih hrastovi logi, zeló izsekani; le šibka debela molé kviško z redkimi vejami. Narava je lepa, vse zeleno, tiči pojó, da je veselje. Tudi jaz si hočem eno zažvižgati — kar se mi žnabli skremžijo, oko mi postane oblačno. Da, tu je, kjer je dobil smrtni udarec — moj brat. Napadel ga je nekdo zavrato in pobil ga s kolom. Ravno pri „Pavovi lipi“! A tudi te starodavne lipe več ni, le štor še priča, da je nekdanja bila; iz štora pa poganja veliko mladik, želečih luči in življenja. A tudi te bodo padle, pokončane po ljudéh ali živini. Stare lipe ni več, mojega edinega brata ni več. Obriši si solze, brat, in idi dalje!

Ob potu proti Mengšu stojite dve mali, a stari vasi: Vesce (Vasica) in Selo. Iz teh je nekaj ljudi domá, ki Kranjski deželi ne delajo sramote. Imenoval jih ne bom. Po tem ste vasí Utik in Šinkovi turn, zadnji stara vas z gradom, ki je zdaj menda lastnina „slavnega“ Kamniškega župana Keceljna, ki ga je boje podedoval po svojem očetu Kühlnu, po katerem se je prej tudi imenoval. Zgodovina tega grada ni znana, a moral je imeti mnogo posestva, ker je ne daleč od njega še bajer (ribnik), ki je pa zdaj skoro popolnoma zapuščen. Ves ta kraj je zasajen z obilim drevjem; slišal sem mnogo slavčkov, kukavic, kobilarjev in drugih drobnih tičkov, sadno drevje povsod v najlepšem cvetju. Cesta izvratna, hvala novemu Vodiškemu županu! — Tu sem nekoliko postal, ker mi je bil kraj prelep. Tičice pevalice imajo res dober okus, da si zbirajo najlepše gaje za stanovanje svoje.

Do zdaj ves dan nisem prišel z nikomur v kak poseben pogovor, ker so me nože gnale naprej in le naprej. Dan je bil lep, le nekoliko soparen, ker je popoldansko solnce vleklo soparico iz namočene zemlje. Ko pa se zavijem ob meji Vodiške fare proti Mengšu v hosto, vstane ob cesti gospósk človek, ki je menda ondi počival. V roki drži torbo, kakor navadni trgovski potovalci. Če bi bil jaz boječ, bi bil marsikaj mislil o človeku, ki tako nenadoma pred mano iz zemlje zleze; a ker to ravno nisem, ga ogovorim in prašam, kam da se je namenil. Možicelj me debelo pogleda, potem pa odgovori nemški (jaz sem ga namreč ogovoril slovenski): „Mar v tej čudni deželi ne zna nihče nemški — še taki ne, ki imajo brado, očala in gosposko suknjo?“

Prvi hip nisem vedel, kaj bi mu odgovoril. Potem se pa na ves glas zasmejem in pravim nemški: „Kako da se Vam zdi to čudno? Če naši ljudje pridejo tje, kjer ste Vi doma, bodo li dobili na slovensko vprašanje slovenski odgovor?“

„Naš jezik je nemški — mi odgovori — kdor k nam na doljne Avstrijsko pride, mora znati nemški, če ne, naj ne hodi k nam.“

„K nam pa naj ne hodi, kdor ne zná slovenski“, mu zavrnem — „tako smo si bot. Dovolite mi vprašanje: kaj pa vas je prineslo k nam?“

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovinske stvari.

Turki pred Dunajem.

Priredil M. Molek.

Turki vdrugič pri Dunaji. (1683.)

(Konec.)

Tako sta šla od kraja do kraja, naposled sta prišla po Koroški cesti na „Novi trg“ ter šla v Avguštinsko

ali cesarsko cerkev; tukaj je Sobieski bil pri sveti maši v Loretski kapeli. Po dokončanem tem opravilu hitro stopi pred véliki altar ter na glas zapoje „Te Deum“! — Poljaki in nazoči duhovni pa so hvalno pesem do konca peli.

Hudo streljanje in strahovito bombardovanje v mestu slišalo se je noter v Dunajsko Novomesto, da! še celó na Štajarske planine; zdaj pa, ko je nagloma vse potihnilo, pa nihče ni vedel, zakaj, prešinjala sta prebivalce po deželi in po planinah strah in groza! Mislilo se je sploh, da Dunaj, pribežališče kristijanov, glavno mesto države, padlo je Turkom v roke. Neko veselo upanje preplašenim bilo je le to, da je zagromelo 300 topov z nasipov ob enem, ko se je pela zahvalna pesem.

Kralj in knezi njegovi prišli so iz cerkve močno ginjeni veselja; kralj je poljubil vsakega, kdor koli mu je nasproti prišel. Čez več tednov so zvonovi zopet veselo zapeli. Veselje je bilo nepopisljivo. H kralju hitelo je vse, poljubovalo mu roke, še čevlje in plajšč; gnječa je bila tolika, da se je moralo to počenjanje prepovedati pod smrtno kaznijo.

Vojvoda Lotrinški se je preselil s svojo vojno iz okuženega Turškega tabora v Šent Marks; od tukaj so se čete razprostrle do Simeringa in Švehata in na večer je tudi kralj k njim prišel. Vojvoda in Stahremberg pa sta šla v Nusdorf cesarja sprejeti, ki je bil 14. septembra zjutraj tje prišel; ko je jahal skozi Turški tabor, gromeli so topovi; pri Štubenskih vratih ga je pozdravilo mestno starešinstvo, izročilo mu ključe mesta, ki je v toliki nevarnosti bilo in branilo se tako junaško ter ga rešilo Turškega barbarstva.

Na mestu, kjer sta se bila sošla in objela cesar Leopold in Sobieski, stoji piramida.

Drugi dan se je Leopold zopet v Linc podal in nekoliko časa ondi ostal, da so podrto cesarsko poslopje nekoliko pozidali, popravili tudi drugo, ulice pa počedili.

Sobieski in Lotrinžan sta šla počasi za Turkom do mesta Gjurovo na Ogerskem.

Dobri delavci so plačila vredni. Stahremberg je bil v čast maršala povzdignjen, je postal državni minister, sicer pa še prejel 100.000 tolarjev, lep prstan, v svoj grb — stolp sv. Štefana. Papež Inocencij XI. se mu je zahvalil v posebnem pismu v imenu vseh zapadnih kristijanov. Poslanec iz Madrida, glavnega mesta Španjske, prinesel mu je red zatega runa (golde Vliess). Tudi Dunaj se mu je hvaležnega skazal, ker je oprostil njegovo hišo davka za vse čase; obdarili so ga na to še Avstrijski stanovni.

Viteški škof Kolonič in ob enem tudi Ksimen in Karol Boromej dobili so iz Rima klobuk kardinala. Obdarjeni so bili še nekateri deležniki mestnega svéta z zlato verižico s cesarsko podobo ali pa so bili povišani v žlahni stan.

Sultan je v Beligradu željno pričakoval, kaj se je z Dunajem zgodilo. Nadjal se je veselega poročila in že so se delale silne priprave v Drinopolji (Adrianopelu) in Štambululu (Carigradu), kako bi slavnostno sprejeli zmagovite Turke, ko se povrnejo domú. Lepa nada pa je Turčinu splavala po morji! Dolgo se niso upali sultanu sporočila poslati, ki je bilo došlo že 16. septembra, kaj se je 12. septembra pri Dunaji godilo.

Ko pa se je zvedela bridka novica, se je po vsem Turškem cesarstvu pričela strašna morija. Poklati se je imelo vse, kar nosi kristijansko imé! Priljubljenec sultanov, Kara Mustafa, sam bil je v veliki nevarnosti.

Ko so Turki prišli do Bude (Ofen), je sultan armadi Turški zapovedal, naj se zoperstavi cesarskim in Poljakom, od katerih so se bile druge trume nemških

dežel že ločile. Slava, kateri se je bil vojvoda Lotrinški odpovedal, doletela ga je vendar-le.

Poljaki so zmago na bregovih pri Döblingu sami sebi pripisovali, da-si jih je bil Lotrinžan rešil iz hude zadrege. Pri Ostrogonu na Ogorskem hotel je Sobieski, ponosen na lastno moč — pokazati, da Nemcev ne potrebuje, al prišel je vsled tega v grozno nevarnost.

Skoraj ni je bilo rešitve. Umreti ali podati se: ta osoda pretila je njemu, njegovemu sinu Jakopu in prvakom vojvodom. Le s silo, z veliko silo je kralja iz te hude zadrege rešila njegova telesna straža. Vojvoda Lotrinški in Stahremberg, to videti, prišla sta prostovoljno na pomoč ter rešila Poljake; padel pa je vendar-le vojvoda Pomerelski (hud sovražnik Nemcev) z 2000 vojaki.

Dva dni potem zahteval je Sobieski, ker si ni več toliko zaupal kakor poprej, naj se njegovi vojaki med nemške potaknejo, in res, z združenimi močmi priborili so si sijajno zmago, ki je Turke stala do 20.000 mož in je Turčija izgubila Ostrogon. Ta dan je smrt zadela tudi divjega Kara Mustafa; 25. grudna so ga v Beligradu zadavili. To je bila plača, po naših mislih čisto zaslužena kazen za grozovitosti zoper kristijane. 5 let pozneje, po padcu Beligrada v kristijanske roke (16. septembra 1688.) je vojevoda Lotrinški Kara Mustafaovo glavo poslal škofu Koloniču, čegar glavo je hotel Mustafa poslati sultanu na sulici nasa-jeno. „Kdor drugim jamo koplje, sam va-njo pade“ — vresničilo se je tu.

Glava njegova je še zdaj v meščanski orožnici na Dunaji, z rudečo svilnato vrvico, s katero so ga zadušili; tudi slika (podoba) njegova se tu vidi s čudnimi napisi, ki naznanjajo, kako krvoločan je bil, naposled pa tak žalosten konec storil. —

Dragi bralci! s zgodovino sva pri kraji; iz tega popisa lahko priznavate, da je oboje obleganje Dunaja velikega zgodovinskega pomena. Pri prvem obleganju leta 1529. je stari Salm s svojimi vrlimi vojaki strahovitega Turka, pred katerim se je tresla Azija, Afrika in Evropa, užugal na Avguštinskih nasipih ter mu pogumno zaklical: „brate Turče — do simo, a ne dalje!“ Grozovitega Suleimana se je vse balo, bil je res eden najhujših sultanov, kolikor jih zgodovina pozná. Pri drugem pa je bila rešitev tem sijajnejša, čem večja je bila nevarnost za Dunaj. Suleiman je drl proti zapadu krščanski svet pokončat, nasprotno pa so prej hodili križanci svete dežele reševat Turškega robstva. Pri drugem obleganju je Osmane popolno zapustila sreča; polomesec je otemnel za velikega vezirja Kara Mustafa in Turško cesarstvo; solnce je jelo kristijanom prijaznejše sijati.

Zdaj vidiš, dragi čitatelj, da je bil posihmal Dunaj obvarovan Turške môre. Turška mula menda ne bo več prišla „Reno pit“, prej bi utegnila piti črno morje. Kristijanom za njo gotovo na bode žal.

Imenitne dogodbe se ne pozabijo lahko in rade ohranijo se za potomce v marsikateri reči. Tudi Dunaj je obhajal mnogo mnogo let vsako leto 12. dan septembra s slovesnim obhodom iz cerkve sv. Petra k znamenju sv. Trojice „pri Grabnu“, kjer se je zahvalna molitev opravljala.

Ta spomin se je ohranil tudi v dveh ljudskih svečanostih in veselicah. V Hernalsu, pred mestom Dunaja so vsako leto v nedeljo cerkvenega Posvečenja neko prav smešno veselico obhajali, rekli so ji „oslov-ska ježa“ (jahanje).

Tudi peki, ki so se vrlo dobro držali in posadko s kruhom oskrbljevali, dobili so posebne pravice. Taka pravica je bila, da so smeli na dvoru kegljati. Toda te pravice so bili kmalo zgubili; le ena se je bila obra-

nila do novejših časov, tako zvani „pekovski obhod“. Leta 1809. je pa tudi to nehalo.

Kar sem mislil svojim bralcem povedati, sem povedal. Slovenci, vi pa se iz tega učite, koliko britkosti je divji Turek krščanskemu svetu prizadjal, koliko nedolžne krvi prelil, koliko požgal vasi, trgov in mest, in iz sedanjih dogodkov na jugu lahko veste, da se v 400 letih prav nič predrugačil ni. To je tisti „izobraženi narod“, katerega Magjari in nemškutarji tako prisrčno objemajo. Sram jih bodi!

Književstvo.

* *Mineralbad Töplitz in Unterkrain und seine Umgebungen* von P. v. Radics. Offizier des kais. Persischen Sonnen- und Löwenordens, Ritter des kais. Brasilianischen Rosenordens etc. Wien 1878.

Pod tem naslovom je ravnokar Dunajska knjigarna Braumüllerjeva v nemškem jeziku na svetlo dala knjigo, ki opisuje naše toplice na Dolenskem, katere, zavoljo velike zdravilne moči že v 13. stoletju svetu znane, so premalo obiskovane le zato, ker v kotiču ležijo, do katerega žalibog še zmiraj nepelje nobena železnica. Al tudi to je deloma krivo dozdej še malega obiska, da je vnani svet premalo izvedel o teh toplicah. Gosp. Viljem Braumüllerju gre hvala, da je svoji „Bade-Bibliothek-i“ vvrstil tudi naše toplice v Toplicah, — P. pl. Radicsu pa, da jih je tako zanimivo opisal v knjižici 7 pôl debeli. Knjižica se pričinja z zgodovino kopelj na Kranjskem. Ker je gosp. Radics strokovnjak v zgodovinstvu naše domovine, nam bralci naši smejo verjeti, da že ta del njegovega spisa, kjer govori o 4 Toplicah, o Studencih, o Slatnikih Kranjskih, je jako mikaven. Potem popisuje vas Toplice in kopelj v Toplicah z zgodovino njeno; tu nam pa le zopet pred oči stopa krvoločnost Turkov, ki so pogostoma v našo deželo privreli v 15. in 16. stoletju in je naša Dolenska veliko veliko trpela po njih. Se ve, da pisatelj v daljšem popisu pride na glavni del knjige, v čem namreč obstaja zdravilna moč Dolenskih toplic, o katerih boleznih so zdravilne, koliko stane kopanje tu itd. Dodan je knjižici naposled še popis okolice Topliške in pa bolj oddaljenih krajev, na pr., v Metliko in Črnomelj, kjer nekoliko popisuje naše „Bele Kranjce“, in pa v Kočevje. Tako je knjižica na dvojno stran interesantna: za bolnega človeka namreč, ki v toplicah zdravja išče, pa tudi za zdravega deželana, ki marsikaj o krajepisji in zgodovini izve iz teh bukvic, kar ni vedel. Dobivajo se pri vseh bukvarji.

Politične stvari.

Govor grofa Hohenwarta

o glavni razpravi nove Avstro-Ogerske pogodbe

v zbornici poslancev 29. maja t. l.

Pri vseh dolgotrajnih razgovorih o tistih vladnih predlogih, ki se skupno imenujejo „pogodba z Ogersko“, zdrževal sem se besede, a ne, da bi bil s temi predlogi zadovoljen — moje glasovanje nasprotno priča, ampak le zato, ker sem bil od početka prepričan, da se na tej podlagi in na tej poti ne more do povoljnega konca priti.

Prav rad, gospôda, bi bil videl, da sem se motil, in da se je stvar dobro razmotala, — danes pa, ko vsak vidi, kaj se je po skoraj triletih dogovorih doseglo, danes spoznam jaz in spoznava ves svet, da sem prav